

Gids voor jonge lieden van beschaafden stand

Anna Barbara van Meerten-Schilperoort

bron

Anna Barbara van Meerten-Schilperoort, *Gids voor jonge lieden van beschaafden stand*. G.J.A. Beijerinck, Amsterdam 1821

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/meer031gids01_01/colofon.php

© 2004 dbnl

The logo for the Dutch Bibliography (dbnl) consists of the lowercase letters 'dbnl' in a stylized, blue, sans-serif font. The 'd' and 'b' are connected, and the 'n' and 'l' are also connected. The 'd' has a small hook at the top, and the 'b' has a small loop at the top.

Aan de Schrijfster.

Zeer geachte vriendin!

Gij vraagt mijn oordeel over de prijsverhandeling, welke verleden jaar met zoo vele goedkeuring is vereerd, door de loffelijke Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, schoon zij, het vereischte missende, van geschreven te zijn voor het algemeen: dat is, voor alle en inzonderheid ook voor de geringere standen, om deze reden niet had kunnen bekroond worden. In het bijzonder wenscht gij te weten, of ik u rade dien thans zelve uit te geven, enz. Welnu dan, ik maak geene zwaarigheid om u tot deze uitgaaf krachtig aan te sporen, en wel onder denzelfden titel van Gids enz., met bijvoeging van beschaafden stand en zeer zeker met vermelding uws naams. Wat gij afzonderlijk ten beste van de meisjes, b.v. over haren omgang met ons geslacht hebt geschreven, is niet alleen onnavolgbaar voor een man, maar zal ook de meisjes te

IV

aangenamer zijn, omdat het uit den mond eener vrouw komt. Welk eenen, aan watervrees grenzenden, afkeer sommige lieden ook van vrouwelijke bekwaamheid, in het voeren der penne, schijnen te hebben, dit zullen zij moeten erkennen. En is dit niet al veel? Omtrent de jongelingen, daarentegen, voegt het waarschuwendende woord eener verstandige moeder althans ruim zoo goed, als dat van zoodanige mannen, welke, zoo min als ROUSSEAU ooit kinderen opgevoed hebbende, nogtans niet schromen over die opvoeding veel te spreken en te schrijven. Ik zelve heb een geheel boek voor meisjes ter drukpers bestemd, zonder toch, even als gij, aan den band eener bepaalde vraag te leggen, of mij op het gezag eener achtbare Maatschappij te kunnen beroepen.

Ziedaar, Vriendin! kortelijk mijn antwoord. Moge uw besluit spoedig tot rijpheid komen en den meest gezegenden uitslag hebben. Met dezen en alle andere goede wenschen eindig ik, als

uw Dienstv. Vriend

N. SWART.

Amsterdam, Februarij 1821.

Opdragt aan mijne kinderen.

Aan wie zou ik bij het opstellen dezer bladeren meer gedacht hebben, dan aan u, mijn dierbaar kroost! aan u, wier bestaan ik eens zoo vurig van den Hemel afsmeekte; aan u, die ik eens onder mijn hart droeg, die ik aan mijnen boezem voedde, wier opvoeding en onderwijs steeds mijn grootste lust, mijn dierbaarste bezigheid was; aan u, met wier geluk mijn geluk in zulk een naauw verband staat, en voor wier heil mijn hart tot aan den laatsten ademtogt zal kloppen, voor wier zaligheid mijne laarste bede zal zijn.

Aan u dan, mijne kinderen! draag ik dezen *Gids*, ook ten uwen geleide op. Gij zult in deze bladeren dezelfde grondbeginselen wedervinden, naar welke ik, met uwen waardigen vader, in vele menschelijke zwakheid, maar toch naar ons beste weten u heb trachten op te voeden. Zij zijn, zoo wij meenen, op godsdienst, deugd en Christendom gegrond, en bevatten geene overdrevene etschen, geene onuitvoerlijke voorschriften.

En kunnen wij niet eenigzins gerust zijn op de waarde dezer grondbeginselen, daar wij ons aanvankelijk mogen verheugen in de goede gevolgen derzelve. Neen, ik schroom niet te belijden, uwe ouders schromen niet, in diepen ootmoed en innige dankzegging tot God, Die hunne pogingen zegende, te betuigen, dat wij bij de oudsten uwer reeds gezegende vruchten vun onzen arbeid zien mogen; dat zij blijken geven, in den edelen, maar moeilijken werkkring, welken zij zoo

VII

moedig zijn ingetreden, dat het goede zaad bij haar in geene onvruchtbare aarde viel, maar kiemde en reeds aanvankelijk vruchten voortbrengt; vruchten, wier smaak en geur hare ouders verkwikken, als zij wel eens treurig over de verwijdering van geliefde panden hunnen weg bewandelen. Ziet gij dan bij ervaring, mijne dochters, dat de *Gids*, dien wij u aanbevelen, een goede *Gids* is, die u op de rechte paden van godsvrucht en deugd geleidt, houdt u trouw aan denzelfen en tracht hem ook uwe kweekelingen aan te bevelen, dierbaar te maken, en verheugt u dan eens in even zulke goede vruchten bij dezelve, als wij, uwe ouders, ons over deze bij u verheugen.

En gijlieden, mijne kinderen! wier jeugdiger leeftijd nog meer belooft dan geeft; van wien wij meer verwachten dan genieten: gij zijt nog in den bloeitijd des levens; de bloesemknoppen zijn reeds daar, maar zij moeren

VIII

zich nog bij u ontwikkelen: Beschaamt ook gij onze verwachting niet; ook op u rust de hoop uwer ouderen; ook u bieden zij den godsdienst en de deugd tot veilige *Gidsen* door dit leven aan.

En gij inzonderheid, mijn zoon, mijn oudste zoon! gij, dien ik almede zoo vurig van Gods gunst afsmeekte; gij, wiens geboorte mij de tranen deed afdroogen, die de dood uws ouderen broeders mij had doen weenen: o! vaar ook gij ijverig in uwen arbeid voort; betreed vrolijk en moedig het schoone pad der wetenschappen, waarop gij reeds uwe voeten gezet hebt. Vorm u naar het voorbeeld van zoo vele edele en groote mannen, in wier onderwijs gij u nog verheugen moogt, of wier schimmen om u zweven. Maak een waardig en dankbaar gebruik van de gunstige gelegenheid, welke de goede Voorzienigheid u schenkt, om aan uwen lust tot de wetenschappen te kunnen voldoen, en u tot eene

IX

nuttige bestemming voor te bereiden. Woeker met uwen tijd; woeker met de talenten, welke God u gaf, en tracht te worden, wat gij onder den goddelijken zegen worden kunt en worden moet.

En nu, gij allen, mijne kinderen! de zegen uwer ouderen, Gods zegen vooral, ruste op u. Zij bidden, dat God hen in het leven spare, om u aller opvoeding voltooid te zien. Doch mijne lievelingen! mogt deze bede niet verhoord, deze wensch niet vervuld worden! Werden zij, of een hunner, vroeger van hunnen post geroepen, ook dan nog geen nood! ‘Wat God doet, dat is welgedaan!’ Gij behoudt toch nog een Vader in de hemelen, die meer en beter kan zorgen, dan alle aardsche vaders en moeders. Dien Vader zullen uwe ouders, zoo lang zij leven, voor u bidden, dat het u welga op deze aarde, maar vooral dat gij op deze uwe aardsche loopbaan, in lief en leed, bij zoet en zuur, door standvastige

braafheid en Christelijke deugd moogt voorbereid worden, tot uwe hemelsche bestemming, tot dat beter vaderland, werwaarts zij u hopen voor te gaan, en waar zij u dan eenmaal verwachten, om nooit meer van u gescheiden te worden.

Gids voor jonge lieden.

Ten tijde van het Fransch Bestuur over ons land, zagen verscheidene familiën uit den eersten stand, zich van een groot deel hunner bezittingen, of van aanzienlijke posten beroofd; andere meenden die posten niet overeenkomstig hun geweten te kunnen blijven waarnemen, en nog andere ondervonden zoo veel onaangenaamheden in dezelve, dat zij niets liever verlangden, dan er zich van los te maken. Verscheidene van deze familiën vormden het plan van, zoo mogelijk, te *émigreren*, en dar de meeste, ook nog na de geledene verliezen, aanzienlijke middelen hadden over behouden, viel dezelve de uitvoering van dit ontwerp minder moeilijk. Met eene gereede opoffering, van een deel hunner overbehoudene schatten, bestreedden zij de moeilijkheid hunner

uitwijking, en begaven zich ongemerkt, de een voor, de ander na, naar zekeren afgelegen oord, op de uiterste grenzen van hun voormalig vaderland, waar zij zich weder verzamelden.

Al deze familiën waren met een aantal kinderen, van verschillende sekse, maar nagenoeg van gelijke jaren, bedeed. Deze hadden zij vooral in het oog gehad, toen zij het plan haren uitwijking vormden; zij verlangden dat de rampen, haar vaderland haar en haar zelve overgekomen, ten minste iets goeds voor hare lievelingen zouden te weeg brengen. Zij wenschten deze kinderen ver van het gewoel der groote wereld, eene opvoeding te geven, welke de voordeelen eener huisselijke opvoeding zou bezitten, zonder de nadeelen van dezelve te hebben. Men had tot dit einde twee zeer bekwame jonge menschen aan zich verbonden, van welke de een eene grondige geleerdheid en volkomene kennis der oude talen en hoogere wetenschappen magtig was; terwijl de ander geheel was ingewijd in de nieuwere *litteratuur*, en alle talenten bezat, welke den wél opgevoeden mensch kunnen versieren. Eene zeer beschaafde en beminnelijke vrouw was de moeders behulpzaam, om de meisjes in alle vrouwelijke kundigheden te onderrigten, en voort te bouwen op de stevige gronden van onderwijs, door de bekwame leeraars gelegd. Deze verdienstelijke personen deelden het werk der opvoeding

met de ouders; zij waren leden des gezins, en het was voor vreemden volstrekt onmogelijk, de leeraren van de vaders, of de gouvernante van de moeders te onderscheiden, daar allen dezelfde lijn trokken, allen evenzeer deel namen aan de opvoeding en het onderwijs, allen evenveel gezag uitoefenden en evenzeer bemind, geacht, geëerbiedigd en gehoorzaamd werden door de kinderen; terwijl de *illusie* nog volkomener werd, daar de kinderen aan allen, ook aan hunne opvoeders, den zoeten naam van vader en moeder gaven. Zoo volkomen was het vertrouwen, hetwelk men onderling op elkander had, dat het voldoende was, door een zeker bepaald teeken te weten, dat deze of die vader of moeder, of opvoeder, of leermeesteres, reden van ongenoegen had op een kind, om dat zelfde kind, door allen met koelheid en zichtbare ontevredenheid te doen behandelen, tot men op eenen gezetten tijd, het misdrijf van het kind vernomen en over hetzelfde onderling beraadslaagd had.

Vier zoodanige familiën woonden op vier nabij elkander gelegene landgoederen. De kinderen werden gezamenlijk onderwezen, vermaakten zich gezamenlijk, spijsden gezamenlijk en vormden alzoo ééne groote school; terwijl echter alles zooveel mogelijk huisselijk was ingerigt. Hunne leeruren waren stiptelijk bepaald; echter genoten zij veel uitspanning; maar waren, bij de

meeste vrijheid, nooit zonder ouderlijk opzigt. Zoo leefden zij verscheide jaren, in de gelukkigste eendragt voort; bij de goed slagende opvoeding, zegende de ouders bijna het verlies hunner bezittingen, hetwelk hen in de gelegenheid gesteld had, om zelve over de opvoeding hunner kinderen te waken. Zij vonden zooveel vermaak in de huisselijke pligten en landelijke genoegens, dat zij moedig de verzoeking wederstonden, om, bij de herstelling van hun vaderland, en den val van NAPOLEON, weder bezit te nemen van hunne posten, en aan de uitnoodiging, welke zij ontvingen, om weder aan het Hof te verschijnen, te voldoen; maar even moedig offerden zij deze hun zoo dierbare landelijke genoegens op, toen hunne oudste kinderen tot die jaren gekomen waren, dat dezelve op het tooneel der wereld verschijnen moesten. De vermaken welke de groote wereld, en die, welke het land aanbieden, op den regten prijs schattenden, zouden zij voor zich zelve geen oogenblik gearzeld hebben, om hun leven in de landelijke rust en landelijke bezigheid te eindigen; maar zij vonden geene vrijheid, den Staat zoo veel nuttige burgers te onthouden, daar er onder hunne kinderen veelbelovende jongelingen waren, wier eerste bestemming het was, hun vaderland te dienen.

Zij verlieten dan hunne vreedzame landwoningen en vestigden zich in de residentie, ten einde

hunne kinderen allens en niet onvoorbereid, der wereld in te leiden. Men besloot echter zoo veel en zoo lang mogelijk, ook in de stad, de gewone leefwijs te volgen: de lange voormiddagen werden tot verstandsoefeningen besteed; des namiddags werden fabrieken en werkplaatsen bezocht; eene enkele maal gingen de jonge lieden, onder geleide van hunne ouders of opvoeders, in gezelschappen; terwijl des avonds, bescheidene aanmerkingen op deze gemaakt, en vooral het gedrag der jonge lieden in dezelve beoordeeld werd. Allens geleidde men de meisjes tot de publieke vermakelijkheden, en trachtte door eene behoorlijke voorbereiding, dezelve voor haar zoo veel mogelijk onschadelijk te maken. Één dag in de week verwisselde men echter deze gekunstelde vermaken, tegen de eenvoudige en edele genoegens der Natuur, en trachtte de kweekelingen hunnen smaak voor dezelve te doen behouden. Geen dag ging er om, dat niet een of verscheidene ouders, of zelve deel namen aan het onderwijs, of ten minste er bij tegenwoordig waren, en de algemeene school bezochten. Echter kwamen op bepaalde tijden, opzettelijk en plegtig al de ouders bij elkander; dan werden de aantekenboeken geopend en de slotsom van de goede of kwade aantekeningen voorgelezen; rekenschap van de werkzaamheden afgelegd; in een of ander vak onderzoek gedaan; berisping, lof en somtijds ook eene belooning uitgedeeld; en altijd werden deze handelingen geopend of

gesloten met eene korte eenvoudige voorlezing, door eenen der vaders of opvoeders, voor al de kinderen, of ook wel alleen voor de zonen; terwijl de moeders of opvoedster op andere tijden, en bij andere gelegenheden hare dochters iets voorlazen.

Deze voorlezingen deden de jonge lieden zoo veel vermaak, werden met zoo veel belangstelling aangehoord, en werkten somtijds zoo veel goeds uit, daar in dezelve van tijd tot tijd al de pligten voor *jonge lieden, van veertien jaar tot den volwassenen leeftijd* toe, opgenomen en behandeld werden, dat zij dezelve als *eenen gids voor hun gedrag* konden beschouwen; waarom men ook wenschte andere jonge lieden dezelve mede te deelen; en het was met dit oogmerk, dat men besloot, de aankomende jeugd, eenige dezer voorlezingen in deze bladeren aan te bieden.

De eerste voorlezing werd gehouden kort voor hun vertrek naar de stad, door den eersten opvoeder, voor al de kweekelingen, over de *pligten, welke kinderen van beide sekse, Gode, hunne ouders, broeders en zusters schuldig zijn.*

De tweede door de opvoedster der jonge meisjes, *om dezelve voor te bereiden tot hare maagdelijke bestemming, bij hare eerste intrede in de wereld.*

De derde door den oudsten der vaders, den avond van den dag, op welken de oudste zonen en dochteren de plegtige belijdenis van hun geloof hadden afgelegd.

De vierde door eenen der vaders, den avond *voor het vertrek van verscheidene der zonen en kweekelingen, naar Akademiën en andere oorden.*

De vijfde door de oudste der moeders, om hare huwbare dochters en kweekelingen *met de pligten en voorregten van haren aanstaanden stand bekend te maken.*

Eerste voorlezing.

Een der edelste vermogens, welke de Godheid in de menschelijke ziel gelegd heeft, waardoor zij zich tevens voordeelig van het dier onderscheidt, en zich boven hetzelfde verheft, is ontegenzeggelijk, het vermogen, om *na te denken*: na te denken *wat* men is; *wie* men is; *waar* men is; *waartoe* men hier is. Reeds van uwe vroegste jeugd af, mijne geliefde kinderen! trachtte men dit vermogen in u te oefenen, en u tot opmerkzaamheid en nadenken op te leiden; thans, daar gij der kindschheid ontwassen, de jongelingschap

en den maagdelijken staat genaderd zijt, thans wordt deze pligt voor u nog ernstiger en komt meer voor uwe rekening. En hoe gewigtig is dezelve niet! Gebrek aan nadenken, was maar al te dikwijls de aanleiding tot verzuim of verwaarloozing der heiligste pligten. Een eerste vereischte om dezelve getrouw te vervullen, is, dezelve behoorlijk te kennen. Ik wil u dan nu eenige pligten herinneren, welke jonge lieden, die de kindsheid verlaten hebben, *aan God, hunnen ouders, broeders en zusters* schuldig zijn; pligten, welke door den jongeling zoowel als door het meisje volbragt moeten worden, en welke ik daarom aan u, jonge lieden van beide sekse, wil voorstellen. Tot hiertoe waren onze toespraken en voorlezingen altijd tot ulieden, mijne zonen, zoowel als mijne dochteren gerigt; tot hiertoe deeldet gij allen, althans na-genoeg, in hetzelfde onderrigt; doch nu is de tijd daar, dat uw weg niet meer *parallel* zal loopen: anders is de bestemming voor den moedigen jongeling, anders voor de teedere maagd; anders moet dus ook de opvoeding van den jongeling en anders van het meisje zijn: hetgeen den eenen zou versieren, zou de andere mistaan; hetgeen eene eere voor den eenen is, zou eene bespotting voor de andere zijn: of verbeeldt u maar eens, het hoofd van het teedere meisje buigend onder den zwaren krijgsmans helm, of het hoofd van den fieren jongeling bedekt met een vrouwelijk kapsel; welk eene tegenstrijdigheid!

Hoezeer dus de natuur duldt, dat de kinderen van beiderlei sekse, in hunne eerste jeugd, eenen geruimen tijd hetzelfde pad bewandelen, op uwen leeftijd scheidt die weg zich in twee paden; de knaap en het meisje moeten ieder het hunne volgen, om zich zoo tot beider verschillende bestemming te laten leiden.

Niet altijd toch blijven die paden verwijderd; eens daagt de tijd, welke de verschillende seksen weder nader bij elkanderen brengt, om den weg, althans naast elkanderen, verder vreedzaam te bewandelen.

Evenwel er zijn een aantal pligten, heilige pligten, beide de seksen opgelegd, en zonder welke getrouwe vervulling de knaap nooit tot eenen braven man, het meisje nooit tot eene deugdzame vrouw kan gevormd worden. U deze te herinneren, u dezelve nog ernstig op het hart te drukken, zal het onderwerp van mijne tegenwoordige reden tot u zijn.

Gij hebt, mijne kinderen! in het godsdienstig onderwijs, hetwelk men u van uwe vroegste jeugd heeft medegedeeld, God leeren kennen, als de eerste en eenigste oorzaak van al wat bestaat, als dat Almagtig Wezen, hetwelk alleen door Zijnen wil, alles heeft voortgebracht: zoowel de onmerkbare nevelster, als de groote zon, welke eene

reeks van werelden verlicht; zoowel de zwarte aardkluit, als den schitterenden diamant; zoowel het nederig mosplantje als den hemelhoogen ceder; zoowel het bijna levenlooze plantdier als den met rede begaafden mensch. Onbepaald groot moet dus uw *eerbied* zijn voor dien Allesmagtigen; maar niet min onbegrensd uw *vertrouwen*. Al dit geschapene laat Hij niet aan zich zelf over; maar onderhoudt, bewaart, verzorgt het, met de almagt van een' God en de liefde van een' Vader. Dit wekke u billijk op, om altijd het oog op Hem gevestigd te houden! Dit wekke u op tot vertrouwen, dat Hij, ook u bewaren, verzorgen, geleiden zal, en gij uw lot gerust in Zijne hand kunt overgeven, in de hand van den besten, den teedersten Vader. Was Hij het niet, die u van uwe vroegste jeugd geleid en beschermd heeft? Ja, die u van vóór uwe geboorte bewaarde, die u op de wonderbaarlijkste wijze vormde en het levenslicht deed aanschouwen? Herinnert het u, mijne geliefden! hoedanig was uw toestand, toen gij op de wereld verscheent? Naakt, hulpbehoevend, veel minder u zelven kunnende redden en verzorgen, dan het pas geboren dier dit doen kan. Wat ware er van u geworden, zoo Gods goedheid u niet dadelijk de teederste ouders geschonken had, die met alle zelfsoffering in uwe nooden en behoeften voorzagen; die u liefhadden, nog eer gij hen bemindet; die u weldeden nog voor gij hun kondt

dankbaar zijn? Gij allen zijt nu reeds twaalf, veertien of vijftien jaren op deze wereld geweest. Bereken eens hoeveel gij in dien tijd reeds noodig gehad hebt, van spijs, van drank, van kleederen. En dit alles heeft God u geschonken; wel middellijk door uwe ouders; maar wie was het, die hen daartoe in staat stelde? Voorts: God schonk u niet alleen een hulpbehoevend ligchaam, maar in dat ligchaam plaatste Hij tevens eenen geest, die niet minder gevoed en gevormd moest worden. Daartoe behoeft gij opvoeding en onderwijs; eene weldaad van geen kleiner belang dan die van tijdelijk onderhoud: zonder dezen zou de mensch, het kind, aan het dier gelijk blijven, en als dier beschouwd moeten worden. En, lieve kinderen! aan wie viel deze weldaad ruimer ten deel, dan aan ulieden? Van uwe vroegste kindsheid af, bevlijtigden zich uwe vaders, moeders, opvoeders en opvoederssen om u in al wat goed, wat edel, wat nuttig is, op te leiden. Zij ontzegden zich zelve menig genoegen, menige bezigheid, menige uitspanning, voor hunnen smaak en betrekking berekend, om u maar nuttig te kunnen zijn, en nu staan zij weder gereed, ulieden een overtuigend blijk daarvan te geven, door dit stille aangename landleven te verlaten, ten gevalle hunner kinderen, aan wie zij begrijpen, nu in de wereld, meer nuttig te zullen kunnen zijn.

Daarenboven, hoe veel genoegens, hoe veel vermaken verzelden uwen kinderlijken leeftijd. Kinderen! jonge lieden! kunt gij zeggen, dat er in uw leven één dag verlopen is, op welken God u niet, zelfs van het overvloedige voorzien heeft? Hoe onnoemelijk veel rozen bloeiden op uw kinderlijk pad. Het is waar, op dat pad kwetsten ook doornen uwe voeten; ook de kinder-leeftijd is niet verschoond van rampen, van ongenoegens. Nu eens werd een uwer door eene langdurige, slepende ziekte, weken lang aan zijn leger geboeid; dan moest een ander door een ongelukkig toeval zware smarten lijden; terwijl een derde door een verkeerd gedrag, zich berisping of kastijding op den hals haalde. Dit brak uwe genoegens af en gaf u veel verdriet. Maar, lieve kinderen! hoe wonderspreukig het u moge schijnen: deze verdrietelijkheden, waren even zoo zeer weldaden van Gods hand, als de verkwikkingen en belooningen, welke gij op andere tijden ontvingt; zij waren natuurlijke gevolgen uwer handelingen, of opzettelijke straffen, u door uwen Hemelschen Vader, of uwe aardsche opvoeders opgelegd, om u te vormen, op te voeden, te verbeteren, en dus gelukkiger te maken. En hij, die dit óogmerk heeft, kan die niet als uw weldoener beschouwd worden, al gebruikt hij daartoe middelen die u onaangenaam zijn? O! dankt God dan voor alles wat u wedervaren is; voor lief en leed, voor belooning en straf; want alles werd u uit liefde en door liefde geschonken.

Maar, vraagt gij welligt, mijne kweekelingen! God is zoo groot, is zoo verheven boven ons. Hij is onzichtbaar, hoe kunnen wij *Hem* dankbaarheid betoonen, ‘*zoo groot een God, wil die gediend zijn van een kind?*’ Ik zal het u zeggen, mijne kinderen! Die dankbaarheid aan God kunt gij het best aan den dag leggen, door eene getrouwe en blijmoedige betrachting uwer pligten. Groot, zeer groot is derzelve omvang; en gij kunt er niet te ernstig over denken. Ik zal mij hier slechts tot eenige hoofdpunten bepalen, en de voornaamste pligten doorloopen, welke gij uwe ouders, uwe broeders en zusters schuldig zijt. Kunt gij er aan twijfelen, mijne geliefden! Hebt gij naast God op de geheele wereld, wel aan iemand meer verpligting dan aan uwen braven vader, aan uwe deugdzame moeder? Waren zij niet de middelen in Gods hand, door welke gij in de wereld verscheent? Hebt gij niet al de weldaden, met welke God u gedurende uw geheele leven overladen heeft, door hunne hand ontvangen? Is het niet naast God, door hunne zorgen, door hunne bemoeijingen, dat gij u verheugen moogt in een sterk, gezond ligchaam? O wij herinnerden het u straks nog met een woord: denkt eens aan de ongemakken, de smarten, de gevaren, de zorgen, welke gij uwe moeders vóór, bij en na uwe geboorte gekost hebt. Denkt eens, hoe gaarne zij zich dit alles wel wilden getroosten, om den lieven zuigeling

maar goed te verzorgen, op te kweken en te koesteren. Denkt aan de menigte slapeloze en doorwaakte nachten, bij uwe wiegjes of uwe ziekbedden gesleten. Denkt aan de onvermoeide zorgen, met welke zij uwe eerste schreden bewaakten, aan de rusteloze pogingen, om uwe zwakke kindsheid voor alle gevaren te beveiligen; aan hare teedere bemoeijingen, om de eerste zaden van godsvrucht en deugd in uwe jeugdige harten te strooijen. Maar vergeet ook uwe verpligtingen aan uwen vader niet; vergeet het niet, hoe hij hoe langer hoe ijveriger bezig was, om u van het noodige te verzorgen; hoe gij als ingeweven waart, in alle zijne gedachten, in alle zijne ontwerpen. Vergeet het niet, welke vreugde hem doortintelde, toen hij u voor het eerst den door uwe moeders u geleerden vadernaam hoorde uitstamelen; vergeet het niet, hoe hij uwe gevoelens, uwe neigingen als bespiedde en zocht te doorgronden; hoe hij u uit den schat zijner ondervinding de nuttigste lessen mededeelde en uwe oefeningen bestuurde. Ja, vergeet het vooral niet, hoe hij dikwerf zijn vaderlijk gevoel moest verbergen, en ernst en strengheid betoonen; en schoon zijn hart, zoo gaarne zou verschoond hebben, toch de inspraak van zijn verstand volgde, en, als zijns ondanks, u strafte. In één woord; want ik kan niet alles opsommen: vergeet nooit hoe uwe ouders u steeds nuttig zochten te zijn; Gods voorbeeld als vader en opvoeder trachtten

na te volgen, en door zachtheid en ernst, door straf en belooning u tot goede, brave en gelukkige kinderen poogden te vormen.

En vraagt gij hier: hoe kan ik deze dierbare ouders *liefde* en *dankbaarheid* betoonen? O kinderen! geen uur op den dag is er, of gij kunt dezen heiligen pligt volbrengen; gij behoeft hiertoe geene groote, bijzondere gelegenheden af te wachten; volgt slechts den gang van het dagelijksche leven, en gij zult overvloedige gelegenheid vinden, om dien lieven pligt van dankbaarheid uit te oefenen; voelt dezelve slechts diep in uwe harten en dat gevoel zal zich ook in uwe daden openbaren. Gij zult dan uwe dankbaarheid betoonen, als gij nauwkeurig let op de begeerten uwer ouders, en vooral tracht *den zin* van hun bevel of verbod te kennen, want die alleen *naar den letter* dient, dient niet van harte. Weet gij dan den wil uwer ouders, wacht dan nooit tot men u het verlangde bevel, veel min dat gij het hun twee malen zoudt laten zeggen; komt hunne wenschen voor en doet het op eene bevallige wijze. O dezelfde daad kan op zoo onderscheidene wijze verrigt worden, en men kan het zoo spoedig zien, of iets alleen uit gevoel van pligt, dan wel ook uit drang des harten geschiedt. Denkt dat het schoonste getuigenis, hetwelk men ooit van u zou kunnen geven, het getuigenis is, hetwelk men van JEZUS aflegde:

hij was gehoorzaam aan zijne ouders en vond genade bij God en menschen. Laat nooit het denkbeeld in uwe ziel post vatten, dat iets, hetgeen uwe ouders van u vergen, te moeilijk of te laag voor u zou zijn; gedenkt altijd alles wat zij voor u gedaan, wat zij zich om u getroost hebben. Tracht deze uwe innige liefde, uwe hartelijke verkleefdheid, op alle wijze te openbaren, schaamt u dit toch nooit, of beschouwt het niet als kleingeestigheid; groote daden kan men nog niet van u vergen; openbaart dan uwe liefde in kleinigheden, welke echter door het ouderhart niet als zoodanig worden aangezien. De geboortedag uwer ouders, bij voorbeeld, zij u steeds een feest, op hetwelk gij hen altijd met iets verrast, dat niet kostbaar behoeft te zijn, als de gift maar uit het hart komt. De beste aria worde voor hen gespeeld of gezongen die u leerden spelen of zingen; het beste bloempje worde voor hen geteekend of geborduurd, die u leerden teekenen of borduren, of althans door wier zorgen, misschien door wier opofferingen gij het leerdet. Geloof, dat gij niet alleen uwe ouders hierdoor voldoening zult verschaffen, maar ook voor u zelve het reinste genoeg bereiden.

Dit zal u uwe *gehoorzaamheid* ook gemakkelijker maken. Lieve kinderen! uwe ouders te gehoorzamen, in hetgeen zoo dagelijks van u afgevorderd wordt, dit is juist geen groote ver-

dienste, daar dit doorgaans zonder opoffering gaat, en gij meestal de goede redenen hunner schikkingen zeer wel zien kunt; maar er kunnen gevallen komen, in welke men eene blinde gehoorzaamheid van u vorderen zal, en misschien zelfs in dingen die u tegen de borst staan. Bereidt u daarop, opdat gij in die gevallen *geloofd* zonder te *zien*, en slechts de overtuiging volgt: ‘mijne ouders meenen het wel met mij, en hebben meer doorzicht dan ik.’ Ik zeg, die gevallen *kunnen* bestaan, waarin ouders gehoorzaamheid vorderen, zonder reden van hunnen wil te geven: men kan zelfs ter uwer vorming noodig vinden, u op eene dusdanige proef te stellen; maar anders weet gij wel, dat uwe ouders, naarmate zich uw verstand en oordeel meer ontwikkelen, er zich een genoegen van maken, u allengs meer te vertrouwen, meer inzage in hunne en uwe aangelegenheden te geven, in één woord, dat, naarmate gij u min kinderlijk gedraagt, zij u ook min kinderlijk behandelen zullen. Beschouwt echter ieder bewijs van vertrouwen, als eene vrijwillige gunst, welke gij u door uwe bescheidenheid en dankbaarheid waardig maken, doch die gij nooit vorderen moogt.

In niets kunt gij uwe dankbaarheid meer betoonen, dan in een liefderijk en pligmatig gedrag omtrent uwe broeders of zusters; o daarvan hangt zoo zeer de rust en het genoegen in het ouderlijke huis af. Al betoont gij aan uwe ouders

de vereischte achting, liefde, dankbaarheid, gehoorzaamheid, en gij verwaarloost de pligten dier andere betrekkingen, gedaan is het met het huisselijk geluk; of liever: het is onmogelijk bij eene gebrekkige volbrenging der broeder- en zusterpligten, aan die jegens uwe ouders getrouw te zijn.

Hoe droevig, hoe vreemd, hoe onnatuurlijk is het niet, dat kinderen, dat jonge lieden, zoo veel opwekking behoeven tot eenen pligt, welke hun door de natuur zelve geleerd wordt: hoe naauw is toch de betrekking tusschen broeders en zusters! Onder hetzelfde hart gedragen en aan dezelfde borst gevoed, hebt gij het bestaan aan denzelfden vader en dezelfde moeder te danken; woont gij onder hetzelfde dak; geniet gij dezelfde opvoeding; hebt gij hetzelfde belang, en moest dus ook wel hetzelfde doel hebben. Zijn er buiten uwe ouders, dan wel menschen, tot wien gij zulk eene naauwe betrekking hebt? Hoe treurig is dan het verschijnsel, hetwelk men te dikwijls ziet, dat juist zij, die het naauwst aan elkander gehecht moesten zijn, zich het verst verwijderd van elkander gevoelen. Dat men vreemden toestaat, hetgeen men den broeder of de zuster weigert; dat men in vreemden duldt, hetgeen men in den broeder of in de zuster niet over het hoofd wil zien; ja dat men laag of onedelmoedig genoeg is, de gebreken van broeder en zuster aan anderen open te leggen, en er

zich over te beklagen. O mijne lievelingen! vraagt het aan uwe eigene harten: zijn zij, die zoo handelen, den lieven naam van broeder en zuster waardig? Verliezen zij niet hunne achting in de oogen dergenen, tot wien zij zich met hunne klagten wenden? Wordt er niet achter hunnen rug, zelfs door de dienstboden, of de huisvrienden, met verachting van hen gesproken? Kunnen zij zich met hoop op goeden uitslag, om raad, om hulp wenden tot vreemden, als men weet, dat zij die bij hunne eigene broeders en zusters niet kunnen vinden? Moeten zulke gedurige twisten, harde woorden, kibbelarijen, verwijtingen, het hart der ouders niet verscheuren, die al hunne kinderen gelijke liefde betoonen, en allen even gaarne gelukkig zagen! Maar niet meer hiervan. Gij weet het, gij gevoelt het, mijne kinderen! waarom ik hier zoo lang over uitwijdde. Gij weet het, sommigen uwer hebben hieromtrent zich iets, ja veel te verwijten. Gij weet het, er valt hier iets, ja veel te verbeteren. Komt, luistert naar de middelen, welke ik u ter verbetering wil aanwijzen. Begint met u zelve en uw gedrag omtrent elkander te onderzoeken; ontdekt gij menige fout, menige verkeerdheid in u, beken dan, dat zij dikwijls geduld, toegevendheid met u moeten hebben, en zoudt gij dit dan alleen voor u verlangen en niet aan hen willen betoonen? Dit ware immers al te eenzijdig. Geschiedt er dan iets, dat niet regt

is; o! verdraagt en zwijgt, en denkt: men moet mij zoo dikwijls verdragen en om mij zwijgen. Schrijft elkander ook nooit te booze bedoelingen toe; maar zet veel op rekening van jeugdige loszinnigheid en drift. Denkt hoe het u smaken zou, zoo men al uwe woorden en daden ten ergste opnam, en u soms oogmerken toeschreef, om welke gij nooit gedacht had? Een woord, eene daad is meestal voor twee uitleggingen vatbaar, en zoudt gij dan gaarne hebben, dat men juist de slechtste koos? Handelt liever omgekeerd: denkt er steeds het goede van en bevordert het bij elkander; vermijdt alle aanleiding tot twisten; laat liever iets ongemerkt voorbij gaan, dan op alles te hechten; daardoor zult gij u zelven en elkander menige onaangenaamheid besparen. Maar is er eenig ongenoegen gerezen, o stelt er dan uwe eer in, de eerste tot verzoening te zijn, al houdt gij u van uw regt overtuigd, al meent gij vast te weten, dat gij de beleedigde partij zijt. Zijt toch de eerste om de hand ter verzoening toe te reiken. Denkt nooit, dat dit u vernederen zou; integendeel, groote eer zult gij er bij inleggen en men zal u deswegens hoogachten. Ja, kinderen! dit zij u in het voorbijgaan gezegd, ook reeds in uwe vroege jeugd moet gij trachten achting te verwerven; en die bewijst men even gaarne aan kinderen als aan volwassenen, als zij zich waarlijk braaf en achtenswaardig gedragen.

Gij, die de oudste onder uwe broeders en zusters zijt, op u rusten bijzonder verpligtingen. Als de oudste leden des gezins, moet gij vóórgaan, in al wat goed en loffelijk is. O van uw voorbeeld hangt zoo verbazend veel af. Veroorlooft u in tegenwoordigheid der kleinen, nooit iets, waarover gij, naderhand dit in hen ziende, hen veelligt zoudt berispen; want al heel ligt zoudt gij dan het antwoord bekomen, hetwelk ik eens een' jongeren broeder zijne hem berispende zuster hoorde geven: 'wel waarom deedt gij gisteren juist hetzelfde?' In het geheel moet gij in uwe berispingen en vermaningen zeer veel voorzigtigheid gebruiken, u dezelve niet, dan zeer spaarzaam veroorloven, en dezelve altijd in den geest der zachtmoedigheid geven.

Wacht u van ooit den toon des gezags aan te nemen, welken gij uwe ouders bij hen hoort gebruiken; zij weten, hoe jong ook, zeer wel, dat u die niet past; en daardoor zouden uwe vermaningen juist derzelve doel missen en geene uitwerking hebben. Hoe komt het toch, dat broeders en zusters doorgaans meer te bedillen hebben, dan de ouders zelve; dat zij de ouders zoo weinig navolgen, en niet even als zij, het oog sluiten voor menige fout, voor menige verkeerdheid? Liefst wil ik het toeschrijven aan uwe jeugd, mindere ervaring, meerder ongeduld; ten minste, uit gebrek aan liefde wil ik niet hopen

dat het ontstaan zal. Maar gij herinnert u niet levendig genoeg, dat al die fouten en gebreken, welke gij zoo streng in hen berispt, aan hunnen leeftijd eigen zijn, en nog voor weinige jaren ook de uwe waren. O! dat broeders en zusters zich dit immer levendig herinnerden, en zij zouden niet zoo ligt opstuiven. Draagt toch vooral zorg, dat uwe ouders niets van uwe geschillen vernemen; want, kinderen! gij weet niet, hoe bitter gij hen hierdoor bedroeft. Gij weet niet, met welk een oog van liefde en welgevallen zij op den vredeftichter zullen nederzien, en hem of haar in hun ouderlijk hart zegenen.

Evenwel gij vraagt misschien: als er nu in de afwezendheid onzer ouders iets gebeurt met de kleineren, of iets van belang voorvalt, hoe dan, mogen wij dit dan ook niet zeggen? Ja zeker, dan moogt en moet gij het bekend maken, maar dan nog met de noodige voorzigtigheid, en zoo, dat zij niet ligt weten, dat gij de aanbrengrer zijt; want dit zou hunne liefde voor u uitblusschen, en in het huisgezin daar liefde woont, gebiedt de Heer den zegen! O ik heb ze gekend, hoewel schaars, ik heb ze gekend de huisgezinnen, zoo door den band der teederste broeder- en zusterliefde verbonden; daar deelden de andere broeders en zusters inderdaad den ouderlijken pligt; namen de ouders menige bezigheid, ook van het onderrigt der jongeren, uit de hand, en zagen

zich voor die geringe zorgen en bemoeijingen beloond, door de hartelijkste aankleving van de kleinen.

Ziedaar nu, mijne lievelingen! ziedaar een kort overzicht van de pligten, welke gij allen, zonder onderscheid, knapen en meisjes, te betrachten hebt, en altijd zult hebben; pligten omtrent *God uwen Schepper*, omtrent *uwe ouders*, omtrent *uwe broeders en zusters*. Eene herinnering van dezelve was te meer noodig, omdat gij allengs wijder werkkring intreedt, en het gewoel der wereld bij jonge lieden maar al te vaak de zachte, stille stem der pligten overschreeuwt; en toch wordt het hoe langer hoe meer van belang, die stem te hooren. Uwe kinderjaren zijn voorbij; voortaan wordt iedere stap, iedere daad, van belang voor u, en de maatschappij begint reeds het oog op u te slaan, om uit uwe gedragingen te zien, wat zij zich van u te voorspellen heeft. Stelt haar in hare goede verwachting van u niet te leur. Vele en gewigtige pligten zal zij van u vorderen; ook die zullen wij u ter gepaster tijd voorstellen. Spoedig toch breekt het uur aan, dat gij dit stille landverblijf zult verwisselen, met het enger, meer bekrompen stads leven; maar dit hoop ik, dit hopen alle uwe ouders, dat gij nooit den smaak verliezen zult voor het rein genot der vrije natuur; dat de verkeerung met haar, steeds behoefte voor uwen geest zal blijven, en dat gij de eenvoudige vermaken,

welke zij u aanbiedt, altijd de beste, en voor het onbedorven menschelijk gemoed de doelmatigste zult vinden.

Nu, mijne geliefde kinderen! gij broeders en zusters, jeugdige vrienden en vriendinnen van elkander! dat de geest der eendragt u steeds omzweve! dat nooit de zalige vrede onder u gestoord worde! Wandelt in liefde door dit leven, en schoon gij verschillende paden betreden zult, blijft door den geest der liefde met elkander verbonden; blijft immer een hoog belang in elkanders welvaren stellen. Deze band van onderlinge vereeniging zal uwe genoegens zeer vergrooten, en u in de rampen des levens een ware troost en vaste steun zijn.

Al spoedig na het houden der eerste voorlezing, verlieten de verschillende familiën het land, en vestigden zich in de stad. Zij hadden zich echter ruime woningen gekozen, voorzien met groote tuinen, om toch nog zoo veel mogelijk zich te verlustigen in het genot der schoone natuur. Daarbij was één dag in de week vast bestemd, om de buitenlucht te genieten. Men wandelde, of reed, of voer dan gezamenlijk naar het een of ander buitenverblijf, waar men zelfs in den winter zich met allerlei landelijke verlustigingen

bezig hield; en verre de meeste dezer jonge lieden zagen dezen dag, met de grootste vreugde te gemoet.

De voormiddagen werden geheel aan de letteroefeningen toegewijd; doch de jonge lieden van verschillende sekse, werden nu afzonderlijk onderwezen. De meisjes deelden niet meer in het onderrigt der knapen; maar bragten een gedeelte van haren tijd bij hare moeders of opvoederessen, met lezen en handwerken, door. Beurtelings hielpen zij ook de huishouding bestieren en alle huisselijke bezigheden verrigten. Vervolgens ontvingen zij afzonderlijk onderrigt van de leermeesters of hare vaders, en bekwamen meesters, die hare talenten voor teekenen en muziek volmaakten. De avonden werden door de knapen nog altijd met de studie doorgebracht; alleen bezochten zij van tijd tot tijd het concert en den schouwburg: doch in de gezelschappen verschenen zij nog niet. De meisjes werden hiertoe allengs voorbereid, daar men van oordeel was, dat zij daar eerder dienden te verschijnen, dan hare broeders; ook zij bezochten nu en dan de publieke vermakelijkheden; op alle deze vergezelden haar beurtelings hare moeders, en daar zij hier nooit kwamen, zonder behoorlijk te zijn voorbereid; daar steeds een zorgend moederoog voor haar waakte, en zij na het genoten vermaak, hetzelfde als het ware geheel *analyseerden*; daar ook haar gedrag en dat der aanwezigen-

den naauwkeurig beoordeeld werd, zoo betraden zij deze moeilijke loopbaan met minder gevaar, dan andere jonge lieden; leerden de wereld beter in hare ware gedaante kennen, en derzelve vermaken op den regten prijs schatten. Eene van deze voorbereidingen bestond in de

Tweede voorlezing,
door Mevrouw, de oudste der tegenwoordig zijnde moeders, voor hare dochters en kweekelingen.

Vreemd, mijne lieve dochters, mijne hartelijke geliefde kweekelingen! zult gij het misschien vinden, dat wij dezen avond alleen ulieden en niet uwe broeders en jeugdige vrienden, tot deze bijeenkomst genoodigd hebben, daar gij tot heden gewoon waart, dat wij u allen, zonder onderscheid, toespraken. Maar, mijne lieven! die tijden van gemeenschappelijke oefening zijn voorbij; gij hebt de kindsheid verlaten en zijt den jonkvrouwelijken staat ingetreden; en deze vordert, dat gij u meer bij uwe eigene sekse bepaalt, en dat gij u voor uwe eigene bestemming voorbereidt.

De natuur reeds wijst u den verschillenden aanleg der seksen aan, in den verschillenden bouw van beider ligchamen. Den man gaf zij sterkte inforsch gespierde leden, eenen vasten, meer omvattenden geest, opdat hij in het groote wer-

ken, en de beschermer der vrouw zou zijn. Deze gaf zij een weeker, teederder ligchaam, van ronder, molliger gedaante, meer gevoelig voor smart, en toch meer berekend om dezelve te dragen; eenen teederer bouw, en daardoor meer geschikt zich naar alle vormen te voegen. De vrouw moest door hare zachtmoedigheid, vriendelijkheid, hulpvaardigheid voltooijen, wat aan den harderen man ontbreekt; en zoo vormen beide geslachten een geheel, zoo lang beide binnen derzelve grenzen bepaald blijven. Hoe schoon, hoe heerlijk is de bestemming der vrouw! welk een voortreffelijk wezen in Gods schepping is zij, wanneer zij is, wat zij wezen moet: *geheel vrouw!* Terwijl de man buiten zijn huis, groote werken tot stand brengt, blijft de vrouw in hare woning, in meer bepaalder, maar niet min nuttigen kring, werken. Zij houdt alles in de behoorlijke orde; verligt daardoor den arbeid des mans, en bevordert zoo zijn genoegen; strooit liefde en vreugde op zijn levenspad en strijkt de rimpels van het bezorgde voorhoofd. Ziet, meisjes! dit is uwe edele bestemming, deze moet gij u steeds voor oogen stellen en pogen te bereiken. Het is waar, vrouwen zijn slechts altijd de tweede persoon in de huishouding; God en de natuur bestemde haar tot volgen, niet tot gebieden of heerschen; maar zij zijn daarom niet min belangrijke wezens in Gods schepping, en de vrouw, die zich op de regte plaats weet te zetten, slechts door beden bevelen

en door liefde heerschen wil; voor die vrouw zal het volgen, het overgeven van haren wil, zoo haar echtgenoot slechts redelijk is, niet moeilijk vallen. Maar is de echtgenoot nu onredelijk, hoe dan? Volgen meisjes! volgen is altijd pligt, zoo lang men niets van ons eischt, hetwelk tegen godsdienst of deugd, of moederpligt strijdt. In de meeste gevallen van belang moet de man, de vader beslissen, en daarom kan onze sekse zich niet vroeg genoeg oefenen, in eene gemakkelijke zelfverloochening, in geduld, zachtmoedigheid en toegeeflijkheid.

Maar nog hooger, nog edeler wordt de vrouwelijke bestemming, als gij aan de moederlijke betrekking denkt; als gij denkt, dat de vrouw geroepen is tot de eere, om het menschelijk geslacht te vermenigvuldigen, om de moeder, de verzorgster, de kweekster en opvoedster van jonge menschen te worden. Het was vooral om u een hoog denkbeeld van deze bestemming te geven, om u met bewondering voor uwen Schepper, en met eenen zekeren eerbied voor u zelven en met achting voor uw zoo schoon gevormd ligchaam te vervullen, dat wij u onlangs, in eenige voorlezingen, met *de Natuurlijke Historie van den Mensch en de Vrouw in het bijzonder* onderhielden^(*), dat wij u met

(*) Te vinden in het Magazijn van Opvoeding en Onderwijs, Deel I en II, uitgegeven bij SCHALEKAMP en VAN DE GRAMPPEL, te Amsterdam.

den voortreffelijken bouw van het menschelijk ligchaam bekend maakten. Wij behoeven dan nu daaromtrent in geene bijzonderheden te treden, en herinneren u slechts deze voorlezingen. Hoe waardig is dan dit ligchaam, dat gij het in eere houdt, dat gij voor deszelfs reinheid in al den omvang van dit woord zorgt. Rein moet uw ligchaam, rein moet uwe ziel zijn. Daartoe moet gij schaamte (dit zeker bolwerk der vrouwelijke deugd) schaamte en kieschheid op het zorgvuldigst aankweeken. Zoo lang zijt gij rein, als er geen wensch, geene gedachte in uwe ziel opkomt, welke gij u zoudt schamen, voor eene edele vriendin, wat zeg ik? voor God open te leggen; zoo lang hebt gij niets te doen, dan te bidden, dat God u bij die reinheid beware, en te zorgen, dat geene onedele of onkiesche menschen u dezelve ontnemen. Wordt gij nu of dan genoodzaakt onzedige, dubbelzinnige gesprekken aan te hooren, sluit dan uwe ooren; is men onedel genoeg, uwe aandacht te doen slaan op eene oneerbare afbeelding, sluit dan uwe oogen; geeft men u een boek in handen, hetwelk gij niet zoudt durven zeggen gelezen te hebben, werpt het met verachting weg, en bidt God, dat het u gelukke, alles, wat uwe reine ziel zoude kunnen bezoedelen, voor altijd te vergeten. Bij deze inwendige reinheid, zal uitwendige reinheid u van zelve behoefte worden, en deze door wasschen en baden te bevorderen, weer veel bijdragen tot het on-

derhoud uwer gezondheid, den grootsten schat op aarde, zonder welke men zich geen genot, hoegenaamd denken kan.

De meesten uwer hebben, dank zij de onvermoeide zorg harer opvoederen, eene bestendige gezondheid genoten. Tot hiertoe waakten uwe ouders voor dezelve; naarmate gij in jaren toeneemt, moet gij die zorgen van hen overnemen, en den schat pogen te bewaren, dien zij u overgeleverd hebben, een' schat, inderdaad, alle uwe bemoeijingen waardig. Al is uwe ziel gezond, zij kan hare kracht niet uitoefenen, als zij in geen gezond ligchaam woont; het onderling verband tusschen die beide is zoo naauw, dat, daar de eene ongesteld is, ook de andere lijdt. Veel, zeer veel kunt gij toebrengen tot het behoud van dezen schat: wij hebben meer dan eens dit gewigtig onderwerp overwogen, het zal dan nu voldoende zijn, u slechts aan eenige hoofdplichten hieromtrent te herinneren. *Zijt eenvoudig en geregeld in uwe leefwijs.* Zij, die nu eens vroeg, dan eens laat opstaan; nu eens bijna niets dan vleesch-spijzen, dan weder alleen ligte voedsels gebruiken; die nu eens dag aan dag uitvliegen, dan eens weken aan één, lucht en beweging vermijden; zich dan eens half naakt kleeden, dan zich tot de ooren in het bont steken, zullen er zich zelden wel bij bevinden. Doet gij niet alzoo; bepaalt u eenen levensregel en wijkt daar

niet, zonder noodzakelijkheid, van af. Hoe eenvoudiger uwe spijzen en uw drank zijn, hoe beter gij er bij zult varen, hoe gemakkelijker uwe spijsvertering en hoe geregelder uw eetlust zal zijn. *Slaapt niet te lang*: gij zoudt meenen uw ligchaam hierdoor te verkwikken, maar gij zoudt het veeleer schaden; een te lange slaap maakt vadsig en traag, en verstompt de geestvermogens. Daar bij, welk een tijdverlies! groter dan gij zoo wel oppervlakkig denken zoudt, omdat het dagelijks wederkeert. Van twee menschen, die vijftig jaar oud worden, en waarvan de een geregeld te zes en de ander ten acht uur opgestaan is, heeft de eerste na verloop van vijftig jaren, vier jaren langer geleefd. *Neemt veel en geregeld beweging in de vrije lucht*: er is niets dat zooveel bijdraagt tot de sterkte en het welvaren des menschelijken ligchaams. Het ligchaam zoowel als de geest, moeten geoefend worden, en hoe meer men dit doet, hoe meer het in kracht en sterkte wint. Neemt dan geregeld één of twee uren daags beweging in de opene lucht, door tuinarbeid of eene wandeling, zonder te naauwkeurig te letten, hoe de wind of het weder zij; een bestendige plasregen of eene mistige lucht, is misschien de eenige weersgesteldheid, welke u deze beweging mogen doen uitstellen. Door eene dagelijksche oefening zult gij u ook tegen het weder zoo harden, dat gij de veranderingen van hetzelve op uw ligchaam, bijna niet zult ondervinden.

Wilt gij dit echter volhouden, zoo moet gij op *eene behoorlijke kleeding acht geven*. Natuurlijk en bevallig was, ten minste tot voor korten tijd, de vorm van het vrouwelijk gewaad. Niemand zal u betwisten, dat de Grieksche kleeding, welke gij poogdet na te volgen, de schoonste is; maar ik moet met velen u vragen, of een zuidelijk gewaad voor een noordelijk klimaat geschikt is? En of men zich de laag uitgesneden kleederen, de korte mouwen en het zoo dunne gewaad niet te laat zal beklagen? Wij kennen ze immers, de ongelukkigen, die reeds in hare vroege jeugd slagtoffers van eene dwaze modezucht zijn geworden. Nog naauwelijks de jeugd ingetreden, of men lijdt aan ongesteldheden, aan smarten, welke men voorheen eerst bij afgeleefde lieden plagt te ontmoeten. En hoe hoort men deze halfnaakte schoonheden bij het minste luchtje klagen; hoe ziet men ze beven van koude en bij den warmen haard kruipen; terwijl goed gekleede meisjes met de koude lagchen en vrolijk in dezelve rond springen. Zijt gij voorzigtiger: behoudt vrij hetgeen deze kleeding bevalligs heeft, maar zorgt, dat gij door een behoorlijk ondergewaad u genoegzaam beveiligt, tegen een ongestadig luchtgestel; terwijl uwe kieschheid u wel zal doen zorgen, dat gij daar, waar de mode het gebied der strengste welvoegelijkheid zou verlaten, dezelve niet navolgt, en zoo min kieschen smaak als gezondheid, aan dezelve opoffert. Dit zijn tevens de regelen,

welke gij omtrent het volgen der mode in acht hebt te nemen. Volgt dezelve zoo lang zij niet strijdt tegen de gezondheid of den goeden smaak; niet te kostbaar is, of te veel tijd wegneemt; want hoe zoudt gij, die zoo vele en zoo velerhande bezigheden hebt, tijd vinden tot het najagen van iedere, zoo dikwerf afwisselende mode? En tot *werkzaamheid*, ja daartoe zijt gij toch geroepen: hiertoe wenkt u de geheele Natuur. Talloos vele zijn de pligten die voor uwe rekening liggen; zij vorderen wel, dat gij er u met uwe geheele ziel op toelegt. Schoon de verandering van verblijf natuurlijk eene verandering van levenswijs moet ten gevolge hebben, zullen echter uwe bezigheden zoo veel mogelijk op denzelfden voet ingerigt blijven. Gij zult voortgaan mijne lieven! met uw verstand te beschaven, en nuttige kundigheden op te doen. Wij verlangen van u geen geleerde maar beschaafde vrouwen te maken, vrouwen die van iets meer, dan enkel van haar huishouden, weten te spreken, die in staat zijn hare mannen een behoorlijk onderhoud, hare kinderen eene behoorlijke opvoeding te geven, en zich zelve in een eenzaam uur bezig te houden, zonder juist de toevlugt tot spel of gezelschap te moeten nemen. Gij hebt geleerd in deze oefeningen genoeg te vinden. Gij zijt het moeilijkste der wetenschappen doorgeworsteld: zij zullen u thans niet dan bloemen van genoeg aanbieden. Gij bekomt welligt echtgenooten, wier beroep hen buiten 's huis roept;

veel eenzame uren zult gij dus moeten slijten. Waarmede zult gij die beter besteden, dan met uwen geest te oefenen, u te vermaken, door een welgeschreven boek? Van waar komt het, dat zoo veel jonge vrouwen, zoo moeilijk alleen kunnen zijn en altijd zoo hunkeren naar gezelschap? Omdat zij als meisjes niet geleerd hebben, haren geest bezig te houden, en het naaldwerk alleen, haren geest niet wel, gedurende eenen geheelen avond, verzadigen kan.

Het is te zeldzaam, dat vrouwen zoo bijzonder veel behagen in de letteroefeningen stellen, dat zij daarvan behoeven afgemaand te worden; evenwel er zijn een paar onder u, die ik met al den ernst der vriendschap waarschuwen moet, om zich niet te zeer toe te geven in het zoet vermaak dat deze haar verschaffen; maar zich dikwijls voor te stellen, dat letterarbeid voor de vrouw bijwerk, maar geen hoofdwerk moet wezen; dat zij in alle gevallen zich zoo niet aan hetzelfde hechten moet, dat het behoefte voor haar wordt; daar zij niet weten of hare volgende omstandigheden, haar zullen toelaten, dien smaak in te volgen en of zij niet welligt eenen echtgenoot konden krijgen, gelijk er zoo velen zijn, die hunne gade, bij uitsluiting liever alleen met de naald, en de breikous, dan met de pen of een boek zien; en is dit het geval, dan is het even zoo zeer heilige pligt deze neiging te bestrijden, als

het nu uw plicht was, dezelve op onze begeerte aan te kweeken. Zoodanig toch is onze bestemming om ons naar den smaak en den wensch van den man te schikken; en zij, die dit met het meeste gemak doen kan, is er gewis het beste aan. Nooit zult gij echter, dit verzeker ik u, berouw hebben zoo veel tijd aan de ontwikkeling van uw verstand gegeven te hebben, en in een stil eenzaam uur zal dezelve u de gewigtigste diensten kunnen bewijzen. Kweekt zoo veel mogelijk uwe talenten van muziek en teekenkunst aan; echter ook hier zorgende, dat gij er u niet te zeer, niet te uitsluitend aan overgeeft; niet zoo dat het u hindert, in de uitoefening van gewigtige pligten; en dat gij, eenmaal geroepen tot ruimer werkring, niet te veel behoeft te strijden, tegen deze gekoesterde drift. Beide deze talenten in gelijke mate te bezitten, is zeer zeldzaam, en vordert ook te veel tijd. Beproeft daarom u zelve, en neemt het oordeel van deskundigen in, tot welke van beide gij den meesten aanleg schijnt te bezitten en geeft dan hier aan wat meerder tijd, tracht hierin uit te munten.

Beoefent gij de teekenkunde, stel u dan niet te vreden met te kopiëren, ja zelfs keurig te kopiëren. Het blijft toch altijd maar kopij van kopij; maar tracht de natuur na te bootsen, in al hare verschillende schakeringen en nuancen; begint dit met ligte voorwerpen, met bladen en bloemen,

en weldra zal het u niet zwaar vallen, een ligt landschap te schetsen, hetwelk u een onbedenklijk vermaak verschaffen, en uwen smaak voor het schoone zeer vormen zal.

Of is u het voorregt beschoren, dat gij bij smaak voor muziek, daartoe ook aanleg hebt, zijt er dankbaar voor, kweekt dit heerlijk talent, met al uw vermogen aan, en dat het u worde, wat het voor u worden kan: opwekking van uw gevoel, uitstorting van uwe vreugde, leniging van uwe smart, opleiding tot vertrouwen en berusting in Gods wil. Ja, dit alles kan de toonkunst u zijn, als gij haar laat doordringen tot uw hart, als gij tracht in te dringen tot den geest der schoonste muziekstukken. O als gij u eens regt daartoe wilt stemmen, leest dan nog eens de schoone Ode van POPE, *For Music*.

En hiertoe behoeft gij niet eens de zwaarste, de moeilijkste muziek te leeren, hiertoe is soms de eenvoudigste melodij, het meest kunsteloos lied genoegzaam; want daar moet gij u vooral op toeleegen, om bij eenigen aanleg, uwe *stem* te vormen en zoo u of de uwen menigmaal door uw gezang te vervrolijken. Hoe wel zal het u zijn, als gij in den vroegen morgen uw hart verheft tot God, en door een treffend morgenlied u tot den arbeid van den dag stemt; of dat gij aan den avond van eenen, door welda-

den geteekenden dag, uwe vriendinnen, uw gezin voorgaat, met uw hart in zachte klanken tot God te verheffen, en u voor den nacht zijner zorgen aan te bevelen. - Hoe kunt gif daardoor werken op uwe huisgenooten en hierdoor misschien gevoelens, in hen opwekken, welke zonder uwe toonen, zoude zijn blijven sluimeren. Maar laat u nooit verleiden om iets te zingen, hetwelk gij niet zonder blozen eene brave vriendin zoudt durven laten lezen; al is het eene heerlijke muziek, al is het eene duët, welke *à l'ordre du Jour* is. Tracht ook daarom, ten minste zoo veel *Hoogduitsch* of *Italiaansch* te leeren, dat gij verstaat wat gij zingt.

Onder uwe aangenaamste uitspanningen, zoo wel als tot de vruchtbaarste middelen ter beschaving van uwen geest, zult gij gewis de lektuur rekenen. Maar mijne lieven! zal lektuur zijn, wat zij wezen moet, en wezen kan, uitspanning namelijk en leering, zoo is het niet hetzelfde, hoe of wat gij leest. Eene slecht bestuurde lektuur is even zoo nadeelig of misschien nog nadeeliger dan geheel geene. Van te veel, van alles door elkander te lezen, heeft de geest evenmin voedsel, als het ligchaam van te veel, en alles door elkander te eten: uwe lektuur bestond tot hiertoe in aangenaam en gemakkelijk geschreven boeken, over zedekundige of wetenschappelijke onderwerpen, leerzame geschiedenissen of toneel-

stukken; allengs zal men u meer vaste, voedzame spijzen geven, naar mate gij in jaren toeneemt. Deze werken zullen u meer inspanning kosten; maar zij zullen ook geheel uwe aandacht tot zich trekken; en hier van houd ik mij verzekerd, dat, zoo gij nog drie, of vier jaar aanhoudt, met de beste dicht-, geschied- en natuurkundige boeken te lezen, uwe kundigheden niet alleen veel zullen vermeerderd, maar uw smaak genoegzaam zal gevormd wezen, om voor altijd, laffe, beuzelachtige romans te verwerpen. Gij weet: wij staan u ter afwisseling, gaarne de lezing van eenen welgeschreven roman, van een uitmuntend tooneelstuk toe; doch het moeten de beste in hunne soort zijn en het moet alleen tot afwisseling van ernstiger lektuur wezen.

Onder het ouderlijk oog opgevoed, en verzorgd; steeds van gezonde, zoo wel als van smakelijke spijs voorzien, zult gij moeilijk kunnen begrijpen, dat menschen zoo dwaas zijn, om elkander lekker smakende, maar ongezonde en giftige schotels voor te zetten, welke door derzelve zoet venijn, de gezondheid langzaam maar zeker ondermijnen; nog minder zult gij dan kunnen begrijpen, dat men jonge menschen, een even schadelijk vergif voor hun hart, in slechte boeken voorzet, welke voor het uiterlijke eene even bekoorlijke gedaante hebben, als de smakelijke maar ongezonde schotel. Daarom lieve meisjes!

houdt u nog lang, nog zeer lang, aan de goede gewoonte, om niets te lezen, dan hetgeen u door wijze ervarene vrienden of vriendinnen als nuttig wordt aanbevolen; en komt u op de eene of andere wijs een boek in handen, in het welk gij zoudt schromen overluid uwe moeder voor te lezen, sluit het toe, en dat het altijd voor u gesloten blijve.

Oefent u, zoo veel mogelijk in het overluid lezen: dit is een alleraangenaamst talent, hetwelk uwe ouders en bekenden, in eenen stillen winteravond zeer veel vermaak kan doen; doch, ook daartoe moet dit talent uitstekend wezen: een middelmatig vermaakt niet. Maakt u ook tot eene gewoonte veel de *vive voix*, op staanden voet, of al lezende, uit eene of andere vreemde taal over te zetten: ook hier door zult gij u dikwijls bij hen, die zulk eene taal niet verstaan, zeer behagelijk kunnen maken. Maar ik moet het u al weder zeggen, ook hier in moet gij uitmunten, zal men u met genoeg hooren. Het lezen of vertalen moet vlug, zonder haperen, met gevoel en uitdrukking, en op den gepasten toon geschieden; en dit verkrijgt men, alleen door oefening.

Ter verpoozing van letterarbeid staat u een groot veld van verschillende vrouwelijke bezigheden open. Het spreekt van zelf, dat hier het nuttige boven het vermakelijke den voorrang moet

hebben; evenwel zal men gaarne uwe verkiezing hierin eenigzins te wille zijn; en onder andere handwerken, geschikt, om uwwen smaak te vormen, en u aangenaam bezig te houden, zijn er gewis geen beter dan het borduren in kleuren, benevens het maken van bloemen. En verschaft het dan ook geen genoeg, een welgemaakt hoofdsieraad, een goed passend kleed te dragen, hetwelk men zelf vervaardigd heeft? Daarenboven is het van belang, in een of ander dezer vrouwelijke talenten het tot eene zekere hoogte te brengen; want lieve kinderen! wie staat er u voor in, dat gij niet eens tot deze uwe toevlugt zult moeten nemen, en uw bestaan vinden in de beoefening van bezigheden, van talenten, met welke gij u nu alleen tot uw vermaak bezig houdt? Wat leerde niet de ondervinding ten alle tijde? Leerde zij het niet in onze dagen, dat geld en goed vergankelijk zijn, en dat rijkdommen zich vleugelen maken? O uwe werkzaamheid kan op zoo oneindig veel punten gerigt worden, dat ledigheid voor eene maagd nog veel schandelijker is, dan voor den jongeling, daar de eerste alle hare oogenblikken met nuttige of aangename bezigheden aanvullen kan.

Voor alle dingen echter behoort gij u allengs te bekwamen, in de zoo veel omvattende huishoudkunde. En hier vooral past het u, te toonen, dat eene matige beoefening der wetenschap-

pen, deze noodige en achtenswaardige kundigheid geen schade, maar voordeel toebrengt, daar gij verscheidene vakken derzelve op de beoefening der huishoudkunde kunt toepassen, en alzoo met meer oordeel en min werktuigelijk daarin zult te werk gaan; terwijl uw opgehelderd verstand en uw veredeld gevoel u zullen leeren, om, ook die bezigheden, welke meer nuttig dan aangenaam zijn, met dezelfde naauwgezetheid te betrachten, in de overtuiging dat allen, schakels zijn van de groote keten, welke door het gemis van ééne enkele dier schakels in stukken zou vallen.

Na u zoo veel gezegd te hebben, over uwe huisselijke bezigheden, zal niet ligt bij u de vraag ontstaan: ‘waarmede zal ik mij bezig houden?’ Veeleer verwacht ik: ‘waar vind ik tijd tot dit alles?’ Mijn antwoord is bevat in twee voorschriften: *werkt met orde, en staat vroeg op*. Deze volgende, zult gij onbegrijpelijk veel kunnen afdoen, en de dagen zullen u, onder eene behoorlijke afwisseling, maar al te snel voorbij gaan. Denkt echter niet, lieve meisjes! dat ik u altijd in uwe woning wil opsluiten; hoezeer ik zeker gaarne zag, dat het ouderlijke huis u het liefste verblijf, en dat het u nergens zoo wel ware, als daar; gij weet zelve, dat uwe ouders de hun zoo dierbare genoegens van het land opgeofferd hebben, om zich met u naar de stad te begeven, en u daar allengs de wereld in te leiden.

De mensch is tot gezelligheid geboren, en de maatschappij heeft regten op ons, welke wij behooren te eerbiedigen; wij mogen dus niet alleen voor ons zelve leven, maar moeten ook het onze toebrengen tot haar nut of vermaak. Gij zult daarom nu allengs in de gezelschappen worden ingeleid, en daar gij nu gehoord hebt, welke uwe *huisselijke pligten* zijn, zal het, hoop ik, u niet misvallen, ook eenige wenken, omtrent uw gedrag in de wereld, te verkrijgen. Dit hoop ik, dat gij steeds meer smaak zult vinden in kleine dan in groote gezelschappen; dat gij liever eenen avond in eenen kring van vier of vijf lieve meisjes doorbrengt en u met dezelve gemeenzaam onderhoudt, dan te schitteren in eenen grooten cirkel van rijk versierde dames, die niet komen om te geven of te ontvangen, maar om te zien en gezien te worden. En hier moet ik u tegen de ijdelheid waarschuwen, welke zoo dikwijls de oorzaak is van het ongenoegen, dat anders geschikte jonge lieden in de gezelschappen vinden; deze ondeugd namelijk, verleidt haar om te willen schitteren ten koste van anderen, het zij door praal van het ligchaam of van den geest. Legt gij er u liever op toe, om uwe gezellinnen te prijzen, daar, waar gij het met regt kunt doen; om hare goede hoedanigheden aan het licht te brengen en de kwade zoo veel mogelijk te verbergen. Maar hier zult gij zeer veel standvastigheid noodig hebben, om u niet te laten medeslepen door

den stroom der kwaadsprekendheid. O! ik weet het: uw rein, onvervalscht gevoel zal zich bedroeven, als het, bijna algemeen, de afwezenden zoo hoort verscheuren, en dat dikwijls door dezelfde personen, die deze eenige oogenblikken te voren met betuigingen van vriendschap hadden overladen. Ik weet het, gij zult moed genoeg hebben, om openlijk de partij der gelasterden te nemen, en gij zult billijk denken, dat men u om deze prijzenswaardige daad zal vereeren; men zal dit ook doen, maar het zal inwendig zijn: uiterlijk hebt gij niets dan afkeuring of bespottung te wachten; maar ja, heimelijk zal men u vereeren, en zich misschien in het vervolg voor deze ondeugd, ten minste in uwe tegenwoordigheid, een weinig wachten. Dat gij dus eigenlijk gezegde kwaadspreeksters zult worden, dat wil ik niet gelooven; maar er zijn zoo veel graden in deze ondeugd; en ook de eerste in dezelve, is dikwerf genoegzaam om eenen uwer medemenschen van zijnen goeden naam te berooven en ongelukkig te maken, ook zonder daarbij zulk een wezenlijk kwaad oogmerk te hebben. Het meeste kwaadspreken toch geschiedt, dat is niet wel te ontkennen, op vrouwelijke praatpartijen, en niet zoo zeer uit kwaadaardigheid, als uit gebrek aan onderhoud, of uit zucht om geestig te zijn. Men is in gezelschap, men moet toch praten en men heeft geene onderwerpen; men komt veelal met een ledig hoofd en een ledig hart. Is er eene onder,

die uit den schat van hoofd en hart nog iets goeds zoude kunnen te voorschijn brengen, zij laat dit uit bescheidenheid, om niet gehouden te worden, voor eene *savante* (de beleefde scheldnaam voor iedere vrouw, die gevoelt, dat zij eenen geest heeft, welke zoowel aangekweekt moeten worden, als het ligchaam). De gesprekken over het natte of drooge, aangename of gure van het seizoen, zijn toch spoedig afgelopen, en wat nu? Niets natuurlijker, dan dat nu het nieuws van den dag verhandeld wordt. En dit kon ook zeer onschuldig geschieden. Het *kon!* maar geschiedt het ook? Alzoo brengt er eene het rijk onderwerp ter baan: *weet gij reeds dat de meid of knecht van Mevrouw A..... gaat verhuizen?* Die zoo den toon aangegeven heeft, kan nu gerust zwijgen, velen vatten dien terstond, zetten hem voort, en spelen hem door alle accoorden met alle variatiën tot het einde toe uit. *Ja! dat is ook geen wonder, alles gaat daar in de war; Mevrouw A. is eene charmante vrouw, de ziel der zamenleving, het vermaak van ieder gezelschap, JAMMER MAAR dat zij daardoor hare kinderen verwaarloost; of, ja! Mevrouw B. is een zeer verstandige dame, die veel weet, en veel leest, JAMMER MAAR dat daardoor haar huishouden in de war gaat; of, Mevrouw C. is eene uitmuntende huishoudster, die zelve alles nagaat, JAMMER MAAR dat zij zoo ondragelijk voor hare dienstboden is.* Verders: *weet gij dat Jufvrouw B.*

voor drie maanden uit de stad gaat? Neen! maar ik verheug er mij over; want haar verkeer met den Heer C. begon wat in het oog te loopen; het is een lieve, vrolijke meid, JAMMER MAAR dat zij de vrolijkheid wel eens te ver drijft en zoo nergens erg in heeft; of, het is een mooi meisje, JAMMER MAAR dat zij zoo weinig verstand heeft; al verder: en gij weet het? Mijnheer D... is misgefallen bij den post dien hij verlangde! Ja, maar dat verwondert mij niet, het is een zeer bekwaam man, JAMMER DAT hij zoo ondragelijk trotsch is; of ja, het is een hupsch man, die zeer wel leeft, en zijne vrienden goed onthaalt, JAMMER MAAR dat hij het niet zal kunnen uithouden; zijne leefwijs is zoo rijkelijk, dat men schroomt hem eenen post te geven, bij welke hij het bestuur over zoo veel penningen in handen moet hebben.

En zoo rammelt men al voort, zonder dat die snappers of snapsters denken, dat zij juist door hun gesnap misschien oorzaak zijn, dat Mevrouw A. geen goede dienstboden krijgt; dat een jongeling wordt afgeschrikt, om naar de hand van Jufvrouw B. te staan; of dat de Heer D... voor altijd het uitzigt op een ambt verliest. En kan men dit gebrek dan eene kleinigheid noemen? Intusschen worden deze zelfde verhalen in een volgend gezelschap weder met bijvoegsels verteld, en de kleine sneeuwbal wordt eene ontzettende *Lavina*.

En o! hoe ligt wordt men toch verleid en door dien stroom medegesleept. Komt dan nooit in een gezelschap, zonder een oog op God, zonder de ernstige verzuchting: o God! bewaar mij voor kwaadspreken! Daar zijn er onder u, die geest hebben, om op eene aardige, vernuftige wijze, de gebreken harer gezellinnen te berispen. Maar! maar meisjes! zijt voorzigtig! het vernuft is een gevaarlijk wapen, dat dikwijls scherp kwetst, en elk, die er zich van bedient, meer doet vreezen dan beminnen. Liever zal men u eenvoudig maar goedaardig, dan vernuftig en scherp zien.

Voor ééne klip moet ik u inzonderheid waarschuwen, namelijk voor de vleijerij. Veracht dezelve met uwe geheele ziel, en leent nooit het oor aan degenen, die u onophoudelijk voorsnappen van uw verstand en uwe schoonheid. Geloof mij, zij meenen het niet wel met u, en zijn zelden opregt. Zijt voorts opregt in uw verkeer. Het is waar: zoo als de wereld thans gesteld is, zou men verkeerd doen, van eene onvoorwaardelijke opregtheid te vorderen, of te vertoonen. Er zijn uitdrukkingen, spreekwijzen, op welkers juiste beteekenis men niet drukt, omdat iedereen weet, waar men die voor te houden hebbe. Bij voorbeeld: men bedankt, bij het scheiden, iemand voor *zijn aangenaam gezelschap*, dien men dikwijls niet, of althans niet aangenaam heeft hooren spreken. Men zegt in het slot van zijne brie-

ven, dat men de *eer heeft de dienares te zijn* van dezen of dien persoon, dien men maar gansch niet eerwaardig vindt, en wiens dienares gij geheel niet gaarne zoudt zijn. Het is ook waar: men hecht aan deze spreekwijzen niets bijzonders, maar met dat al, zal het opregte meisje zich zorgvuldig wachten, van er een noodeloos woord meer bij te voegen, waardoor zij de betuiging versterken en zij zich derhalve alzoo aan valsheid schuldig maken zou.

Daar wij de wereld moeten nemen gelijk zij is, zoo kan ik niet voor u verbergen, dat gij moet kunnen leeren heerschen over uwen geest, over uwe gelaatstrekken, en dat gij zonder de opregtheid te kort te doen, menigmaal iets zult moeten ontveinzen. Maar hierover willen wij u op een andermaal onderhouden, als wij over uw verkeer met *de andere sekse* zullen handelen; wij willen uwe aandacht niet langer vermoeijen, en ten slotte hier allen nog een enkel woord bijvoegen, over de aankweeking van het zalig gevoel, hetwelk men *vriendschap* noemt. Wat dit gevoel zij, hoe het juist wel gevoeld, maar niet beschreven kan worden, o! dit behoef ik u immers niet te zeggen; sommigen uwer, wier harten toch geopend zijn voor vriendschap, kennen aanvankelijk dit zalig gevoel. Wel u, mijne lievelingen! dat gij dit kent, kweekt dat zorgvuldig aan; ieder voor hare vriendin; en laat niet ligt de

oude vriendin varen voor eene nieuwe. Gij treedt thans de wereld in, en zult welligt in uwe gezelschappen eene vrouwelijke ziel ontmoeten, aan wier oog het uwe blijft hangen, en tot welke gij u als onwederstaanbaar getrokken vindt. Goed! volgt die neiging in zoover op, dat gij u moeite geeft, dit voorwerp nader te leeren kennen. 'De ware vriendschap toch wordt door kennis geboren; zij is gegrond op achting; zij wordt door de deugd geheiligd, krijgt sterkte door gelijkvormigheid van neigingen, neemt toe door het wederkeerig betoon van diensten en is onwrikbaar door vertrouwen.' Deze schoone beschrijving der vriendschap, van den braven MARTINET, wil ik nog wat nader voor u uiteen zetten. Het zij dan uw eerste onderzoek, uwe eerste vraag, of zij, die u op het oog zoo bevalt, ook die hoedanigheden van ziel heeft, welke haar uwe achting-waardig maken. In de gezelschappen zult gij dit moeilijk, althans niet zoo spoedig ontdekken, maar tracht haar te zien, te ontmoeten, te bespieden in het huisgezin waartoe zij behoort; let op haar gedrag omtrent hare ouders, hare broeders en zusters, hare bedienden; neemt haar waar in de godsdienstige vergaderingen, ja ook in den schouwburg; en vindt gij in haar gedrag gehoorzaamheid en dankbaarheid voor hare ouders; liefde en toegevendheid, zachtzinnigheid, bescheidenheid omtrent broeders, zusters en dienstbaren, en eerbied voor God, zoo schroom niet,

u nader aan haar te verbinden. De vriendschap met eene deugdzame maakt u zelve deugdzamer, met eene edele maakt u zelve edeler. Gij zoudt u immers schamen over gebreken, welke gij wist, dat uwe achtenswaardige vriendin zou afkeuren? Gij zult immers trachten u die deugden eigen te maken, in welke zij u een voorbeeld is, en alzoo zal de deugd uwe onderlinge vriendschap heiligen.

‘Uwe vriendschap krijgt sterkte door eenvormigheid van neigingen.’ Gij moet dit echter met onderscheid verstaan: het is niet noodig, dat gij het in alles eens zijt; de grootste *contrasten* in karakter zijn soms de beste vrienden; gij zult u in kleinigheden en onverschillige dingen, gaarne naar den smaak uwer vriendin schikken, zonder daarom dit gebiedend of zelfs dringend van haar te vorderen. Gij kunt zelfs over de uitwendige plegtigheden van den godsdienst anders denken, dan zij; als gij het in het wezen van de zaak, in de grondregelen van godsdienst en deugd, slechts eens zijt. Ik zal u wel niet behoeven op te wekken, om uwe vriendin gaarne diensten te betoonen; want gij weet niet, wat vriendschap is, zoo dit geene behoefte is voor uw hart: zijt van uwen kant echter omzigtig; vergt niet te vele noch te groote diensten van uwe vriendin, zonder haar volkomen te kennen; gebrek aan kieschheid veroorzaakt menigmaal verkoeling in de vriendschap. Één dienst echter is er, welchen gij onbepaald van uwe vrien-

din moogt vergen, en deze bestaat daarin, dat zij u uwe gebreken onder het oog brenge, en voor dezelve waarschuwe; maar! onderzoekt u zelve gestreng eer gij haar dit verzoek doet, of het u hiermede wel volkomen ernst is; of gij deze proef zult kunnen doorstaan. Vergt zij denzelfden dienst van u, bewijst haar dien; maar dat uwe minzame, schoon ernstige taal, het onaangename der bestraffingen verzachte. Laat het u niet ontzetten of ontstemmen, fouten in het karakter uwer vriendin te ontdekken; eerst dan, als gij u zelve durft zeggen: 'ik ben rein van alle zonden,' kunt gij eene vlekkelooze vriendin wenschen. Vindt gij gebreken, beschouwt haar veeleer, als eene lieve kranke, die misschien door de oordeelkundige liefderijke toediening van geneesmiddelen behouden kan worden; laat haar niet ligt varen, neen nooit! of gij moest zien, dat hare verbetering haar geen ernst ware, en zij in het kwade wilde blijven; eindelijk, want ik zoude uwe aandacht eer vermoeijen, dan dit onderwerp uitputten; eindelijk: laat uw vertrouwen altijd volstaan, leent nooit het oor aan achterklap; vraagt zulke oorblazers, of zij, hetgeen zij u ten nadeele uwer vriendin zeggen, in hare tegenwoordigheid zouden durven volhouden? Is het belangrijk genoeg, deelt het uwe vriendin mede, en voedt nooit in het geheim eenig wantrouwen; want hoe kan zij zich verdedigen, als zij hare beschuldiging niet kent? In een woord:

gij kunt niet zorgvuldig genoeg zijn, om dit onsehatbaar kleinood der vriendschap, waardoor uw aanzijn als het ware verdubbeld wordt te verkrijgen, en bezit gij het, hetzelfde te bewaren.

Ziedaar, mijne hartelijk geliefde dochters! mijne jeugdige vriendinnen! eenige regelen ter bestiering van uw gedrag, in uw huis en in de wereld. Herleest, bepeinst dezelve dikwijls; vooral tracht dezelve in beoefening te brengen; tracht hierna, met besef van uwe eigene zwakheid, met een oog op God, en een vol vertrouwen op zijne goedheid, die u door uwe ouders en opvoeders den weg laat wijzen, dien gij te bewandelen hebt, om met eere door de wereld, en wat meer zegt, eens wel uit de wereld te komen. God zegene mijne pogingen, ons aller pogingen, en vorme u tot edele godsdienstige menschen, uwe voortreffelijke aardsche en uwe verhevene hemelsche bestemming waardig!

Zoo gingen de dagen van genot en vreugde, van rust en werkzaamheid voor deze edele gezinnen voorbij. De uitspanningen der jonge lieden, waren zoodanig geregeld, dat geene derzelve de letteroefeningen in den weg stond. Zij dienden ook alleen om den geest te verpozen en denzelven zoo veel geschikter te maken, voor nieuwe oefening en inspanning.

Aan den anderen kant lieten dezelve altijd genoegzamen tijd tot het belangrijkste: het opzettelijk godsdienstig onderrigt; want eigenlijk bepaalde dit onderrigt zich niet alleen tot zekere dagen en uren, neen, het was, als het ware, schering en inslag van alle onderwijs; en nooit ging er een' dag om, of de verstandige en gemoedelijke onderwijzers hadden gelegenheid gevonden, om den godsdienst van de eene of andere zijde, belangrijk voor het verstand of het hart hunner kweekelingen te maken.

Evenwel toen het tijdstip naderde, waarop eenigen der oudste kweekelingen, de plegtige belijdenis van hun geloof zouden afleggen, toen werd alles, voor deze, nog meer op eenen godsdienstigen toon gestemd. Het wetenschappelijke trad meer achterwaarts en men bereidde zich tegen deze plegtige handeling, door een groot gedeelte van iederen dag, aan de behandeling van godsdienstige en zedekundige onderwerpen toe te wijden.

Men denke echter niet, dat dit eene sombere stemming aan dit anders zoo vrolijk gezelschap gaf. Niets minder dan dit. Men had de jonge lieden gewend, den godsdienst uit het regte oogpunt, meer nog als eene zaak van het hart, dan van het verstand te beschouwen; zij hadden dien leeren kennen, als de regte bron van vreugde en

troost, zoodat zij het belijden van denzelven als een voorregt, en den dag daartoe bestemd, als eenen dag van blijdschap te gemoet zagen. Eindelijk daagde hij, die schoone morgen! Eenige oogenblikken vóór de plegtigheid verzamelden zich al de belijders in de groote zaal. Allen waren eenvoudig, maar feestelijk gekleed: de jongelingen in het zwart, de meisjes in het wit, met eenen neteldoekschen sluijer op het hoofd, en eene witte roos in het haar. Nu deed een der vaders den jonge lieden de volgende toespraak:

Zoo zijt gij dan nu, jeugdige vrienden en vriendinnen! genaderd tot dat belangrijk tijdstip, hetwelk gij met verlangen, maar toch ook met zekere huivering hebt te gemoet gezien. Gij staat gereed, om het gewigtig werk, met hetwelk gij u nu zoo vele weken bij uitsluiting bezig hieldt, ten einde te brengen, rekenschap af te leggen van de verkregene kundigheden, en te toonen, dat gij de leer des Christendoms genoeg kent, genoeg gelooft, genoeg gevoelt, om tot leden van hetzelfde aangenomen te worden, om deel te verkrijgen aan de voorregten, om gehoorzaamheid te beloven aan de verpligtingen, welke dit met zich brengt. Geen wonder derhalve, dat dit oogenblik plegtig en gewigtig voor u is; geen wonder dat het alle ligtzinnigheid van u verbant, en u tot ernst, tot hoogen, heiligen ernst stemt. Zeer goed keuren wij dit; gij weet hoe wij dit

zelve op onderscheidene wijzen hebben pogen te bevorderen, door uwe overdenkingen, uwe oefeningen, uwe lektuur zoodanig te leiden, te wijzigen en te besturen, dat dezelve gedurende eenen geruimen tijd altijd in verband stonden, met uwe hoofdbezigheid. Maar verder dan *ernst* mag dit gevoel niet gaan: tot vrees en angst mag het niet opklimmen. Hiervoor wensch ik u te bewaren, en u veeleer moed te geven, vertrouwen in te boezemen. En hierin zal ik zeker slagen, daar ik u geen moed geven, geen vertrouwen inboezemen wil met *mijne* woorden; niet met de woorden van een zwak mensch; maar met de woorden van Hem, Die magt heeft over alle dingen; Die nooit iets te vergeefs sprak of beloofde, en Die u, als door mijnen mond toeroept:

Zijt niet bezorgd, hoe, of wat gij spreken zult; want het zal u in dezelve ure gegeven worden wat gij spreken zult. Want gij zijt het niet die spreekt, maar [het is] de Geest uws Vaders, die in u spreekt. (Gij leest dit: Matth. X: 19, 20.)

Deze woorden sprak JEZUS onze Heer tot zijne Apostelen. Deze belofte deed hij hun, die gevoerd zouden worden voor de Grooten der aarde, voor menschen met geweldige vooroordeelen bezet; voor menschen die het er slechts om te doen was, om de Apostelen schuldig te vinden, te

vervolgen, te doden. Maar als zij, eenvoudige, ongeleerde menschen, dan voor die vorsten zouden staan, dan moesten zij niet vreezen; want zij waren het niet die zouden spreken, maar de Geest huns Vaders die in hen was.

En zoudt gij dan vreezen, mijne geliefden! gij die, schoon geene Apostelen zijnde, deze belofte onder zekere bepalingen, even zeker op u zelven toepassen kunt en moogt; zoudt gij bevreesd zijn rekenschap af te leggen van de hoop welke in u is? Neen, o neen, ik verbeeld mij veeleer, dat alle vrees wijken zal en dat gij uwe belijdenis zult afleggen met *bescheidenheid*, met *vrijmoedigheid*, met *vertrouwen*, met *gevoel*.

I. Met *bescheidenheid*. Bijna had ik niet noodig u hiertoe op te wekken. Ik weet toch, niemand uwer is te dezen aanzien hooggevoelende. Hoe verkeerd ware dit ook. Voorondersteld al eens dat een uwer zich zelve bewust ware, door meerdere vlijt, bestendiger inspanning, gelukkiger geheugen, fijner oordeel boven een ander uit te munten, hoe te eenemaal verkeerd zou het wezen, hoe weinig zou het te pas komen, zich hier iets op te laten voorstaan. Wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt? En in dezen heiligen oogenblik zijt gij allen gelijk; in deze oogenblikken komt het nog meer aan op gevoel dan op wetenschappen. In deze oogenblikken liggen uwe har-

ten geopend voor den Alzienden. Hij leest in dezelve; Hij ziet, of gij in waren ootmoed en oprechte nederigheid voor Hem wandelt; Hij ziet, of gij uwe eigene, dan of gij Zijne eer zoekt, in het belijden van uw geloof. O gij zult dan niet hooge spreken, maar nederig en bescheiden zijn.

Meer hebt gij misschien noodig om opgewekt te worden, om uwe belijdenis af te leggen,

2. Met *vrijmoedigheid*. Neen, het is mij niet onbekend: gij ziet tegen deze plegtigheid op; met zekere huivering treedt gij dezelve te gemoet. Maar schept moed, jonge lieden! die vrees zal weldra van u wijken. En zoudt gij niet gerust, niet vrijmoedig zijn? *In deze ure zal het u gegeven worden, wat gij spreken zult*. Gij onderneemt deze gewigtige handeling niet onberedeneerd, niet vermetel. Gij hebt u tot dezelve behoorlijk voorbereid; gij hebt dien tijd stil en zedig doorgebracht, en den ernst, tot welken het vooruitzigt op dezen stond u stemde, niet pogen weg te dartelen. Gij hebt gedurende eenen geruimen tijd het godsdienstig onderwijs, tot uwe hoofdbezigheid gemaakt, voor welke alle andere bezigheden moesten achter staan. Evenwel mijne kinderen! misschien zal zich iemand uwer op dit oogenblik verwijten: ‘ja ik heb dit alles gedaan, doch zoo niet als ik het had kunnen en moeten doen; ik had meer, ik had beter moeten doen.’ En

dit gevoel van onvolmaaktheid bij onze beste bedrijven, moet ons bestendig aankleven, en ons bewaren voor ijdel en trots en eene dwaze zelfverheffing. Maar voor zoo ver gij u bewust zijt, dat gij pligtmatig hebt pogen te verkeeren in deze dagen, voor zoo ver mag dit uwe vrijmoedigheid opwekken, uwen moed verlevendigen, inzonderheid als die vrijmoedigheid rust op

3. *Het vertrouwen*, met hetwelk ik wensch dat gij uwe belijdenis zult afleggen. Jonge lieden! gij hebt eene goede zaak voor. Gij gaat een Gode welgevallig werk doen. Gij gaat Hem, en zijnen Grooten Zoon, en zijnen Heiligen Geest openlijk en plegtig belijden; gij gaat u aan Hem en zijnen dienst verbinden. O gewisselijk ziet God met welgevallen daar op neder. Gewisselijk geeft Hij daarop zijnen zegen. Zijt dan niet bevreesd, maar vertrouwt. *Gij zijt het niet die spreken zult, maar het is de Geest uws Vaders die in u spreekt.* Vertrouwt dan vrij op dien Geest, die nog nooit iemand, die op Hem vertrouwd, beschaamd heeft. Hij zal u het overdachte gelukkig herinneren; Hij zal u de woorden in den mond leggen. Lieve jonge vrienden! dit tijdstip is het gewigtigste van uw nog jeugdig leven; het eerste welligt, waarin gij regt gevoel van behoefte aan Gods hulp, van vertrouwen op zijnen bijstand hadt. Maakt er dan nu ook een vol gebruik van. Gelloft niet, dat het ijdele

woorden zijn, als gij in uwen Bijbel leest: *al wat gij God bidden zult in mijnen naam,* (en hoe zoudt gij in den naam van JESUS om iets kwaads bidden durven?) *dat zal Hij u geven.* Mag ik ook niet van u vertrouwen, dat gij dezen gewigtigen dag begonnen zijt met een hartelijk, vertrouwend ernstig gebed om hulp, om ondersteuning? En gelooft gij niet, dat uwe ouders, uwe opvoeders, uwe beste vrienden u ook reeds vroeg in den gebede indachtig waren, en dit nog verder zullen zijn? Zou u dit geen moed instorten, geen vertrouwen inboezemen? En zal ik u dan ten laatste wel bijna behoeven op te wekken, om uwe belijdenis af te leggen,

4. Met *gevoel*. Niet met een wild, hartstogtelijk, maar met een bedaard, innig, diep gevoel. O! de belijdenis van den godsdienst moet meer nog eene zaak van het hart, dan van het verstand zijn. Verstand en geheugen moeten denzelfen tot het hart brengen; maar het hart moet denzelfen opvangen, bewaren, aankweken, diep, ja zeer diep gevoelen. En hoe zou uw gevoel hierbij kunnen zwijgen? Gij legt door deze belijdenis den grond tot uw tijdelijk, maar ook tot uw onvergankelijk geluk. Jongelingen! jeugdige maagden! de wereld gaat voorbij, met al hare begeerlijkheden. De jaren uwer jeugd en vreugd snellen daarhenen. Zorgen en verdrietelijkheden, zullen over lang of over kort op u aanstormen,

u dreigen neder te werpen; maar vreest niet! Dan juist zult gij eenen steun en staf vinden, aan den godsdienst, dien gij nu gaat belijden, dan zult gij deszelfs zalige kracht eerst regt leeren kennen. O! zou dit dan uw gevoel van liesde en dankbaarheid niet opwekken? Zou dit u geen dankbaarheid instorten voor dien God, die u door zijnen Zoon zulk eenen voortreffelijken godsdienst schonk en tot deszelfs belijdenis riep! Gaat dan, mijne geliefden! Laat geen menschenvrees u ontroeren. Spreekt *bescheiden*, spreekt *vrijmoedig*, spreekt met *vertrouwen*, spreekt met *gevoel*. *Zijt dan niet bezorgd, hoe of wat gij spreken zult, want gij zijt het niet die spreekt, maar het is den Geest uws Vaders die in u spreekt.*

‘En nu, Gij God en Vader in den hemel! zie hier de jonge menschen, die door Uwen zegen tot het Christendom werden opgeleid. Voleindig Gij het werk aan hen, dat zij, door het afleggen eener goede belijdenis, het zegel zetten op het onderwijs hun medegedeeld. Dat zij, door uwen Geest beziel, met *bescheidenheid*, *vrijmoedigheid*, *vertrouwen* en *gevoel* uwen naam belijden. Maak hen waardige leden van uw Rijk. Heilige Vader, bewaar ze in uwe waarheid! En Gij, goddelijke Verlosser! beschaam hunne verwachting niet. Geef hun door uwen Geest in deze ure, wat zij spreken zullen. Dat zij echte navolgers en vereerers

van U worden mogen, opdat, daar zij U belijden voor de menschen, Gij hen eens belijden moogt voor uwen hemelschen Vader, als uwe waardige discipelen, en hen inleiden in de gewesten der zaligheid en des lichts, werwaarts Gij hun den toegang, door uwen dood verworven hebt; Amen!

Hierop begaf men zich gezamenlijk naar de kerk, alwaar de jonge lieden, in tegenwoordigheid van al derzelve bloedverwanten met den gepasten ernst en de behoorlijke vrijmoedigheid de belijdenis van hun geloof en van hunne hope aflegden.

Nu knielde ieder jongeling en iedere maagd voor derzelve ouders neder. Vader en moeder stonden op, legden hunne handen op het hoofd, of de hoofden hunner zonen en dochteren, terwijl de oudste der vaders, met eene luide stem, in naam van al de ouders den zegen over hen uitsprak. Hierop stonden de nieuwe leden op, en de oudste der jongelingen sprak, terwijl allen de rechterhand opwaarts hieven en eerbiedig ten hemel zagen: ja, wij zweren met Gods hulp Hem en de Deugd getrouw te zullen zijn.'

Nu zongen zij staande, onder een zacht, geleidend orgelmuzijk:

U, Vriend des zondaars! Heilgeant!
 Die hemelvreugd en leven,
 Met blijde hoop en eindloos heil,
 Die U belijdt, wilt geven.
 U, JESUS! dien wij in dit uur
 Hier openlijk belijden,
 Wij durven bij dees plegtigheid
 Ons in uw naam verblijden.

Wij nad'ren met boetvaardigheid,
 Opdat we U plegtig eeren;
 Gehoorzaam aan uw wijs bevel,
 Waaruit we uw grootheid leeren.
 O zie verheerlijkt Menschenvriend!
 Op uw belijd'ren neder,
 En schenk aan 't somtijds moedloos hart
 Zijn moed en sterkte weder.

Zie, zie ons uwe godsdienstleer
 Op 't plegtigst onderschrijven;
 En wil ons, liefd'rijk Vriend en Heer!
 Altijd ten Leidsman blijven.

Vervolgens zongen de ouders en verdere bloed verwanten:

O God gedenk dees nieuwe leden!
 Die door 't belijden van uw naam,
 Met ons nu in verbindtnis treden;
 O Vader! heilig ze in uw naam.

Dat niets hun ijver ooit verdoove,
 Uw liefde, uw waarheid blijv' hen bij;
 Dat hun geloof opregt geloove,
 Hun keus, de keus des harten zij.

Bewaar, o God! hun ziel en zinnen;
 Dat, hoe de wereld vleijen moog,
 Zij boven alles U beminnen;
 In vreeze wandlen voor uw oog.

Zoo rigten zij getroost hun treden
 Op JEZUS spoor, hoe zwaar het schijn;
 Zoo zal, op 't geen zij nu beleden,
 Hun wandel 't sprekendst Amen zijn.

Eene ouderlijke omhelzing, een heilige liefdekus sloot dit roerend tooneel. En nu geleidde ieder vader zijnen zoon of zonen; iedere moeder hare dochter of dochters naar hunne woning, waar men een vrolijk feestmaal hield, en den dag voorts in stille onschuldige vreugde doorbragt. Maar des avonds vergaderde men nogmaals in de groote zaal; de oudste der onderwijzers beklom den katheders en hield de volgende

Derde voorlezing.

Nog nooit, mijne waardige vrienden! vaders! moeders! opvoeders! van deze jeugdige kweekelingen, nog nooit beklom ik met meerder aandoening of dieper geroerd deze plaats. Treffend

en aandoenlijk is mij de aanblik van deze krachtvolle jongelingen, van deze bloeiende dochters, deze nieuwe leden des Christendoms, die zich aan den morgen van dezen schoonen, voor hen onvergetelijken dag verbonden, om niet der zonde, maar der deugd; niet der wereld, maar der godsvrucht te leven. Wekken zij niet de zoetste hoop, met de blijdste verwachting in ons op? Eene hoop, eene verwachting, welke vooral uwe harten, o gij trouwe ouders dezer lievelingen! met vreugde en zaligheid doortintelen moeten.

Als ik ze zoo overzie, die rij van bloeiende zonen en dochteren, o dan komen mij zoo in eenen voor den geest, de duizende en tienduizende zorgen, welke derzelver opvoeding u, o Ouders! gekost, de gevaren die hen van hunne wieg af, omzweefd hebben. Ja nog vóór zij geboren waren, waakte uwe trouwe liefde voor hen, o gij innig liefhebbende moeders! Met smarten en gevaren bragt gij hen ter wereld, voeddet hen met uwe beste sappen, offerdet uw eigen gemak, genoeg, nachtrust, ja alles op, om dit slechts aan hen te bezorgen. O wie kan ze tellen de nachten welke gij voor hen doorwaakt, de dagen die gij voor hen gezorgd hebt.

Ook gij deeldet in die zorgen, trouwe vaders! Wie kan ook bij u tellen de bekommelingen welke ze u gekost, de zuchten die gij voor hen ge-

slaakt, de gebeden welke gij voor hen uitgestort hebt! En nu? Zij zijn immers aanvankelijk verhoord die gebeden? God heeft ze u tot nog toe doen behouden, die dierbare panden zijner liefde; zijn magtige arm heeft uwe lievelingen tot hertoe beschermd, bewaard, geleid. Gelukkig zijn zij de duizende bekende en onbekende gevaren van den kinderlijken leeftijd doorgeworsted; gij mogt u verheugen in derzelver gelukkige ontwikkeling van ligchaam en ziel; en nu waart gij de dankbare getuigen, hoe zij, na een behoorlijk onderrigt, uit vrije keus zich in het Christendom lieten inwijden. Vaders en moeders! moet dit uwe harten niet diep roeren? Moet het u niet met den innigsten dank vervullen, omtrent de goede Voorzienigheid, die uwe kinderen tot hertoe bragt, en zonder wier zorg de trouwste ouderzorgen niets zijn? En mag ik, mogen mijne mede-onderwijzers, die den zoeten last der opvoeding met u deelden, mogen wij ons niet met u in dit gevoel vereenigen, ons met u, in het tot hertoe zoo gelukkig volbragte werk verheugen? Ja, ik weet het, gij vergunt ons dit. Kon ik nu maar mijn gansche hart voor u uitstorten; kon ik ze onder woorden brengen, die hartelijke vurige wenschen, welke ik tot geluk dezer dierbare kweekelingen doe; kon ik de gevoelens uitdrukken, welke in dezen heiligen oogenblik mijne ziel vervullen! Maar ik wil mijn gevoel matigen, mijne geestdrift bedwingen. Ik wil niet alleen roeren,

ik wensch ook te vermanen, te leeren, te stichten.

Daartoe wend ik mij dan tot u, jeugdige kweekelingen, jonge broeders en zusters, en zoo wij hopen, waardige leden des Christendoms, sieraden uwer belijdenis. Geluk, hartelijk geluk, jonge menschen. Gij hebt een groot, een gewichtig werk verrigt. Vele uwer voorgaande bezigheden waren belangrijk, hadden uwe tijdelijke welvaart ten doel, maar geene was zoo belangrijk als deze, want deze heeft betrekking op uw eeuwig heil. Gewichtig is de keus van een beroep, van een bestaan, van eene bediening in de wereld, welke ons van ons tijdelijk bestaan schijnt te verzekeren. Nog belangrijker is de keus van eenen vriend, van eene vriendin, van een' echtgenoot, eene gade, van welke zoo dikwijls het geluk van een geheel leven afhangt. Maar nog veel belangrijker is de keus van den godsdienst, welchen gij door uwe belijdenis verklaart en bevestigt. Uw bestaan kan u ontvallen, uwe bezittingen kunnen u ontnomen worden, uw vriend kan u verraden, uw echtgenoot u door den dood ontvallen; maar het goed, hetwelk gij door het belijden en beleven van den besten godsdienst verkrijgt, zal u nooit ontvallen, kan u nimmer ontnomen worden. Gij kunt arm, ziek, beroofd, belasterd, ellendig wezen, en u toch nog gelukkig gevoelen, gelukkig in dat goed, hetwelk de godsdienst welchen gij nu beleden hebt, u aanbiedt.

O mijne geliefden! gij betreedt nu nog het bloemenpad der jeugd, alles komt u nog in een beminnelijk rozenverwig licht voor; maar niet altijd zal dit zoo blijven. Al was nu de godsdienst nog zoo zeer geen behoefte voor u, omdat u nog alles zoo naar uwe wenschen gaat; al meendet gij denzelven nu nog te kunnen missen, omdat gij nog geen ramspoed kent, zult gij dien ook kunnen missen, als misschien een heer van rampen op u komt aanstormen; zult gij denzelven kunnen missen, als gij welligt eens door ziekte of smarten weken en maanden aan uw leger gekluisterd wordt, als gij uw vermogen eens kwaamt te verliezen, en eene prooi der armoede wierd; als het den lasteraar gelukt u uwen goeden naam te ontnemen; als gij onverdienden smaad en miskening moet lijden. Neen, dan zult gij ze kennen, die zalige behoefte aan godsdienst; dan zal het u duidelijk worden, dat gij dien niet missen kunt; dat hij de staf is, op welchen gij op uwe moeilijke reis door dit leven leunen, de leidsman op wien gij vertrouwen moet, de vriend, die bij u blijft, als alles u verlaat; want, mijne vrienden! al gebeurde niets van datgene, waarvan ik u de mogelijkheid deed zien, al verliet u niets van alles, wat u dierbaar was, eens, dit gaat vast, eens zult gij alles moeten verlaten, eens klinkt voor u de stem: ‘mensch! keer weder tot stof, bestel uw huis, want gij zult sterven.’ En dan in dat ernstig oogenblik, als gij daar op uwe

sponde ligt uitgestrekt, als ieder zintuig afgesleten of in zijne werking belemmerd is, als het klamme doodzweet van uw voorhoofd druipt, als al uwe vrienden magteloos om uw leger staan, u zoo gaarne zouden willen helpen, maar niet helpen kunnen; als gij voor al het goed der aarde, uw leven ook maar niet een enkel uur verlengen kunt, en het toch nog zoo gaarne wat zoudt willen rekken, om het bedreven kwaad, hetwelk u dan zwaar, zeer zwaar op het hart zal drukken, te vergoeden, dan, o dan, mijne geliefden, moet het de godsdienst zijn, die u de hand biedt, die u meer dan gezondheid en leven, meer dan vader en moeder zijn moet; die u bijstaat als dit alles u verlaat; maar dan vooral is het de godsdienst die u den krachtigsten troost, de zoetste lavenis, vergeving van uwe zonden bij God door onzen dierbaren Verlosser aanbiedt. Plaatst, o plaatst u dan dikwijls in dien toestand en vraagt u zelve dan af:

‘Hoe zal 't mij zijn, als eens voor mijn verduisterde oogen
De glans van 't zonlicht zich in donkre neven hult,
Wanneer de levenskracht mij eindelijk wordt onttogen,
Wanneer een bittre traan het oog der vrienden vult.
Hoe zal 't mij zijn, wanneer dat alles wat van waarde
Voorheen mij was, wat ik zoo schoon, zoo heerlijk vond,
Voor mij verdwijnt, en 't hart, niets duurzaam vindt op aarde,

Maar alles ijdelheid in dezen laatsten stond.
Dan zal het duurzaam goed, dat eeuwiglijk zal blijven,
Alleen van waarde zijn; het aardsch heeft uitgediend.
Hoe zal mij alles dan naar mijnen JEZUS drijven,
Mijn Heiland en mijn Vriend!'

Gij gevoelt het dan, niet waar, groot is de behoefte aan den godsdienst, wel waardig dat men al zijn vermogen inspanne, om dien regt te kennen, en er in de verschillende omstandigheden des levens een nuttig gebruik van te maken. Hiervan waren uwe ouders reeds vroeg overtuigd; daarom waren het hunne ernstigste bemoeijingen, u den godsdienst te leeren kennen, niet alleen als eene wetenschap, als eene zaak van het verstand, maar vooral ook als eene dierbare behoefte voor uw hart, onmisbaar om u gelukkig te doen leven en zalig te doen sterven. Aan dezen pligt hebben zij voldaan; gij hebt dien van hen overgenomen en op u rust nu de verpligting, uwe godsdienstige oefeningen verder voort te zetten, en u hoe langer hoe meer met den godsdienst bekend en u denzelven eigen te maken.

Mij dunkt, wij kunnen dan dezen dag niet beter besluiten, dan door u nog eenige middelen aan de hand te geven, welke dienen kunnen ter bevordering van uwe godsdienstige kennis. Ik raad u daartoe aan:

1. Het dagelijks bedaard nadenken over u zelve.
2. Eene goed gekozene lektuur.
3. Het bijwonen van den openbaren godsdienst.
4. Het hartelijk en vertrouwelijk gebed.

Het eerste middel om uwe godsdienstige kennis te vermeerderen, is een *dagelijks bedaard nadenken over u zelve*. Hoe meer gij in jaren toeneemt, hoe meer uwe bezigheden zich vermenigvuldigen, uwe betrekkingen zich uitbreiden, des te meer zult gij u in verstrooiingen bevinden, en des te noodzakelijker zal het zijn, dat gij u tot eene vaste wet maakt, iederen dag ten minste eenige oogenblikken voor u zelve af te zonderen, ten einde tot u zelve te komen en na te denken over hetgeen voorbij en nog aanstaande is, om uw hart te onderzoeken, of dit zijn pligt gedaan heeft, of dat het zich iets te verwijten hebbe. Gewent u om naar de zachte en toch zoo duidelijk sprekende stem van uw geweten te hooren; die zal niet zwijgen als gij uwe ooren niet voor dezelve sluit, als het gedruisch der wereld, het geweld der driften haar niet verdooven. En van de inspraak van het geweten, hangt ons geluk zoo zeer af. Al werden wij door alle menschen geprezen, en het geweten vereenigt zich

niet met dien lof, ijdel is onze vreugde; maar al werden wij ook door alle menschen miskend en veroordeeld, en ons geweten spreekt ons vrij, dan hebben wij vrijmoedigheid bij God en vrede voor ons eigen hart.

Intusschen dit nadenken geschiedt schaars in het gewoel en gedruisch der wereld, en vordert veeleer een eenzaam uur, eene eenzame plaats. Maar juist de eenzaamheid is het, die zoo weinig door de jeugd gezocht wordt. En echter, o gij jeugdige menschen, gij handelt zoo verkeerd, als gij de eenzaamheid vliedt, en als het ware vreest met u zelve alleen te verkeerem. Eenzaamheid leidt tot zelfkennis, zelfkennis tot berouw, berouw tot verbetering, tot God. Alle groote menschen zochten en beminden de eenzaamheid, alle bereidden zich in de eenzaamheid en versterkten zich in dezelve tot moeilijke pligten. Ook uw grootste en beste voorbeeld, JEZUS, de Voortreffelijke, de Heer, bereidde zich in de eenzaamheid tot zijn moeilijk leven. En waar zocht hij de eenzaamheid? In eene duistere cel, in een somber binnenvertrek? Neen, op het land, in de vrije natuur, op eenen hoogen berg, in het boschrijk *Gethsemané*. Ja, JEZUS was een vriend der natuur. JEZUS, Die toch ook mensch was, kende, gevoelde haren zaligen invloed; aan haren boezem was het hem zoo wel; bij haar ontvlugtte hij zoo gaarne het

lastig gewoel der steden, de boosheid der menschen. Zijn geheele leven getuigt hiervan. Wel u! wanneer ook gij, jonge lieden! vrienden der natuur zijt. O mijne kinderen! kommer en lijden waren vaak mijn deel op aarde. Maar hoeveel heb ik niet in het lijden aan haar te danken gehad? Tot haar vlugtte ik, als het mij overal bang was; in hare armen wierp ik mij, als mismoedigheid mij kwelde, miskening mij verteerde. Hoe verlichtte het mijne smart, als ik den vrijen hemel aanschouwde; het was mij dan, of ik mij nader bij mijnen Hemelschen Vader bevond, en troost druppelde in mijne ontroerde ziel. Tracht ook alzoo uwe ziel te openen voor den invloed der natuur. Het geschiktste tijdstip tot nadenken is de vrije morgen, die stille, heilige stond! O als gij u dan een uur aan den slaap onttrekt, om u in uwen tuin, op het veld, in een boschje te begeven; als alles dan nog zoo stil om u is; als de bedaauwde bloemen u zoo liefelijk tegengeuren; als de vogels om u huppelen; als gij Gods adem in het morgenkoeltje schijnt te hooren; als Gods Almagt en Liefde u in den heerlijken dageraad, in de prachtig rijzende zon, in het liefelijk geurend viooltje tegengloeit; o! dan verheft het hart zich zoo ligt en gemakkelijk tot God; dan ontvloeit het vol gestroomde hart zoo als van zelf:

‘Mijn eerst gevoel zij dankbaarheid
Waarmeê 'k tot God genake,
Als 't morgenlicht zijn stralen spreidt,
En ik verheugd ontwake.’

Dan bidt men, zonder het bijna zelf te weten. Tracht u dan in den vroegen morgen voor den geheelen dag te stemmen, en u tot alle onaangenaamheden, welke u op denzelven zouden kunnen treffen, voor te bereiden; van de eerste stemming op den dag, hangt dikwijls veel af. En eindigt nu uwe zelfbeproeving met de bede: dat uw gedrag op dien dag aan uwe roeping moge beantwoorden.

Tracht u voorts in die stemming te bewaren, door het bijwonen of uitoefenen van den huisselijken godsdienst: wordt die gemeenschappelijk met uw gezin gevierd, gelijk gij weet, mijne geliefden! dat wij dit zoo gaarne deden, des te beter, des te stichtelijker. Maar komt gij in een gezin, waar dit in geen gebruik is, poogt dan toch een half uurtje voor u zelve af te zonderen, om u in uwe goede stemming te bewaren, vooral ook, door hetgeen wij u als een tweede hulpmiddel aanraden; namelijk:

Eene goed gewijzigde lektuur. Sticht en vermaakt u met het lezen van onderscheidene gods-

dienstige boeken, van welke misschien geen eeuw, geen leeftijd beter en rijker voorzien was, dan de onze. Gij kunt daaruit eene keus doen, naar uwen smaak en uwe behoefte; maar vergeet vooral niet te putten, uit het beste boek, uit onzen voortreffelijken Bijbel; dit is toch de bron van levend water, terwijl gij alle andere boeken als beekjes uit dezelve afgeleid, moet beschouwen; uwe boeken bevatten geene schoone gedachten, geene verhevene denkbeelden, of zij hebben ze uit uwen Bijbel ontleend. De Bijbel zij en blijve u dan dierbaar als Gods Woord; maar ook eerwaardig als een boek vol smaak, vol *populariteit*, vol verhevenheid en ware levenswijsheid, waarin gij lessen voor iederen stand, raad voor elken leeftijd, troost in iedere behoefte kunt aantreffen. O! de Bijbel heeft voor ieder niet geheel bedorven hart iets eigenaardigs, iets onwederstaanbaars. Die eenvoudige ongekunstelde Bijbeltaal dringt dikwijls door merg en been, en heeft eene kracht, welke de welsprekendste voordragt soms mist. Met de geschiedenis des Bijbels zijt gij bekend, door den voortreffelijken *Bijbel voor de Jeugd* van den Hoogleeraar VAN DER PALM. Leest nu ook 's mans overzetting van onzen Bijbel, en verlustigt u in den naïven Oosterschen toon. Is u een of andere plaats niet duidelijk, slaat eene uitvoeriger Bijbeluitlegging op, of raadpleegt met eenen verstandigen oordeelkundigen leeraar. Het is waar, veel zult

gij vinden, hetwelk gij niet rijmen, hetwelk gij u zelven niet verklaren kunt, hetwelk de schranderste Godeleerde u niet ophelderen kan; gij zult verborgenheden ontmoeten, welke gij niet doorgronden kunt; maar deze verdienen geen min eerbiedig geloof, dan de eenvoudige historiëele waarheid. Kan u dit ook wel zoo zeer verwondering baren? Zou God wel God zijn, zoo wij hem met ons zoo beperkt menschenverstand konden bevatten? Zien wij niet dagelijks in de natuur vele wonderen, welke wij niet kunnen doorgronden? Is niet iedere ontwikkeling der natuur in de lente, de geboorte van ieder mensch een wonder dat wij zien maar niet begrijpen kunnen, en welks oplossing misschien voor de toekomst, voor een beter leven bewaard blijft. O! dan in die toekomst zullen wij ook misschien menig hoe en waarom, menige verborgenheid van Bijbel en Openbaring ontdekken, welke ons hier duister bleef. Maar wat ik u bidden mag, en met al den ernst mijner ziel bid ik het u, is er iets in leer of godsdienst, dat gij niet verstaat, rijst er ooit eene twijfeling daaromtrent in uwe ziel op, deelt dezelve nooit mede ann jeugdige loszinnige menschen; die zouden u welligt verder van het spoor der waarheid afleiden, en juichen als zij u eenen schat ontroofden, welken zij zelve niet bezitten, namelijk uw geloof aan den Christelijken godsdienst; leest ook nooit schriften tegen dien godsdienst, ja ik verg van u, de plegtige gelofte,

dat gij voor uw vijf en twintigste jaar geen boek daartegen in de handen zult nemen; zijt gij tot dien leeftijd gekomen, hebt gij door wel gekozen lektuur en het aanhooren van verstandige Leerredenen, genoegzame vastheid in de gronden van uw geloof bekomen, is uw geest dan genoeg gerijpt, om drogredenen van waarheid te onderscheiden, leest en toetst dan, en de waarheid zal er door winnen; of verlangt gij, jongelingen! in het bijzonder, u vroeger in dit vak te oefenen, vervoegt u dan bij eenen leeraar, en leert onder zijn bestuur de nietigheid van de Apostelen des ongeloofs kennen.

Uw braafheid is mij borg, dat u in geen geval
 Een zedeloze, als een vriend verleiden zal;
 Doch als geslepen list u nadert als een heilig,
 Is voor zijn vroom gelaat, uw jeugd dan even veilig?
 Of als de vrijgeest u een schrandere wijsgeer schijnt,
 Uw wijsheid wierookt, uw beginsels ondermijnt,
 Die looze vijand zal, niet door de magt der zinnen,
 Maar met zijn meesterstuk, de twijfelleer beginnen.
 Eerst al wat heilig is, bespot, met geestigheid,
 O zoo gij 't oor hem leent, gewonnen is zijn pleit.

't Is zoo: de waarheid toont wat zij alleen vermag;
 Ze erkent - gelooft het nooit - geen menschelijk gezag;
 Dit is ons deel niet, als we u groote mannen noemen.

Maar 't geen een GROTIUS, een CLARKE, een NEWTON roemen;
 't Geen hun uitmuntend brein voor Godlijk heeft verklaard,
 Is toch der moeite van uw onderzoek wel waard!

Een derde middel tot bevordering van uwe godsdienstige kennis is: *woont vlijtig de openbare godsdienstoefeningen bij*. De wijsheid, of liever, de dwaasheid der wereld, zal hier wel veel tegen weten in te brengen. Men zal u voorleggen: 'o in de kerk zult gij niets nieuws meer hooren; gij kent uw geloof en de gronden der Christelijke zedeleer genoeg, enz.' - Maar kan men deze zalige leer wel te dikwijls hooren, en zijn u derzelve troostrijke waarheden wel altijd levendig genoeg, zoodat gij derzelve herinnering nimmer behoeft? - 'Gij kunt u in uwe woning door het lezen van een goed boek of zelfs goede Leerredenen even zoo stichten.' Ja, gij *kunt* dit doen; maar *doet* gij het ook altijd? brengt gij dien tijd altijd zoo door, als gij naderhand bij bedaard nadenken, wel zoudt wenschen, dien doorgebracht te hebben? Daarenboven werkt de mondelinge voordragt, het gemeenschappelijk gezang, het plegtig gebed veel levendiger, dan de doode letter; zelfs draagt het *imposante* der tempelgebouwen het zijne bij, om den indruk te versterken. - 'Ja! maar er wordt toch niet altijd naar onzen smaak gepredikt; de een predikt zoo lang, de andere spreekt te schielijk

of te langzaam, het orgaan van dezen is niet gelukkig, een vierde gesticuleert gebrekkig?' Het valt zeker jonge lieden, wier kunstgevoel en smaak ontwikkeld zijn, niet moeilijk, om de zwakke zijde in eene kerkelijke of andere redevoering te ontdekken, gelijk men dit in ieder menschelijk werk doen kan; maar dat zij zich toch wachten voor dien verkeerden geest, van met eenen lust tot bedillen de kerk te betreden, en het, na dezelve te hebben verlaten, tot hun eerste werk te maken, de gehoorde Leerrede als kunstgewrocht te ontleden, om er al het gebrekkige in op te sporen, zonder dat het hun eenmaal in de gedachten komt, te onderzoeken, wat voor goeds er voor hen uit te leeren was; terwijl zij bij dergelijke beoordeelingen zich niet zelden bloot geven, en hunne eigene onkunde zoowel als hunne waanwijsheid aan den dag leggen. Zijn er onderscheidene leeraars in de plaats uwer woning, en zijt gij door geene bijzondere betrekkingen aan den eenen of anderen verbonden, zoo staat het u vrij, hem het meest te volgen, die het nuttigst voor u zijn kan; schoon men het als een beminnelijk bewijs van achting voor dien eerwaardigen stand en belangstelling in den godsdienst zal beschouwen, als gij geenen geheel uitsluit, maar van allen nut poogt te trekken.

'Maar het gezang is zoo ellendig, de kerken zoo koud en togtig.' - Ik beken u, dat

er in dit opzicht veel te verbeteren is, maar voor dengenen die gezang zoekt te gebruiken waartoe het eigenlijk dienen moet, om het hart tot God te verheffen, voor dien zal het nog stichtelijk genoeg zijn, inzonderheid als hij poogt in te dringen in den geest en de woorden van onze schoone gezangen, van onze voortreffelijke psalmen. Voorts wat dit en de koude en togt der gebouwen betreft, vindt gij in uwe schouwburgen en uwe concerten ook niet nog veel onvolmaakts, nog veel te verbeteren, en vermijdt gij dezelve toch wel, omdat zij niet zoo warm of zoo goed ingerigt zijn, als zij wel zijn konden? ‘Maar gij zijt dikwijls zoo afgetrokken in de kerk, dat gij er weinig vrucht van hebt?’ Erg genoeg! Soms kan dit van eene fysieke stemming afhangen; men is ook niet altijd even gestemd, om met vrucht te lezen, echter kan men hier veel toe doen. Indien het u mogelijk zij, gaat niet zoo regtstreeks uit het gewoel naar de kerk, maar tracht u vooraf, of onder het gaan derwaarts, in eene bedaarde stemming te brengen, zoodat gij een geopend oor en hart medebrenget. Tracht u van alle denkbeelden, die u zouden aftrekken en verstrooijen, te ontdoen; denkt onder de Leerrede niet aan anderen, maar aan u zelve, en past het gehoorde vooral op u zelve toe. Was u iets bijzonder leerzaam, stichtelijk of troostrijk, teekent dit te huis gekomen met een woord op, en tracht het u daarna nog dikwijls te herinneren.

Opzettelijk of om ijdele redenen zult gij ze dan ook wel niet verzuimen, die lieve plegtigheid des Avondmaals, die u zoo veel troost en bemoediging op den weg des levens, en eene aanmoediging tot zoo veel goeds kan zijn. Het Avondmaal zij u eene voorstelling van het lijden en den dood uwes Heeren. Het kan u tevens strekken ter aansporing om heiliger, deugdzamer te worden, en u meer naar het voorbeeld van den besten Heiland te vormen; het kan u een liefdemaaltijd, een spoorslag ter verzoening zijn, met dezen of genen van uwe broederen of zusteren, met wien gij misschien in eenig verschil leefdet.

Te minder zult gij het van u kunnen verkrijgen de godsdienstoefeningen te verzuimen, als gij niet slechts gaat, om eene welgestelde redevoering te hooren, maar als eene zekere behoefte, een zeker gevoel om God den Almagtigen daardoor hulde te bewijzen, u daarbij tevens aandrijft en bezielt. Onder gezang en gebed, verheft gij toch uw hart tot God, en bewijst Hem daardoor de hulde, welke Hem van zijne zoo beweldadigde kinderen met zoo veel regt toekomt.

Let op het voorbeeld van uwen Heer, van den wijzen en verlichten van Nazareth, die zoo veel wijzer en beter was, dan de leeraren die Hij

hoorde, en die dezelve toch niet verachtte; geloof mij ook, dat, naarmate gij de godsdienstoefeningen opzettelijk verzuimt, gij lossere en ligtzinniger zult gaan denken, en onverschilliger omtrent godsdienst en zedelijkheid worden, dan gij te voren waart.

En zou ik ze vergeten, die *heerlijke schoone oefening des gebeds*, nog meer een voorrecht dan een pligt te heeten? Neen dit zij u een

Vierde *hulpmiddel* ter bevordering van godsvrucht en deugd. O niet te vergeefs zeide een Apostel: *is iemand onder u in lijden dat hij bidde!* - Hebt gij het nog nooit ondervonden, als een of ander bezwaar uwen boezem drukte, hoezeer het u verlichtte, als gij dat aan uwen vriend, aan uwe vriendin kondt klagen! Misschien was het u nog nooit zoo regt levendig; uwe jaren zijn nog weinig en uw levenspad was tot hertoe effen; niet altijd zal dit zoo blijven: de dagen kunnen komen, dat stormen en beroeringen uwe harten zullen innemen; dat kommer de rozen op uwe wangen zal doen verbleeken; dat ge eene prooi van zorg, een slagtoffer van miskennis, laster en teleurstelling zult worden; dat gij onder uwe rampen bezwijken zoudt, zoo gij het niet kondet klagen aan een' Vader, een' Broeder in den hemel, 'die uwe tranen telt en het smekend kind ter hulpe snelt,' gewent u dan

nooit iets te ondernemen, nimmer iets van eenig belang te doen, zonder den zegen van God vertrouwelijk af te smeeken; verzuimt dit vooral nooit bij plechtige gelegenheden, en ontrust u niet te zeer, dat de voorwerpen uwes gebeds te klein, te onbelangrijk, Gode onwaardig zouden zijn: wat toch is ten opzichte van God, klein of groot? Gij moet zeker eerst en vooral om uwe voornaamste behoeften, vergeving, verbetering, verlichting bidden; maar ook uwe mindere, uwe tijdelijke belangen moogt gij gerust den goedertierenen Vader in de hemelen voordragen. Bedient u ook liever van uwe eigene woorden dan van formuliergebeden, en hecht er vooral niet aan, om lang of met veel woorden te bidden: eene enkele verheffing van uw hart tot God, ook onder uw dagelijksch werk, ook te midden van een gezelschap, is zooveel een gebed, als wanneer gij u opzettelijk in uwe binnenkameren daartoe schikt. Schaamt u ook nooit er voor uit te komen, dat gij bidt, of eene of andere godsdienstige plegtigheid verrigt; zoudt gij u schamen te belijden, dat gij den Vorst een smeekschrift hadt overgegeven? En wat is de grootste Vorst bij den Koning der koningen, bij den Heer der heeren? Hoe zoudt gij ook kunnen wenschen, dat God u eens als zijne kinderen erkende, wanneer gij u Zijnes schaamdet en niet voor zijne zaak durfde uitkomen?

Ziedaar, mijne jeugdige vrienden en vriendinnen! eenige middelen, om uwe godsdienstige kennis te bevorderen, en alzoo het geluk van uw leven te bevestigen: *nadenken over u zelve; eene godsdienstige lektuur; bijwoning van de godsdienst-oefeningen en het gebed.*

Geloof niet, dat het opvolgen van dezelve genoeg zij. Het zijn middelen, maar nog geen doel; het doel is: den godsdienst, God, waarlijk in alles in het oog, vooral in het hart te hebben. Het denkbeeld aan God moet u zoo eigen, zoo gemeenzaam wezen, dat het zich ieder oogenblik als van zelf voor uwen geest vertoont, zonder dat gij eerst behoeft, hetzelve voor u te roepen. Het moet als in uwe gedachten ingeweven zijn. Gij moet in alles een oog op God hebben, in de grootste zoowel als in de kleinste voorvallen uwes levens; en dat kunt gij, zoodra gij bedenkt, dat God het kleinste, zoowel als het grootste bestuurt; dat er eigenlijk voor Hem niets klein of groot is; en dat dikwijls uit het kleinste het grootste voorkomt. Zoo dit denkbeeld u regt levendig is, zal het u behoefte zijn, in elk, ook in het kleinste genot, uw hart tot God te verheffen en al is het slechts met één woord, met éénen blik te zeggen: ‘Vader! ik dank u voor dit genoeg, voor dien zegen, voor dat genot.’ Even natuurlijk zal u ook dan de gedachte zijn bij de grootste ramp:

‘t Komt alles, Vader! van Uw hand;
 't Zal alles welkom wezen.’

Heerlijke, zalige godsdienst! al onze bewondering waardig.

Gij mint den godsdienst, dien gij ook opregt betracht,
 En schuwt den vrijgeest, die hem roekeloos veracht;
 Ach blijft hem steeds getrouw, blijft hem standvastig minnen.
 Hij, hij alleen weerstaat het woest geweld der zinnen;
 Hij is de *Gids* die ons op 's levensbaan geleidt,
 Een zielverkwikkend licht in 't dal der treurigheid;
 Een arts, die uwe sponde in de uiterste oogenblikken,
 Met hemelartzenij en troosttaal zal verkwikken;
 Die zuivere godsdienst steunt op 't vast Orakelwoord,
 Dat door eenvoudigheid en klaarheid elk bekoort,
 Met onweerstaanbre kracht, het hart als was kan buigen,
 En 't redelijk geloof gewis zal overtuigen.

En nu, mijne geliefde kinderen! hoop en verwachting uwer vrolijke ouderen! Treedt moedig en onbevreesd, met vast geloof, den doolhof dezes levens in. Gij hebt aan den godsdienst den zekersten leidsman. Treedt het leven in met een hart vol liefde, liefde tot God, liefde tot uwe broederen; die liefde geeft, ontvangt ook liefde, en liefde maakt alle pligten ligt. Treedt het

even in met de blijdste, de vrolijkste hoop, dat de verdrietelijkheden, welke u in hetzelfde treffen mogten, slechts kortstondig, de genoegens daarentegen, die gij er in genieten zult, de beginselen van eeuwige storelooze vreugde zullen zijn.

Blijft getrouw aan hetgeen gij heden zoo plechtig, zoo diep geroerd, beloofdet; dan gebeure wat gebeure, dan zij uw lot vrolijk of droevig, uw leven lang of kort, het einde van hetzelfde zal zeker zalig, heerlijk zijn; en dan zullen wij elkander weder eens allen ontmoeten, om nooit weer te scheiden.

Allengs begon men nu de jongelingen de wereld in te leiden, en ter afwisseling en verpoozing van hunne studiën, hun verschillende uitspanningen te doen genieten; allengs naderde ook de tijd, dat zij, een ieder naar zijne geaardheid, neiging en omstandigheden, zich een bestaan, een' post, of eene bediening moesten zoeken te verwerven, of althans zich daartoe voorbereiden. Sommigen verlieten dan ook het ouderlijke huis, de vaderlijke stad, om elders hunne studiën voort te zetten, hunne krijgskundige loopbaan in te treden, of zich aan den handel te wijden. Op een' van de laatste dagen van hun verblijf, besloot men voor al deze jongelingen nog

eene voorlezing te houden, waarbij echter alleen de vaders tegenwoordig waren. Één van deze voerde het woord, en sprak zijne zonen en kweekelingen aldus aan; -

Vierde voorlezing.

Jeugdige vrienden! bloeiende jongelingen! hoop van het vaderland! gij die vol vrolijken moed, vol gevoel van kracht en werkzaamheid, heldere blikken in de toekomst werpt, en u vermaakt, in plannen, voor meer dan ééne menschen leeftijd, te beramen: uwe vaders en vrienden komen nog eenmaal tot u met hunne lessen, met hunne vermaningen, met hunne herinneringen, als het onloochenbaarste bewijs hunner teedere liefde voor u, en het kostbaarste geschenk dat zij u mede geven kunnen, op dien moeilijken en gevaarlijken levenstogt; nu gij gereed staat, de wereld in te treden, eene wereld voor u zoo vreemd, en ach! zoo vol verleiding. Het is waar, gij treedt dezelve niet onvoorbereid in. Ik weet het, en ik verheug er mij in, gij hebt eerbied voor den godsdienst, achting voor de deugd, liefde voor uwe ouderen, begeerte naar wijsheid en wetenschap; maar ik weet ook, hoe groot de gevaren en de driften der jeugd zijn; ik weet onder welke verleidende gedaante de ondeugd zich vertoont, en ook de beste jonge lieden poogt tot zich te trekken. En toch deze

jaren, in welke gij nu treedt, zijn de meest beslissende voor uw leven; in dezelve legt gij den grond tot uw tijdelijk, en misschien ook tot uw eeuwig geluk of ongeluk; gij staat thans op denzelfden kruisweg, op welken HERCULES eenmaal stond; gij moet eene keus doen tusschen deugd en ondeugd, tusschen eeuwig heil of altijddurende ellende: die keus ware zekerlijk niet moeilijk, indien beide zich in hare ware gedaante vertoonden; maar gij weet het, de deugd had, ook bij dien held der oudheid, eene eerwaardige, maar ernstige gedaante; de ondeugd was versierd met alles, wat de zinnelijkheid bekoren en hare ware afzigtelijke gedaante voor het oog verbergen kon; volgt zijn voorbeeld echter en kiest, kiest den veiligen weg der deugd, welke u zeker eindelijk op den weg des geluks zal voeren.

Het is ook, alleen aan hare hand, dat gij den wensch voor uw hart kunt bereiken, van uw hart, dat voor liefde tot vaderland gloeit, en verlangt om hetzelfde nuttig te zijn. Sommigen uwer zullen het door hunne pen, anderen door hunnen degen dienen; door beiden kan dit doel gelijkelijk, schoon op verschillende manieren, bereikt worden; kweekt dit gevoel zorgvuldig aan; het vaderland heeft de heiligste regten op u. Zelfs gij, die de stille baan der wetenschappen gekozen hebt, of die u nuttige ambten zoekt te verwerven; zelfs van u wordt gevorderd, dat

gij geen oogenblik aarselt, zoodra dat vaderland u roept en gebiedt, hetzelve ter hulpe te snellen, dan ijlings veder voor degen te verwisselen, en goed en bloed, ja het leven, voor hetzelve veil te hebben. O de wonden, welke gij in zulk eenen eervollen strijd mogt bekomen, zullen uw grootste roem, uw uitstekendst eereteeken zijn; en uw dood, zoo gij in dien heiligen strijd mogt vallen, zou de schoonste zijn. Gij zaagt in uwen leeftijd meer dan één luisterrijk voorbeeld hiervan; God geve echter dat bij ons leven, de Tempel van *Janus* nooit weder gesloten worde, en dat het *Minerva* en niet *Mars* zij, die uw hoofd met lauweren versiert. Hoe verschillend uwe loopbaan is, ééne raad moet ik u toch allen geven: blijft zorgvuldig bij dagelijksche werkzaamheid, aan welke wij u hebben pogen te gewennen; blijft uwe oefeningen verder voortzetten. In geene van de verschillende standen, aan welke gij u wijden wilt, kunt gij eene gegronde kennis aan *Aardrijks-* of *Geschiedkunde* ontberen. De beoefening uwer schoone moedertaal, benevens de taal der beschaafde wereld, zij u verder aanbevolen, en ook u, aanstaande zonen van *Mars*, u bevelen wij dringend aan, zoo uwe wapenoefeningen het u toelaten, (en ik weet als gij het verlangt, zullen zij het u toelaten) oefent u ook verder in de talen der Geleerden; niet alleen zal u deze oefening, ook in uw eigenlijk vak, veel diensten kunnen be-

wijzen; niet alleen zal het u misschien eens in een vreemd, verwijderd land zeer te stade komen, en eene aanbeveling zijn, maar het zal uwen smaak verder vormen, en u in staat stellende, om de meesterstukken der oudheid in derzelver oorspronkelijk schoon te lezen, uwen geest op de aangenaamste wijze bezig houden, zoodat gij nooit naar eigenlijk gezegde tijdkorting, liever tijddooding zult behoeven te hunkeren. Hij die zich zelve weet bezig te houden, behoeft daartoe nooit toevlugt te nemen. Ook uit dien hoofde zag ik u gaarne, uwe verschillende talenten van muziek- of teekenkunde aankweken; alleen geeft hier niet te veel tijd aan, het zij u uitspanning, geen wezenlijke studie. Maar voor alle dingen, verzuimt niet de vlijtige beoefening der wiskunde, de moeder van alle wetenschappen; zij leert u rigtig denken, rigtig gevoelen, rigtig handelen; zij is van toepassing op al uwe handelingen, op al uwe bedrijven en komt u in alle vakken te stade.

Zoo veel van hetgeen algemeen toepasselijk is op u allen; nu nog een enkel woord in het bijzonder tot u, die bij uitsluiting u aan de beoefening der wetenschappen gewijd hebt. Heerlijk en edel is uwe keus; gij genoot het voorregt, dat gij dezelve mogt volgen, en dat uwe neiging niet gedwarsboomd werd of behoefde te worden. Gij kunt dus uwen arbeid als het ware *Con amore*

verrigten; veel zal dit denzelven veraangenamen; echter gelooft gij wel, dat gij hier geen rozen zonder doornen zult vinden. Ontmoet gij dus zwarigheden, tegenstand, welken gij niet verwacht hadt, ligt kon u dit ontstemmen en den moed doen verliezen. Hiertegen wil ik u een onfeilbaar middel aan de hand geven: begint uw werk, uwe studiën, uwe letteroefeningen, met een oog op God. Doordringt u zelve van dezen grondregel: 'God gebiedt algemeene werkzaamheid: hoe hoog in stand, hoe rijk in vermogen, ik mag niet ledig, ik moet werkzaam zijn; ik heb een vak gekozen, waarin ik mijn vaderland of mijne medeburgers nuttig kan zijn; hiertoe moet ik mij dan getrouw voorbereiden en mij door geene zwarigheden laten afschrikken; en betracht ik dan mijnen pligt, dan kan ik zeker op Gods zegen hopen.'

Ziet, mijne vrienden! op zulk een wijze uw werk als een' vrolijken pligt, en godsdienstig aangevangen, geeft meerder en zekerder hoop op eenen goeden uitslag, dan dat gij alleen uit smaak, louter uit verkiezing studeert. Dan zal het u ook gemakkelijker vallen, te berusten, wanneer gij ziet, dat, ondanks uwe aangewende vlijt, anderen door meerdere vermogens u voorbij streven in vorderingen, of daarna, bij gelijke verdiensten, u voorgetrokken worden. In het eerste geval zult gij u troosten met de gedachte, dat niet alle

gaven gelijkelijk verdeeld zijn, en dat God van hem, aan wien Hij één talent gaf, niet zoo veel begeert als van hem, aan wien Hij er vijf schonk; is de eerste getrouw in de aanwending van zijn klein talent, zoo mag hij evenzeer op belooning rekenen, als of hij er meer bezeten had. En ziet hij, dat hij bij meerdere gaven en grootere vlijt, dan anderen, toch achteruit gezet, en deze hem voorgetrokken worden, ook dan berust hij in Gods wil, Die ieder zijne plaats en den kring zijner werkzaamheid aanwijst.

En, jongelingen! geloof mijne grijze ervaring: hij, die met zulk een edel oogmerk, uit gehoorzaamheid aan God, uit liefde voor zijn vaderland en zijne betrekkingen, en uit achting voor zich zelve studeert; hij, die zich dagelijks door zulke overdenkingen tot ijver voor zijnen pligt stemt, en zonder de middelen ons door het menschelijk verstand opgegeven te verwaarloozen, den Gever van alle verstand, om wijsheid en zegen aanroept, die heeft het een en ander ook boven anderen te verwachten; en die zelfde vaderlijke Voorzienigheid, die het plan zijns levens ontwierp eer hij nog was, zal hem zeker dien weg aanwijzen, die tot zijn waarachtig geluk leiden moet.

Bij het studeren, zij een uwer eerste pligten, dat uw hoofdwerk hoofdwerk blijve. Verkeerd noem ik het, wanneer de jongeling, wiens be-

stemming: het is, eenmaal het regt der ongelukkigen en onschuldigen te verdedigen; zich, bij voorbeeld, bijzonder op de *plantenkunde* toelegt; als hij, uit wiens oog een troosteloos huisgezin leven of dood zal lezen, wanneer hij als *Arts* aan het krankbed staat, onophoudelijk *de dichters* bestudeert; wanneer de toekomstige Godgeleerde al zijn' tijd besteedde aan de beoefening der *Natuurkunde*. Niet dat men bij zijne hoofdstudie geen dier opgenoemde vakken als liefhebberij zou mogen voegen; maar het blijve dan ook liefhebberij, en worde nooit beoefend in stonden, welke bepaald en bij uitsluiting, alleen aan uwen hoofdarbeid moeten toegewijd zijn.

Blijft voor alles, gezet en regelmatig de Ouden lezen: deze zijn toch in geschiedenis en welsprekendheid, in dichtkunde en wijsbegeerte de echte bronnen uit welke gij putten, de voorbeelden naar welke gij u vormen moet; doch hierin zij niets overdreven: gij moet hen hoogschatten, vereeren, maar gij moet niet de waanwijsheid van sommigen volgen, die meenen dat niets goed, of waar, of schoon kan wezen, als het niet door HOMERUS of PLATO, door XENOPHON of VIRGILIUS, door CICERO of HORATIUS gedacht of gezegd is. Leest hen vooral met toepassing, en om er nut voor u zelve uit te trekken: dat uw CICERO u de ware grootheid leere, heerschappij over u zelve, over de bruischende hartstogten

uwer jeugd te verkrijgen; als hij zegt: *wie zich zelven overwint, den gevallen vijand opbeurt, den toorn bedwingt, dien schat ik niet aan groote mannen, maar aan de Goden gelijk.* Of, als HORATIUS u leert: *zoo uwe hartstogten u niet onderdanig zijn, zijn zij uwe meesters.* Of wanneer een PLATO u toeroept: *dan eerst ben ik zoo groot als een Koning, wanneer ik gehoorzaam aan mijne rede.* Dat die Ouden u leeren, u over kleinigheden henen te zetten, en zelfs bij grootere rampen bedaard en kloekmoedig te wezen; want eens zult gij het zijn, die eene zwakke gade zult moeten ondersteunen; en het zou hare achting voor u zeer verzwakken, als zij zag, dat het u aan moed en standvastigheid ontbrak. Dat zult gij kunnen, als gij met EPICLETUS zegt: *wie gezond van ligchaam is kan koude en hitte verduren; zoo kan hij die gezond van ziel is, droefenis en blijdschap verdragen.* Dat een SENECA u leere, de kunst van ontberen en met weinig vergenoegd te zijn; als gij bij hem leest: *hij bezit het meest, die het minst begeert; de vergenoegde is nooit arm; de onvergenoegde is nooit rijk.* Beoefent de reine wijsbegeerte, maar verdiept u niet in alle moeilijke stelsels van oude en nieuwe Wijsgeeren; dit zou den tijd niet beloonen, welken gij daaraan gaaft. Vervolgt met zorgvuldigheid uwe aantekeningen, van al wat u onder het hooren of lezen zeer treft of u nuttig voorkomt, zoo de tijd het u

toelaat. En, jonge lieden! men kan veel, als men met vlijt en orde werkt; een achttingwaardig *Chinees* leerde reeds: *men heeft tijd tot alles, wat men doen moet, als men de oogenblikken wel gadeslaat*. En zonder eene geregelde orde komt er niets goeds van uwe studiën, niets van uw huisselijk leven. Hij, die zonder orde werkt en leeft, zal een oneindig aantal dierbare oogenblikken verliezen, met te overleggen wat hij doen zal, en te zoeken wat hij hebben moet. Hij zal ligt eindigen, met even zoo veel verwarring in zijnen geest te bespeuren, als hij die rondom zich ziet en duldt. Als een misschien te zeer verwaarloosd middel, om duurzame vrucht van lektuur te plukken, raad ik u: legt u twee aanteekenboeken aan; in het ééne schrijft gij met een paar luchtige trekken elke losse gedachte, iederen belangrijken inval, welken gij gehoord hebt; het tweede houdt gij voor meer of min uitvoerige uittreksels, uit gelezene werken, gehoorde Leerredenen, Redevoeringen enz., alles in een alphabetische orde en onder zekere rubrieken gerangschikt, met bijvoeging van den naam des Schrijvers. Maakt u een kort uittreksel van ieder fraai boek dat gij leest, dit zal u in het vervolg een onbegrijpelijk vermaak geven, en veel nut toebrengen; te ligter zult gij dit kunnen doen, zoo gij mijnen raad volgt, van niet te veel en niet alles, maar slechts van alles het beste en dit veel malen te lezen. Gij zult dan ook niet de begeerte

hebben om uw boek maar spoedig uit te lezen, ten einde weder een ander te beginnen. Neen, tracht veeleer langzaam te lezen, geheel in den geest van uwen Schrijver te dringen; zijn plan te vatten en te volgen; ieder bewijs door te denken, en, gelijk ik reeds zeide, het beste en gewigtigste uit zijn werk op te zamelen en aan te teekenen. Ik zal u dan ook niet behoeven te waarschuwen, om u niet te laten wegslepen door den stroom van modeschriften, van nietsbeduidende romans, welke, om niets ergers te noemen, den kostbaren tijd slechts dooden en het geheugen verzwakken. Maar leest de beste werken *in Godsdienst- en Zede-, Geschied- en Volkenkunde; Reisbeschrijvingen, Natuurkunde en Natuurlijke Historie*, en eenige der *voortreffelijkste Schouwspelen, Dichters en Romans*.

Groot nut zult gij van uwe studie trekken, zoo gij dagelijks of wekelijks, eenen vasten, niet te geringen tijd bepaalt, om uwe Collegiën te herhalen; want hij die zich tevreden stelt met den tijd op zijne Collegiën doorgebracht, zal altijd een stumpert blijven. Beschouwt gij veeleer het gehoorde op uwe Collegiën als eene schets, welke gij op uw stil studeervertrek moet uitbreiden. Blijft bij de goede gewoonte, u van uwe jeugd af ingeboezemd, om vroeg op te staan; de morgenuren zijn toch het best geschikt voor den arbeid; dan is het ligchaam versrischt, en de ziel heeft

door den slaap weder nieuwe denkbeelden gekregen. Zijn er onder uwe bekenden, die het tegendeel beweren, gelooft dat dit alleen het gevolg van eene slechte gewoonte is, om laat op te staan; beproeft men dan eene enkele maal vroeg te verrijzen, ja dan is men vadsig, traag en ongeschikt; maar alle lieden, die gewoon zijn met den dageraad te verrijzen, vinden zich terstond geschikt tot hun werk. Tegen het laat opzitten, het studeren in den nacht, moet ik u ernstig waarschuwen; hoe aangenaam en verleidend ook, is het echter verwoestend voor ligchaam en ziel, en heeft menig jong mensch, die nog zoo nuttig voor de maatschappij had kunnen zijn, vroegtijdig ten grave doen dalen; het is eene overspanning van de menschelijke krachten; de natuur behoudt hare regten, en laat zich niet straffeloos in dezelve verkorten.

Maar vraagt gij welligt: wilt gij ons dan altijd op onze sombere studeerkamer, verbannen aan onzen lessenaar ketenen? Niemand zou dit minder begeeren dan ik; niemand is meer overtuigd, dat de boog niet altijd gespannen kan zijn. Gij moet niet alleen *Geleerden*, gij moet ook *menschen* worden; en hiertoe kunt gij u niet alleen bij uwe boeken, hiertoe moet gij u onder menschen vormen; gij moet dus uitspanningen zoeken. Gij moet vooreerst gezelschap zien: zoekt eenen kring van jonge lieden, onder uwe medestudenten, of medeofficieren

of medeambtenaren, (*want hier spreek ik weder tot u allen*) zoo veel mogelijk uit jonge lieden, u gelijk in stand, jaren en vermogen; in zulk eenen broederkring kunt gij reeds veel leeren, u vele deugden eigen maken. Daar moet gij althans leeren, u naar karakters te schikken, zwakheden te verdragen, de waarheid te hooren; daar moet gij leeren de uitersten te vermijden, tusschen laffe *jabroers*, en eeuwige tegensprekers te worden. Verkiest voorts zulke jonge lieden, met wie gij een' genoegelijken avond kunt doorbrengen, zonder juist altijd de toevlugt tot kaart of bal te nemen. Als een gunstig verschijnsel onzer tijden, ziet men in de meeste onzer steden gezelschappen, waarin jonge lieden, tot hun nut zoowel als vermaak, bijeen komen, en beurtelings elkander met eene kleine redevoering, of een opstel, of Natuurkundige proeven vermaken. Zulk eene oefening is zeer aan te prijzen, mits zij niet te veel tijd roove, en men niet leere zich te verheffen op die kleine uitspruitsels van het jeugdige brein. Vooral moet gij zorgen, u niet te laten verleiden door schrijfjeukte, om al spoedig het een of ander onbekookt opstel in het licht te stooten, omdat het in een niet onbevallig gewaad gestoken is, en uwe jeugdige vrienden, wel of kwalijk gemeend, u daartoe aanzetten. Te vroeg openlijk schrijven, heeft menig jong mensch van goeden aanleg bedorven en belet te worden, wat hij zonder dat zou hebben kunnen worden.

Nu moet gij ook trachten u vastheid van geest eigen te maken; daarin van hoofdigheid te onderscheiden, dat de eerste op goede gronden, de tweede op eigenzinnigheid rust. Hierdoor moet gij u *achting* onder uwe medgezellen verwerven. Komt bescheiden, maar onbeschroomd voor uw gevoelen, ook over godsdienst en deugd, uit; en laat u nooit bewegen, om tegen uwe grondregelen te handelen. Geloof mij: ook zij, die u openlijk smaden en beschimpen, zullen u inwendig achten en vereeren. Die *achting* voor u zal nog vermeerderen, als uw woord u heilig is, wanneer iedereen staat op u kan maken.

Vindt gij onder al uwe bekenden eenen vriend, slechts éénen vriend, o gij hebt een' schat gevonden, welke u meer moet zijn, dan goud of paarlen. Herdenkt, herleest hetgeen wij u reeds hierover in vroegere jaren zeiden: een waar vriend kan en moet de beschermengel uwer onschuld en jeugd zijn; hij kan en moet u helpen uwe reine godsdienstige beginsels te bewaren; bewaakt door een trouwen vriend, kunt gij dwalen, afwijken, maar niet lang; hij zal u waarschuwen, terug houden. En wee u, zoo gij deze terughoudende hand wegstoot. 'Jongeling, met zoodanig eene Akademische vriendschap, vroeg gevestigd, zijt gij behouden.' Zoo schrijft een edel man uit onze dagen, die al de kracht der vriendschap kende en zich het goede herinnerde, hetwelk hij

aan de vriendschap van zijnen dierbaren overledenen boezemvriend te danken had. Wilt gij nu en dan meer de publieke vermaken van Bal, Concert en Schouwburg genieten; goed, geniet ze, maar geniet ze met mate.

‘Begeeft ge u naar 't Concert, 't zij om muziek te hooren,
 Niet om door luid gesnap 't kunstlievend oor te storen;
 Zoekt gij gezelschap, tot ontspanning van uw hart,
 't Zij niet uit dolle drift naar kaartspel of biljard.
 'k Wil gaarne mij met u naar 't hoog tooneel begeven,
 Waar JOJADA'S beleid ATHALIA doet sneven,
 Als een WATTHIER of SNOEK ons aan ons zelf ontvoert,
 En door verheven kunst den ed'len hartstogt roert,
 Niet om, na 't heerlijk spel, met toegevloeide scharen,
 Als geile Faunen, op den wulpschen dans te staren;
 'k Weet hoe uw kuische ziel elk dartel beeld verfoeit,
 Waardoor de maagdenkaak van 't bloed der schaamte gloeit.
 Doch schoon ge al dit vermaak behoedzaam mogt genieten,
 De vreugdebeker heeft een droesem van verdrieten;
 Een enkele teug te veel, die teug nog eens herhaald,
 En ziet! hoe de ondeugd op de zwakheid zegepraalt.’

Laten uwe vermaken u ook niet te veel tijd noch geld kosten. Want hoe dwaas zou het zijn, voor het genot van eenige uren, dagen en maanden van verdriet te koopen, verdriet dat gij nog

niet kent, maar dat knagender is, dan gij u kunt voorstellen: schulden te hebben, en die niet te kunnen betalen; o jongeling! wacht u voor den eersten stuiver, welken gij uitgeeft, zonder te weten, hoe of wanneer gij dien terug kunt geven: zoo menig jongeling, die een verdriet en schande voor zijn geslacht werd, moest zich zelven belijden, dat de eerste driegulden, welken hij geborgd had, de aanleiding tot zijn verderf geweest was; dien niet kunnende betalen, had hij er schulden bij gemaakt, was daardoor aan het spel en aan den drank geraakt, had zijne studiën verwaarloosd en was zoo al dieper en dieper gezonken, tot hij voor de maatschappij verloren en voor zich zelven bedorven was.

Intusschen is het niet altijd de zucht tot vertering, welke tot zulk een ellende voert; o neen, bij menig jong mensch was het slechts losheid, een gevolg van een gebrekkig geldbestuur, hetwelk hiertoe de aanleidende oorzaak was. Men ontvangt, men verteert, zonder dat men een overslag maakt, wat men te ontvangen heeft, wat men verteren kan; is de kas gevuld, dan leeft men zonder zorg; men koopt, men geeft menigen onnutten gulden uit; de beurs wordt ledig, er ontstaan behoeften, men moet zich noodwendigheden aanschaffen, en ontvangt nog niet: wat nu gedaan? Men koopt op krediet, of men maakt gebruik van dienstvaardige geldschieters, en ziedaar de

eerste treden op eenen weg, welke zeker eenmaal ten verderf voert.

Legt gij het anders aan. Maakt zoo naauwkeurig u mogelijk is, eene vaste berekening uwer noodige uitgaven. Deze moeten natuurlijk eerst van uwe inkomsten afgetrokken worden; schiet er dan nog wat over, zoo verdeel dit in drie gelijke deelen. Zondert het eene deel, tot onvoorziene uitgaven af; besteedt het tweede tot uwe uitspanningen of tot het koopen van iets, dat niet volstrekt noodzakelijk is; en bespaart het derde deel, tot het afdoen van eene zeer heilige schuld, tot het mededeelen van het uwe aan de armen, en het mede bevorderen en in stand houden van nuttige maatschappijen en inrigtingen. Of, verkiest gij dit liever, bepaalt dan, dat gij van iedere honderd gulden, zoo of zoo veel weglegt tot deze bestemming. Bepaalt er in alle gevalle eene vaste som toe, of er zal welligt niets van komen; en toch zoudt gij door dit verzuim niet alleen in uwen pligt te kort schieten, maar u inderdaad van een zalig genoeg berooven, eenen ongelukkigen te kunnen redden, eenen ellendigen te kunnen verkwikken; en het is eerst nadat gij dit genoeg eenige malen gesmaakt zult hebben, dat het sparen voor de behoeftigen u ernst en vermaak zal worden.

Teekent, ten minste hoofdzakelijk, al uwe uitga-

ven op. Behalve vele andere voordeelen, heeft het ook dit, dat gij op het eind van zeker tijdperk, toch nog wel eens zult kunnen zeggen: dit of dat had ik wel kunnen uitzuinigen of besparen.

Schrijft van tijd tot tijd op, wat gij meent u te moeten koopen; want somtijds koopt men onbedacht iets, en herinnert zich daarna, dat men iets veel noodiger zich had moeten aanschaffen. Daarenboven, zoodra gij spaart tot zeker bepaald doel, zult gij het met meer belangstelling doen, en zult gij dikwijls verwonderd zijn, hoe spoedig gij een sommetje bespaard hebt. Maar vooral leert u zelven beheerschen en stelt liever uit, iets te koopen, dan dat gij het niet terstond zoudt betalen.

Eene voorname aanleiding tot het maken van schulden is eene verkeerde schaamte, waardoor men niet vrijmoedig durft te zeggen: dit kan ik niet mededoen, deze uitgave komt mij te hoog. Leert gij u daarboven verheffen en wijsgeeriger denken over de goederen dezer aarde. Eene eerlijke armoede is dan alleen schande, als zij ons tot laagheden leidt, of dat wij uit trotschheid ons dezelve schamen.

Nooit loopt gij meer gevaar tot dien doorvretenden kanker te vervallen, dan als gij u begeeft

tot het spel. O mijne vrienden! deze verschrikkelijke ondeugd vordert wel eene opzettelijke waarschuwing: ik bedoel hier niet, dat het ongeoorloofd zou zijn, na eenen dag van inspanning, u voor een paar uren met het kaartspel te vermaken; het is misschien meer kinderachtig dan ongeoorloofd; maar mijn doel is u te waarschuwen tegen het hoog, vooral tegen het hazardspelen: dit heeft menig, anders braaf jongeling, tot armoede, tot den drank, tot diefstal, ja! tot wanhoop en zelfmoord gebragt. O zij zijn u bekend, de voorbeelden, en gij weet, dat ik hier niet vergroot. Daarbij sluit gij u voor altijd den weg, tot eenen gelukkigen echt, want welk verstandig en braaf vader zal zijne dochter aan eenen speler geven, al had hij ook de schatten van CRESUS? Zegt niet bij u zelve: ik zal maar tot een zekere hoogte spelen en dan ophouden; gelooft dat het u gemakkelijker zal zijn, niet te spelen dan met spelen op te houden. Neemt dan eens vooral en onherroepelijk het voornemen, nooit hazardspelen te spelen; en bepaalt, ook voor andere spelen eene zekere som, welke gij om lief noch leed overschrijdt. Schroomt niet hiervoor openlijk uit te komen. Jonge lafaarts mogen u bespotten, wat geeft gij om hunnen bijval? Brave jonge lieden zullen u prijzen, en uw voorbeeld zal navolging vinden.

Maar gij moet niet alleen met mannen verkeer-

ren; gij moet het gezelschap van goede, edele, brave vrouwen en meisjes zoeken; haar omgang moet het al te harde, hoekige, stootige van ons geslacht wegnemen, verzachten, afronden; de vrouw moet door den man en de man door de vrouw worden, wat beiden worden moeten en worden kunnen. Veracht ze vrij de jongelingen, doet hen die verachting diep gevoelen, die op eene lage en onteerende wijze van vrouwen spreken; die vergeten dat zij onder een vrouwehart gerust, aan eenen vrouwenboezem gelegen hebben: vrouwenhaters, die, niet door de omstandigheden gedwongen, maar vrijwillig, afstand doen van het zoetst genoeg des levens, van des menschen schoonste bestemming, echtgenoot en vader te worden. Zijt op uwe hoede omtrent dezulken, en zoekt onder dezen nooit uwe vrienden.

Betoont gij liever achting en eerbied aan iedere vrouw, die zich dit door haar gedrag niet onwaardig maakt. Zijt bevallig, bescheiden en dienstvaardig in uw verkeer met dezelve, maar leert ware beschaafdheid onderscheiden van gekunstelde galanterie en opdringende beleefdheid. Het is u, jonge Heeren! bijna ingeschapen, de meisjes met welke gij omgaat, vleijende zoetigheden te zeggen; maar verlaagt u nooit, tot ongezoute vleijerijen, welke het meisje van goeden smaak tegenstaan en geringe gedachten van u zullen doen vormen. Waarom bezielt de meeste jeugdige

schoone zulk een geest van beuzelarij? Zou het ook komen, omdat de jonge lieden haar aan zulk een' toon gewennen, zoodat men het bijna voor onwellevend rekent, een meisje over iets anders dan over beuzelingen te onderhouden? Moeten zij, die zich toch gaarne naar ons voorbeeld vormen, dan niet gelooven, dat zulke gesprekken ons het aangenaamste zouden zijn? Doet het meer beschaafde meisje, als het ware, geen moeite, om hare kleine kundigheden te verbergen, en moet zij het niet doen, wil zij den ondragelijken naam niet krijgen van *Savante*? Maar waarom moet zij het doen? Laat mij het bij het regte woord noemen: om dat verre de meeste onzer sekse het niet kunnen verdragen, dat de vrouw voelt, en weet, dat zij even zoo wel als de man eene voor beschaving en veredeling vatbare ziel heeft; dat zij de vrouw liever over een kleed of kous dan over een goed boek hooren praten; dat verre de meeste mannen *egoisten* zijn, die vreezen dat hun persoonlijk belang er bij lijden zou, als de vrouw nu of dan een goed boek in de hand nam, of een paar regels vol gezond verstand ter neder schreef. Denkt gij niet alzo; verlaagt de vrouw alzo niet tot den rang van eerste dienstbode; schroomt niet met het beschaafde meisje over meer dan louter zinnelijke onderwerpen te spreken; al spoedig zult gij kunnen merken, of zij dit doet uit pralerij, uit zucht, om uit haren kring te treden, of omdat zij genoeg in de

beschaafdheid en vorming van haren geest vindt. Kweekt en moedigt dit laatste aan; en ontmoet gij het eerste, dan zal welligt eene zachte wenk genoegzaam zijn, om haar haar gebrek te doen gevoelen en binnen hare grenzen terug te doen treden.

Nog moet ik u waarschuwen voor eene fout, waaraan bijna alle jonge lieden zich schuldig maken, en die misschien den grond legt tot vele ongelukkige huwelijken; zij is eene lage slaafsche onderwerping aan de schoone sekse: men vleit en vergoodt het meisje vóór het huwelijk; men heeft geen wil dan den haren; men volgt de geringste eigenzinnigheden op, en roemt bijna hare gebreken als deugden. Het niets kwaad vermoedende meisje, neemt alles voor goede munt aan, en verbeeldt zich welligt, den haar zoo menigwerf gegeven naam van Engelin en Godes, met regt te verdienen; maar naauwelijks is zij gehuwd en denkt dat haar geluk nu eens regt beginnen zal, of het heeft een einde genomen: de vleijerijen houden op, de man verklaart zijnen wil, en nu moeten zijne eigenzinnigheden gevolgd worden; de verrekijker wordt omgekeerd, en daar deze vóór het huwelijk de deugden als vergroot, de gebreken als verkleind vertoonde, heeft nu eene tegenovergestelde uitwerking plaats, en de jonge vrouw mag zeer blijde zijn, als zij, den rang van Godes en Engelin verliezende, nog slechts in de oogen des mans eene dragelijke vrouw blijft;

wat wonder, dat zulk eene verandering verkeerd werkt en de vrouw inderdaad slechter maakt, dan zij anders geweest zou zijn? O bewaart u en uwe aanstaande echtgenoot hier voor.

Gij hebt van de Ouden geleerd over uwen geest te heerschen; toont dit vooral in uwe verkeering met de sekse: ziet niet iederen aangename indruk, welke een meisje op u maakt, voor liefde aan; vooral wacht u, haar dit terstond te kennen te geven. Hoogst onbezonnen, waarlijk wreed is zulk een gedrag: het onschuldig meisje vat zulk eene uitdrukkelijke of ingewikkelde verklaring, welligt in hoogen ernst op, opent haar hart voor de liefde, geeft zich in het verkeer met den geliefden jongeling en in de gedachte toe, in hem haren aanstaanden echtgenoot te zullen zien, houdt daardoor anderen af van naar hare hand te dingen en.... ziet nu eensklaps den trouweloozen wegblijven of koel terug treden en zijn geweten stillen, met de rampzalige verontschuldiging, dat hij haar toch nooit van *trouwen* gesproken had. Daar blijft dan nu de rampzalig verlatene met haar vol hart, ten schimp harer gezellinnen, ja zelfs van jongelingen, die op hun beurt bij andere meisjes dezelfde verfoeijelijke rol spelen. Jongeling! zulk een gedrag moge niet strafbaar zijn voor den wereldlijken Regter, één leeft er, die niet alleen de daden, maar derzelver roersels beoordeelt, Die zich de zaken der onschuld aan-

trekt; en geloof, o! geloof het zeker, dat Hij u voor al deze dingen zal doen komen voor het gerigte!

Is uw oog dan gevallen op eene maagd, leert haar eerst nader kennen; ziet wat zij is voor hare ouders, voor broeders en zusters; merkt op of zij eerbied heeft voor den godsdienst, of zij prijs stelt op de beschaving van het verstand, of zij hare huisselijke pligten met orde en lust verrigt; gaat te rade met eenen verstandigen vriend of zoodanig eene vriendin, u beiden kennende, en vertrouwt op derzelver oordeel; verneemt dan naar de uiterlijke omstandigheden van het meisje; zijn die zoo, dat gij redelijk kunt hopen, door hetgeen gij en zij te zamen kunt brengen, of verdienen, een huisgezin te kunnen onderhouden; opent dan uw hart aan uwe ouders en zijt verzekerd, dat gij in hen uwe beste, deelnemendste vrienden en trouwste raadgevers zult vinden. Nooit behoeft gij te vreezen, dat zij u zullen dwingen een huwelijk tegen uwen zin of alleen om geld te doen; zij verfoeijen dit; maar evenzeer zouden zij het zich tot eenen heiligen pligt rekenen, u terug te houden van een huwelijk, in hetwelk broodzorgen te voorzien zijn. Jonge lieden, die nog nooit behoeften kenden, stellen zich dezelve niet in hare verschrikkelijke gedaante voor; zij gelooven, dat men al zeer weinig behoeft, om met het voorwerp zijner

liefde gelukkig te zijn. ‘Een rieten stulpje, een kabbelend beekje, ziet daar al wat men noodig heeft.’ Maar ach! dit mogt zoo zijn in de gouden eeuw, onder het gebied van *Saturnus*; thans zijn zij voorbij die Aartsvaderlijke tijden; wij leven in geen denkbeeldige, maar in eene wezenlijke wereld, waarin ook het eenvoudigste huisgezin duizend behoeften heeft, en dikwijls de Poëtische verrukkingen der liefde met de Prozaïsche vraag moet afbreken: ‘wat zullen wij eten?’ Allengs verminderen zij ook die verrukkingen, en wel te eerder, naarmate huisselijke zorgen zich spoediger doen gevoelen. Het is waar: brave echtgenooten zullen elkander hierom niet minder achten; evenwel wordt de liefde soms door onvergenoegdheid beneveld; er ontstaat een heimelijk berouw over de verbindtenis, men kan niet meer van goeder harte aan den trouwdag denken, of God daarvoor danken; ook den zegen des huwelijks durft men naauwelijks verlangen, of ziet dien met een angstig hart vermenigvuldigen; in één woord: het leven kruipt somber en droevig voort.

Hebt gij dan een geschikt voorwerp gevonden en hare liefde verworven, heeft zij met harer onderen goedkeuring u hare min geschonken? O! verbeuzel deze schoone paradijsachtige dagen niet, verkeert veel met elkander, bewijst elkaâr de hartelijkste teederheid, de innigste liefde; maar bederft elkander niet: behandelt uwe bruid als eene

edele maagd, niet als een klein kind, dat men onverstandig prijst en alles toegeeft; betoont haar al uwe liefde, maar vergeet nooit uwe waardigheid als man, en gewent uwe bruid niet van op hare wenken te vliegen; prijst nooit in het *meisje* wat gij in de *vrouw* zoudt moeten afkeuren; spreekt somtijds ook een ernstig, hartelijk woord over godsdienst, over wetenschappen, over beider toekomende pligten, over uwe huisselijke inrigtingen; en wacht u van ooit te kennen te geven, iets dat gij toch niet kunt meenen. ‘Dat zij slechts zal hebben te spreken om gehoorzaamd te worden,’ dit zou immers bedrog en wreedheid in u zijn, daar gij dit niet kunt of wilt houden. Eerbiedigt uwe bruid of het meisje met welke gij verkeert; hare onschuld zij u heilig; zijt terughoudend; zijt bescheiden; veroorlooft u nooit iets, hetgeen gij uwen vaderlijken vriend niet zou durven bekennen, bij welke herinnering gij blozen zoudt; te vroege gemeenzaamheid is het graf der achting, zij sleept noodwendig het verlies der liefde met zich.

Hier eindigde ik zoo gaarne mijne lessen, opwekkingen, vermaningen; en als ik u allen overzie, als ik bedenk wie en wat gij nu zijt, dan zou ik ook kunnen eindigen; maar als ik mij weder voorstel, wat gij worden kunt; als ik mij herinner, wat zoo velen geworden zijn, die waren wat gij thans zijt, dan mag ik niet van u

scheiden, eer ik u nog ééne vermaning geve. En wat zijt gij thans? frissche, blozende, krachtvolle jongelingen! En wat zijn zij? mager uitgeteerde, holoogige, stompe oude halfmannetjes, onbekwaam tot iets goeds, iets groots, bedorven voor hunne bestemming, verachtelijk voor zich zelve. En hoe werden zij zoo? Jongelingen! hoort het met ernst; hoort het met ontzetting: door den wellust! En hoe kwamen zij zoo ver? Zeker niet in ééns; o neen, langzaam daalden zij, en zonken al dieper en dieper; en omdat gij ook dalen en zinken kunt, daarom moet ik u waarschuwen en u dus voor zulk eene zonde en ellende pogen te bewaren. O de eerste aanleiding tot dezelve was misschien niet zondig; zij was misschien slechts het eerst ontwaken der natuur, in het sterke welgestelde ligchaam, de eerste wenk der natuur om te voldoen aan hare edele bestemming; tot zoo ver was dit dus niet zondig; maar het werd zondig, door dat zij niet als redelijke wezens handelden, die het in hun vermogen hebben, over hun ligchaam te heerschen, die door eene zeer werkzame en matige leefwijze, door beweging en arbeid hunne zinnen kunnen beheerschen; zij integendeel kweekten hun gevoel aan door ledigheid, verwijfdheid, door het lezen van ontuchtige boeken, het beschouwen van vuile schilderijen, het bijwonen van dubbelzinnige tooneelstukken. Nu geraakten zij in gezelschap van slechte knapen, van losbandige vrouw-lieden; het

fijn gevoel van eer ging verloren; zij durfden het oog van den braven man niet meer ontmoeten, sloegen beschaamd het hunne neder, zonken al dieper in den poel der goddeloosheid, verpestten hunne gezondheid voor altijd, droegen hunne straf op hun verwoest gelaat, en werden daarbij niet zelden aanleiding of oorzaak dat de rampzalige, die zij in hunne ellende deden deelen, pas moeder geworden, haar schuldeloos wicht met eigen handen vermoordde, en eindelijk zelve haar misdadig leven op een schavot moest laten. O jonge menschen! wacht u, wacht u voor den eersten stap, en denkt: die eene vrouw aanziet om haar te begeeren, heeft reeds overspel in zijn hart met haar gedaan. En deze terughouding moge uwe zinnelijkheid eenen grooten strijd kosten; wat is deugd zonder strijd? En hoe heerlijk zal uwe belooning zijn, als gij uwe gade eene reine onbevleete ziel, in een rein onbevleete ligchaam kunt aanbieden; als gij u in lieve kinderen ziet herleven, en als gij aan den avond van uw leven met kalmte terug ziet op uwe doorleefde dagen; als gij gaat inslapen met de zalige bewustheid aan uwe verschillende bestemmingen, hier op aarde voldaan te hebben en nu ook te komen tot dien Reinen, die zeide: *zalig zijn de reinen van harten, want zij zullen God zien.*

Gelukkig en voorspoedig ontwikkelden zich, zoowel de jeugdige maagden, als de frissche jongelingen, onder zulke gunstige omstandigheden, onder een zoo verstandig bestuur en zulk een waakzaam oog van hare zorgvuldige moeders en vriendinnen. Allengs verschenen zij meer en meer in de wereld, daar verscheidene onder dezelve, zich, van wegen haren stand, niet van verschoonen konden. Een genoegelijk, huisselijk verkeer, behield toch altijd de overhand in hare schatting. Het kon dan ook wel niet anders, of sommigen dezer wel opgevoedde meisjes bevielen aan verstandige jongelingen; en, ook hierin den raad van hare brave en teederhartige leidslieden volgende, geraakten zij tot het grootste geluk, dat hier op aarde voor den mensch is weggelegd, tot een goed huwelijk, en schonken, door haar braaf, voorbeeldig gedrag, en het genoegen, hetwelk daaruit voor haar zelve voortvloeide, hare ouders, de beste belooning voor hunne teedere bemoeijingen, en onafgebroken zorgen. Een gedeelte der lessen, aan welke zij grootendeels dit geluk, dit goed gedrag, in eene wereld vol verleiding te danken hadden, waren haar voorgedragen in de

Vijfde voorlezing;
Door ééne der Moeders.

Jeugdige vriendinnen! Sieraden van onzen vriendenkring! Hoop uwer bloedverwanten! Wellust uwer ouderen! Gij hebt onze ernstige, hartelijke toespraken als kinderen, als aankomende meisjes, zoo dikwerf met toegenegenheid en met eerbied aangehoord, dat ik immers mag vertrouwen, daar ik nu tot ulieden, als volwassene en huwbare dochters, heerlijk opbloeiende maagden, aanstaande bruiden spreek, geopende ooren en harten te zullen vinden?

O mijne lievelingen! konden wij uw lot regelen, zoo als wij verlangden, konden wij uwe leefwijze schikken, zoo als wij begeerden, veel, zeer veel zou dan kunnen achterblijven, van hetgeen wij nu nog moeten zeggen; maar wij moeten de wereld nemen zoo als zij is, en niet zoo als zij zijn moest: wij zien u gereed om dezelve in te treden; zou het dan niet wreed, niet onverschoonlijk van ons zijn, zoo wij u niet waarschuwden voor de gevaren, welke gij in dezelve ontmoeten zult, voor het leed dat zij dreigt? Moeten wij u niet voor den geest brengen, wat zij voor u zijn kan, en zijn moet? Ja gevaarlijk zal zij, op zijn zachtst genomen, zekerlijk voor u zijn. Nog eens; konden wij uw lot regelen,

wij voerden u aan de hand uwer ouderen, of van eenen braven echtgenoot, in eenen kleinen kring, of op het afgezonderd land, waar gij, bij het genot van stille huisselijke vermaken, uwe dagen eenparig zaagt henen vloeijen; o! dit ten minste hopen wij, dat het ouderlijke huis, of eens de eigene woning, de grond zal zijn, op welken gij het beste tiert, de plaats, waar gij u het liefst bevindt; en dat gij ook, te midden van de vermaken der groote wereld, toch altijd gaarne daar terug zult komen; dat gij u nooit in eene opvolging van vermaken zult verliezen, maar werkzaamheid en uitspanning zult doen afwisselen, en nooit naar vermaken trachten, onder welker genot gij geene goede dochters, geene brave gaden, geene trouwe moeders zoudt kunnen blijven.

Gij zijt nu allen in die jaren, geliefde kinderen! in dien zoeten, maar gevaarlijken leeftijd, in welken het hart zich begint uit te breiden, tot hiertoe onbekende behoeften begint te gevoelen, hoogere vreugde te genieten; gij nadert nu steeds tot die bestemming, tot welke gij in de wereld kwaamt, om gelukkige echtgenooten, blijde moeders te worden. Sommigen uwer hebben reeds dadelijk over haar hart beschikt; haar wachten reeds de rozenverwige banden des echts; reeds zien zij in de schemering, de vreugde en de smarten, de genoegens en verdrietelijkheden, welke deze nieuwe stand haar zal opleveren; nog is uw hart

rein, uw gevoel onbedorven. Wel u! dat gij alzo de wereld intreedt, heil u, als gij met dit zelfde reine hart, eens den geliefden echtgenoot in de armen valt!

Tot hiertoe bestond uw gezelschap, behalve uwe huisgenooten, meestal uit personen van uwe eigene sekse; dit kan, dit moet niet langer zoo blijven; de vrouw moet door den man, de man door de vrouw eenigermate gevormd, en beiden moeten daardoor worden, wat zij worden kunnen: gezelschappen alleen uit mannen bestaande, zijn te stijf, te stroef, en, alleen uit vrouwen zamengesteld, ontaarden zij doorgaans in beuzelarij, en voeden ijdelheid en lasterzucht. Liever zie ik jonge lieden van beider sekse met elkanderen verkeeren, daar dit beider *zijn* verbetert, terwijl de eene geeft, wat de andere ontbreekt; de gesprekken worden algemeener, dikwijls toch ook belangrijker; men leert elkander beter kennen; althans indien men zich niet zoo arm aan onderhoud gevoelt, dat men terstond zijne toevlugt moet nemen tot het spel; waarlijk een armoedig vermaak voor een edel menschenverstand, en op zijn best goed, als men zich met niets beters weet te vermaken. Veel aardiger vind ik de gewoonte, althans in sommige kringen ingevoerd, zich met allerhande kleine zoogenaamde *Jeux d'Esprit* te onderhouden: dit scherpt het vernuft, oefent het geheugen, geeft eene bevallige

vrijmbedigheid, en ontwikkelt voor den opmerkzamen waarnemer menige fout en menige deugd, van de handelende personen.

In zulk eenen kleinen kring heeft men ook wel eens ingevoerd het beurteling hard op lezen, van een of ander fraai en leerzaam boek; uitmuntend! mits men dit talent in eene vrij groote volmaaktheid bezitte, en de keus van het boek door een, daarvoor berekend persoon gedaan, en voor het gezelschap geschikt zij. Met mindere ruimte durf ik u aanbevelen, het lezen van tooneelstukken, tusschen jonge lieden van verschillende sekse, zoodat men, van genoegzame exemplaren voorzien, ieder eene rol voor zijne rekening neemt. Had men eenen genoegzamen voorraad van stukken, in welken de liefde, ten minste niet de hoofdrol speelt, gelijk in het *Beleg van Leyden*, *de Thirza*, *Maria van Lalain*, *de Athalia*, *den Jakob Simonszoon de Rijk*, enz.; niemand zou u deze, in zoo vele opzigten aangename, nuttige oefening meer aanraden, dan ik; maar oordeelt zelve, of er niets in is, hetwelk tegen uw onbedorven gevoel van kieschheid strijdt, als gij somtijds de taal van den teedersten, gloeiendsten hartstogt moet voeren, tegen eenen jongeling, zoo lief, zoo braaf, dat gij reeds met allen ernst uw hart moet bewaken, opdat het niet te diepen indruk door hem ontvange, daar gij misschien niet weet, of hij uw gevoel beantwoorden kan, of dat misschien ook de uitwendige

omstandigheden van dien aard zijn, dat zij eenen onoverkomelijken scheidsmuur tusschen u oprigten? Zoudt gij u niet langs dien weg, den strijd oneindig moeilijk en zwaar maken? En is de jongeling, met wien gij leest, uwe achting of liefde niet waardig, dan moet het u van eene anders zijde tegen de borst staan.

Gij zult nu niet twijfelen, hoe ik denk over het *spelen* van tooneelstukken, tusschen jonge lieden van verschillende sekse. Naarmate de zwarigheden door de levende voorstelling, door houding en kleeding, door menigvuldige repetitiën, (doorgaans door de spelers nog meer op prijs gesteld, dan de vertooning zelve) grooter zijn, naar die mate raden wij u nog ernstiger deze zoo verlokkenende uitspanning af, welke daarenboven voor velen te kostbaar en te tijdroovend is. Gij zult mij niet vragen: mogen wij geene Schouwburgen bezoeken? daar gij weet, dat wij u reeds een jaar lang in dezelve gebragt hebben, op die dagen als men stukken uit de *Gewijde, Vaderlandsche* of *Romeinsche Geschiedenis* ten tooneele voerde. Gij weet, dat gij dan, onder opzicht uwer voortreffelijke leermeesters, die stukken eerst gelezen, en vervolgens, na de uitvoering, dezelve beoordeelt en als het ware *geanalyseerd* hebt, om de schoonheden en gebreken van dezelve te beter te gevoelen. Gij zult in het vervolg den Schouwburg nog meer bezeken, wanneer men

stukken van den eersten rang vertoont, daar gij u tot heden met die van den tweeden hebt moeten vergenoegen. Wij gelooven, dat dit u nuttig kan zijn, ter vorming van uwen smaak; schoon wij niet zoo onbepaald den Schouwburg, althans zoo als dezelve nog is ingerigt, eene school der zeden durven noemen, en er dikwijls te veel is, dat op de zinnen werkt, om van het hoofddoel al dat nut te wachten, hetwelk eene bedaarde lezing der stukken misschien zou kunnen doen. Althans zij men zeer voorzigtig in de keus derzelve; en een jong meisje, of eene jonge vrouw, behoorde even min zonder leiding en goeden raad naar den Schouwburg te gaan, als een onbekend of twijfelachtig boek in handen te nemen.

Gij weet hoeveel werk wij in uwe opvoeding van de muziek gemaakt hebben; het zal u dus niet verwonderen, zoo wij u van tijd tot tijd het Concert doen bezoeken; en toch moeten wij ook hier vragen: waarom is het Concert zoo weinig hetgeen het zijn kon, en zijn moest? Waarom is het meer een vermaak voor het verstand, voor het kunstgevoel, indien het dat nog is, dan voor het hart? Is het niet kennelijk, dat de meesten daar meer komen om gezien te worden, en te zien, dan om te hooren? Vanwaar anders dat onvoegzaam, en den kunstminnaar en kunst oefenaar zoo ondragelijk gedruisch, zoodat men oven

als in eene kinderschool meermalen stilte moet verzoeken of gebieden? Vanwaar die prachtige opschik, welke waarlijk weinig te pas komt, op eene plaats, waar men tot verkwikking van zijnen geest verschijnt? Tot kleine huisselijke Concertjes onder eenen kring van bekenden, zullen wij u meermalen gelegenheid geven; ja, als de voorbereiding tot dezelve, niet te veel tijd wegneemt, hebben wij er zelfs niet tegen, dat gij nu of dan, hier als handelende personen optreedt; en indien uw kunsttalent genoeg ontwikkeld is, het gezelschap, op eene zoodanige wijs, met uwe gaven vermaakt.

Maar wat zal ik u nu zeggen, van dat vermaak, hetwelk door jonge lieden doorgaans het driftigst nagejaagd, en boven alle vermaken begeerd wordt? Het *Bal* en het *dansen*? Het laatste hebben wij u, als eene voor de jeugd geheel berekende oefening en beweging, en als onmisbaar in eene wereld, waarin men zoo veel op het uiterlijke oordeelt, om eene goede houding te verkrijgen, onder de noodige bepalingen toegestaan; maar naar een bal zal ik u nooit zonder eenen inwendigen angst zien vertrekken. Reeds van de zijde uwer gezondheid, is er veel tegen hetzelfde te zeggen: door de geweldige beweging wordt het bloed verhit, en dat op eene plaats, waar men juist, boven andere gevaar loopt, van plotselijke verkoeling, door het vatten

van togt, of het te onvoorzigtig drinken, dat altijd, al is de drank warm, bij uit- of inwendige verhitte met gevaar vergezeld gaat. O! laat mij u meer dan één voorbeeld herinneren, van meisjes, die door te driftig, te hevig, te lang te dansen, gezondheid en leven hebben opgeofferd, wier teedere bloedvaten door de groote verhitte of sterke beweging gescheurd zijn, en die, onder het opgeven van eene stroom bloeds nedergezonden, ja plotselijk overleden, of, na weken en maanden het ellendigst leven omgevoerd te hebben, eindelijk onder groote smarten gestorven zijn.

En is er ook van de kant der zedelijkheid geen gevaar te duchten? Stroomt het bloed niet te snel door de aderen, en neemt de verhitte danser niet wel meer vrijheden, spreekt hij niet vrijer tegen zijne danseres, dan hij dit anders bij meerder kalmte, zou hebben durven doen? En komt het haar, in de woeling van het bal, opgewonden door muziek en dans, wel zoo vrij voor, als het haar in bedaarder stemming zou voorgekomen zijn? Geen dans intusschen, welke tot dit alles meer aanleiding geeft, en gevaarlijker is, dan het zoogenaamde *walsen*. Dat snel omdraaijen, die geweldige beweging van het bloed, kan immers niet dan nadeelig voor uw ligchaam zijn, en, (want, lieve meisjes! ik moet hier onverbloemd met u spreken) welke gevolgen, dat naauw omstrengelen van den jongeling, met wien

gij danst, dat dikwerf werpen van te onbeschaamde blikken op den zwoegenden, veelal te ontblooten boezem van het dansend meisje; welke gevolgen dit alles heeft, althans hebben kan, dikwijls gehad heeft, laat ik aan uw eigen nadenken over.

Voorts onderzoekte een ieder na elk genoten vermaak zich zelve: de rijke, of zij door hare kleederpracht zich ook verhovaardigd heeft boven, en of zij daarom ook met verachting heeft nedergezien op min rijk gekleede meisjes; de minvermogende, of zij, door het gevoel van hare minderheid, in deze ook wangunst en onvergenoegdheid gekoesterd heeft, omtrent meer bedeeden; de schoone, of zij zich ook heeft laten bedwelmen, door den wierook haar toegezwaid; of dat zij ook gepoogd heeft, de oplettendheden der andere sekse door kunstgrepen, of fijne coquetterie tot zich te trekken; de min bevallige, en daardoor min gezochte, of zij ook gemord heeft, over de bestellingen der Voorzienigheid ten haren opzichte, en nijd heeft gevoeld omtrent hare schoonere gezellinnen? Ziet! deze of dergelijke gedachten moeten zich aan u voordoen, en gij wel opletten, welk antwoord uw geweten u geeft.

Ziedaar nu, den kring uwer voornaamste vermaken met u doorloopen; *Gezelschappen, Spel, Schouwburg, Concert en Bal*. Geene derzelve durf ik u onbepaald aan-, geene wil ik u volstrekt

afraden; het komt toch meer aan op het hart, waarmede, en de wijze, op welke de vermaken genoten worden, dan op de vermaken zelve. Beproeving, lieve kinderen! zelfbeproeving wordt op deze glibberige baan, vooral van u gevorderd. Gewent u, onder vermaak, ook het luidruchtigste, het schijnbaarst ijdele, gedurig uw hart tot God te verheffen; ook hierin zij uw oog altijd op God gerigt; dit is geen dweeperij; dit is zeer wel bestaanbaar met ware vreugde; dit moet u zoo natuurlijk eigen worden, dat gij het doet, als uit instinkt; even als het jeugdige kind, midden uit zijn vrolijk spel, soms ijlings naar de moeder loopt, om door eenen vurigen kus, haar als het ware te danken, en te zeggen, dat het zich zoo zalig gevoelt. Dit zij uwe proef, uw maatstaf, om te beoordeelen of uwe vermaken onzondig zijn: kunnen zij de gedachte aan God niet verdragen; durft gij, in uw avondgebed, u dezelve niet herinneren, mijdt ze dan, ontvliedt ze; zij zouden u ten verderve leiden. Maar, ook onschuldige vermaken, houden op dit te zijn, zoodra zij ons tot behoefte worden, zoodat wij dezelve niet dan met moeite aan onze pligten opofferen. En dit wordt zeker het geval, zoo gij u in de najaging derzelve te zeer toegeeft; zoo gij ze te ruim, te menigvuldig geniet; dan leiden zij zeker tot uithuizigheid, zoo ligt het graf voor vrouwelijke deugd. Bespeurt gij (en niet te naauw kunt gij u daaromtrent onderzoe-

ken) Bespeurt gij dat de vermaken u zoo noodig worden, dat de tijd in den kring der uwen, bij vader en moeder en broeders en zusters doorgebracht, u vervelend voorkomt, ongenoten voorbijgaat, dan is het hoog tijd, om u te spenen van die vermaken; even als de verstandige mensch, zich van eene spijs zal onthouden, welke hij gevoelt, dat hem niet wel bekomt. Zet dit onderzoek verder voort: beproeft naauwkeurig, of gij na het bijwonen van een bal, van eene komedie - partij, of eene sledevaart, ook ijdeler, trotscher, ligtzinniger geworden zijt; of gij wel denzelfden smaak, dezelfde behoefte gevoelt, tot het gebed, het lezen van een godsdienstig ernstig boek, en spreekt uw geweten u hier niet vrij, o! dan weet gij immers wat uw pligt van u vordert? Nog eens; het komt in de vermaken en verstrooiingen meer aan op den indruk, welchen zij op u maken, om den graad van schadelijkheid te bepalen, dan op de vermaken zelve.

Hecht u daarom nooit te zeer aan de uitspanningen, en tracht vooral den smaak te behouden, voor die eenvoudige, meer edele en min gevaarlijke genoegens, welke de natuur, en een stil huisselijk leven u aanbieden. Wel u, wanneer gij, volop uit den kelk der vermaken gedronken hebbende, met verlangen kunt uitzien, naar eenen dag in den schoot der vrije natuur doorgebracht, en als de avond in den stillen kring van uw huisgezen gesleten, u hartelijk welkom is.

'O gij, wier zachte borst nog jeugd en welvaart streelen,
 Die in de lentevreugd van uw bestaan moogt deelen,
 Gelukkig oogenblik, als alles lacht en vleit,
 Deze aarde hemel is, een tijdstip eeuwigheid,
 En 't vol gestroomde hart, dat zorgen kent noch vreezen,
 Niet vat, hoe deze aard een tranendal zou wezen.
 Beminnelijke jeugd! ik was, wat gij thans zijt;
 Haast wordt gij wat ik ben, uw jeugd vliegt met den tijd;
 Smaak, smaak haar zaligheid, maar smaak haar als een zegen,
 En denk niet dat uw heil op aarde ooit zij gelegen.
 God zaaide 't schoonst gebloemt voor de onschuldvolle jeugd,
 Maar bond het waar genot aan ongeveinsde deugd;
 Deze adelt elken wensch, en leert ons tot ons sterven,
 Altijd voor hooger heil, een minder heil te derven.*^(*)

Maar gij verwacht, en met regt van ons, eenige wenken omtrent uw verkeer met het mannelijk geslacht; uw gedrag zij natuurlijk, eenvoudig, edel? Tracht de jongelingen evenmin door aanhalingen tot u te trekken als door *pruderie*, of gemaaktheid van u af te schrikken; gaat ongedwongen met hen om, maar maakt u niet te gemeenzaam; dan loopt gij ook niet ligt gevaar, dat zij de achting voor u zullen verliezen; dit zouden zij toonen te doen, indien zij u ooit iets

(*) FEITH, het Graf.

dubbelzinnigs, al ware het voor het overige het vleijendst compliment, durfden zeggen; maar gelooft mij, dat de zedigste meisjes, al gaan zij voor het overige, nog zoo onbedwongen met jonge lieden om, hiervan het minste gevaar loopen. Door één woord, éénen opslag van het oog, ja zelfs door haar zwijgen kunnen zij zonder gemaaktheid, spoedig en beslissend, haren afkeer van al wat onkiesch of dubbelzinnig is, te kennen geven, en maar zeer zelden zag ik dit zonder de beste uitwerking. Daarenboven zal een eenigzins wel opgevoed jongeling, (van ligtmissen en zedelooze knapen spreek ik niet, die zult gij op eenen afstand weten te houden;) maar de beschaafde jongeling zal niet licht zich onbetamelijk uitdrukken, zoo het meisje door hare litzinnigheid, onwelvoegelijkheid, of losse kleeding, hem daar geen aanleiding toe geeft.

De taal der vleijerij is bijna die der beschaving geworden; gij kunt er dus op rekenen, dat ook u die wierook zal toegezwaid worden; maar gij weet dan ook, hoe veel gij van die lofspraken, op uw verstand, geest, schoonheid en bevalligheid, te gelooven, waarvoor gij dezelve te houden hebt: voor eene waar, welke ieder meisje wordt aangeboden, en die door hare algemeenheid allen prijs verloren heeft; geeft er dan weinig aandacht op, en toont dat het geen indruk op u maakt; zijt beleefd jegens allen, zonder den eenen boven

den anderen zichtbaar te begunstigen; gevoelt gij eene voorkeur, verbergt die zorgvuldig; vermijdt ook u te dikwijls met denzelfden jongeling in het openbaar te laten zien; neemt geene gediensigheden of geschenken aan, welke de gewone beleefdheid te boven gaan. Zijt vooral op uwe hoede voor eenen teederen omgang, met iemand van het mannelijk geslacht; gevoelige meisjes van hooge beschaving loopen hier juist het meeste gevaar voor; zij ontmoeten den jongeling van smaak en eene goede vorming; hij ontdekt ook hare neiging, zij stemt met de zijne overeen; beiden beminnen de lektuur, het landleven, beiden beoeseenen de muziek- of teekenkunde; hoe natuurlijk dat zij deze vermaken te zamen zoeken te genieten; men wandelt, men kweekt bloemen aan, men teekent, men musiceert; alles in de hoogste onschuld, onder de strengste welvoegelijkheid; zonder dat het meisje behoeft te schromen, dat eene waardige vriendin hunne daden bespiedt, hunne gesprekken aanhoort; zonder dat de jongeling ooit iets zegt, waarover hij zich zou moeten schamen. En toch, lief meisje! toch zijt gij dan in het grootst gevaar, om de rust van uw hart voor altijd te verliezen. O! onder deze zoete bezigheden sluipt de liefde zoo stil, zoo ongevoelig, in het onbewaakt maagdenhart; en trekt dan, de zelf misschien niets kwaads vermoedende of bedoelende jongeling zich terug, dan laat de liefde eenen angel na, in de gewonde

borst van het arme meisje, welken zij niet zonder veel smart er kan uithalen.

Alle goede menschen behagen gaarne degenen, met welken zij omgaan, wat wonder dan, lieve meisjes! dat ook gij gaarne een' goeden indruk op het ander geslacht maakt; dit door eene smaakvolle kleeding en een bevallig gedrag te bewerken, zal niemand afkeuren; maar verre zij van u het lage beginsel, alle mannen aan u te boeijen, hun hoop op uwe hand of op uw hart te geven, om hen daarna terug te stooten, en u ten hunnen koste te vermaken. Neen, tot zulk eene verachtelijke coquetterie ken ik geen van ulieden in staat. Vraagt gij mij, of ik u aanraad, u veel met Heeren in het openbaar te vertoonen, alleen met hen te wandelen? Ik rade u van neen. Er is zoo weinig noodig, om den goeden naam van een meisje te bevleken. Vaste regels u daaromtrent te geven, is niet wel mogelijk; dit hangt veel af, van de plaatselijke omstandigheden en van het plaatselijk gevoelen. Hetgeen in de ééne plaats voor onwelveogelijk zou gehouden worden, is op eene andere algemeen aangenomen. Evenwel, dit heeft alleen betrekking op onverschillige dingen; gaat gijlieden altijd te werk naar het oordeel van eene bejaarde, eerwaardige vriendin, en doet liever te weinig dan te veel. Geheel verkeerd zoudt gij dan ook handelen, indien gij, omdat men u op de eene

plaats sommige vermaken, of den omgang met het mannelijk geslacht veroorloofd had, u wildet wijs maken, dat gij overal die zelfde vrijheid zoudt hebben. Zoodra iets tegen de heerschende gewoonte eener plaats strijdt, is het onwelvegeelig en zou nadeel doen aan uwen goeden naam, al ware de daad en het oogmerk nog zoo onschuldig. En, mijne geliefden! een meisje heeft ook bij de reinste onschuld, veel, veel verloren, als zij haren goeden naam verloren heeft, ja! als er zelfs maar het geringste vlekje op kleeft. Denkt altijd, dat het niet genoegzaam is deugdzaam te zijn, maar dat gij ook deugdzaam moet schijnen, zult gij aanspraak op ware achting maken. Mij dunkt: gij weet van de mannen en van de wereld reeds genoeg, om u niet te ligt op grond van eenige ingewikkelde gezegden, te verbeelden, dat gij eene ernstige genegenheid aan iemand hebt ingeboezemd; de taal der galanterie wordt zoo ligt, voor de taal des gevoels genomen; en menig meisje beklagde zich daarna hare ligtgeloovigheid. Gij, van uwe zijde, zijt op uwe hoede, en zet den toegang tot uw hart niet te gereedelijk open; waakt tegen den eersten indruk, en roept uw gezond verstand te rade, eer uw hart beslist. Evenwel het is mogelijk, dat een meisje eenige voorkeur voor eenen jongeling kan voeden, zonder dat hij van zijnen kant, die omtrent haar betoond heeft; het is ongelukkig, maar niet onmogelijk, en ook niet beris-

penswaardig; God legde de vatbaarheid voor liefde, zoowel in de maagdelijke borst, als in den boezem des jongelings; en zij behoeft zich zelve, noch iemand haar, daarom minder te achten; maar dan zou zij berispenswaardig worden, dan zou zij dalen in de oogen van hare brave vriendinnen, zoo zij deze voorkeur niet op het zorgvuldigst verborg, verborg voor iedereen, maar vooral voor het oog van het begunstigde voorwerp; dit eischt de maagdelijke trots, de waarde van haar geslacht. Valt haar de strijd al te bang, dan opene zij haar hart, naast God, dien zij dagelijks om krachten moet smeeken, aan eene vertrouwde vriendin, die zij kent als achtingswaardig, en niet lichtzinnig. En gelukkig het meisje, hetwelk dan deze vriendin in hare moeder zoekt en vindt. Wij durven haar verzekeren, dat, hoedanig de uitslag van hare neiging ook zijn moge, behouden is.

Heeft een jongeling, zich duidelijk, zonder omwegen aan u verklaard, pleit uw hart in zijn voordeel, o mijne lieven! voert dan nog heerschappij over dat hart; dan komt het zelfbeheer te pas. Dat niets u bewege, om het beslissend woord uit te spreken, dat woord, waarvan zoo veel afhangt, alvorens dat gij met uwe naaste en beste vrienden op de wereld, met uwe ouders, althans met uwe moeder gesproken hebt. Die belofte wensch ik, dat gij allen in dezen heiligen

oogenblik, met een oog op God, een iegelijk aan hare moeder, aflegge. ‘Beloofst gij, nooit mondeling of schriftelijk, de toestemming tot eene verbindtenis met eenen jongeling te zullen geven, zonder dat gij eerst uwen vader of uwe moeder van zijn aanzoek kennis gegeven, en hunne toestemming verkregen hebt?’ - Allen stonden op, en spraken eerbiedig en duidelijk uit: ‘ja, dat beloven wij!’ - Kinderen! deze belofte is van meer belang, dan gij nu misschien gelooft; zij kan u voor groote rampen beveiligen, en u misschien stroomen van tranen besparen; maar als gij dan in de eenzaamheid gezeten zijt, buigt, o buigt dan uwe kniën voor God, mijne dochters! Smeekt Hem om verlichting in een zoo moeilijk stuk; smeekt Hem om zegen, om overwinning der zwarigheden, welke zich tegen uwen echt mogten voordoen, indien die echt Zijne goedkeuring wegdraagt, en de weg tot uw geluk kon zijn; maar smeekt Hem even hartelijk, dat Hij dien verijdele en u sterke en ondersteune, indien het Zijn wil is, dat gij Hem dit moeilijk offer brengt. O, mijne geliefden! ook dit werk begonnen met een oog op God en het zal wél zijn. Onderzoekt voorts bedaard bij u zelve, en met uwe moeder, of gij in uwen minnaar al die hoedanigheden meent te vinden, welke vereischt worden tot een gelukkig huwelijk. Gij zult u geenen Romanheld tot een ideaal voorstellen; die behooren in de Romans, maar

niet in de wezenlijke wereld te huis. Maar, ook in deze wereld moogt gij vorderen, dat uw aanstaande Echtgenoot achting voor den godsdienst, eerbied voor de deugd hebbe; dat hij gezond van ligchaam, goed van verstand, onberispelijk van zeden en in staat zij, om u, niet alleen nu, maar bij het mogelijk aangroeijen van een huisgezin, behoorlijk te onderhouden. Ziet, mijne lieven! waar één dezer vereischten ontbreekt, is er weinig uitzigt op eenen goeden Echt; en in dit geval is het uw heilige pligt, de opwellende neiging te onderdrukken, eer dezelve te diepe wortelen geschoten hebbe; aan den anderen kant kunnen al deze vereischten zich in éénen persoon vereenigen, en hij toch niet geschikt voor u zijn, omdat gij hem niet bemint; want, meisjes! behoef ik het u wel te zeggen? de liefde laat zich niet gebieden; en zoo zeer ik u, met al den ernst der vriendschap zou afraden: een huwelijk tegen den zin uwer ouderen door te dringen, zoo ernstig zou ik u verzoeken, indien zulks noodig ware, niet tegen uwen zin, alleen op raad uwer ouderen, te trouwen. Maar gij weet, dit is overtollig; gij kent in uwe ouders uwe beste vrienden, die u door goeden raad, wel van eenen verkeerden stap zullen terug houden, maar u nooit uw geluk zullen opdringen.

Maar nog éénen raad moet ik u geven: onderzoek nu, of liever nog vroeger, eer uw hart

nog voor iemand ingenomen is, of gij wezenlijk moed hebt, het huwelijk in te treden. ‘Moed?’ Ja zeker moed! Zoo ooit, hebt gij dien daartoe noodig; veel meer moed dan de man, wiens pligten zeker niet zoo zwaar, of zoo moeilijk zijn. De man geniet toch in het huwelijk veel meer vrijheid dan de vrouw; hetgeen men in den man zwakheden noemt, zijn in de vrouw gebreken; de wetten zijn geheel op de zijde des mans; de man kan zonder de toestemming der vrouw allerlei geldverbindtenissen aangaan; de vrouw geheel geene buiten den man; de natuur legt de vrouw *voor, bij* en *na* de geboorte der kinderen, de moeilijkste pligten op, van welke de man genoegzaam geheel verschoond is. Ziet, mijne kinderen! wij willen u niet van het huwelijk afschrikken: maar wij wenschten, dat gij dezen staat toch met een ernstig oog beschouwdet, en vooral niet ligtzinnig intrad.

Kunt gij dan den man, die zich aan u aanbiedt, niet beminnen, houdt hem niet op, maar geeft het hem beleefd te kennen; en al ware hij beneden u in stand of in vermogen, wacht u van laag op hem te vallen, en met een' opgeschorten neus en hatelijke trotschheid te zeggen: ‘wat denkt hij wel?’ - Bedankt hem, en daarmee zij het afgedaan. Kunt gij hem integendeel beminnen, nemen uwe ouders genoeg in uwe keus, aarselt dan ook niet, den geliefden het

jawoord te geven; en reket u van dat oogenblik af, voor het oog van God, de zijne; onder alle mannen der aarde zij hij de eenige, die uwe liefde bezit; hij moet u alles zijn. Geniet dan nu die paradijsachtige vreugde, geniet ze vol op, maar geniet ze al weder met een oog op God. Het denkbeeld aan dien God der reinheid, zij u altijd levendig, waar gij u ook met den geliefden bevindt.

En ja, mijne vriendinnen! het is een schoone tijd, welken gij dan beleeft; het zijn heerlijke, maar helaas! doorgaans verlorene dagen. Dit wenschte ik wel, dat bij u niet zoo ware. Gij kondt dezen tijd zoo besteden, dat gij er in uw huwelijk nog vruchten van pluktet; tracht vooreerst, als gij een eenzaam uurtje met uwen geliefden slijt, nu of dan, de verrukkingen der liefde af te breken, door het gesprek ongezocht de eene of andere ernstige wending te geven: spreekt over uwe plannen, uwe huisselijke inrigtingen; geeft hem te kennen, dat gij uw geluk wacht, van eene gelijke inspanning van u beiden, om wijzer en beter te worden; verzoekt hem, dat hij u de gebreken, welke hij in u ziet, onder het oog brenge; beloof hem denzelfden dienst, en, mijne lievelingen, houdt woord!

Tracht u zelve, om elkander, te verbeteren; menige vrouw gaat er op die wijze uit, en

uwe onderlinge achting zal er door aangroeijen. Ik ken de reinheid uwer harten; ik weet, mijne kinderen! dat onschuld u heilig is, en gij die voor uw grootste sieraad houdt; en toch moet ik u waarschuwen; zijt op uwe hoede; de beste deugd is somtijds zwak. Er zijn oogenblikken, waarin alles op u losstormt, om die deugd te doen wankelen; dan kan alleen een oog op God u redden. O, mijne lievelingen! ik heb van u allen, het beste vertrouwen; ik geloof het, nog eens, onschuld en deugd zijn u heilig, en toch, toch moet ik u nogmaals toeroepen: zijt op uwe hoede; zij, die het meest gerust is, die zich zelve het zekerste waant te zijn, is dikwijls het naast aan haren val. Minachting der gevaren, verzuim om dezelve te ontwijken, veroorzaakten zoo menigmaal den val van waarlijk goede menschen. Hoe menig, misschien deugdzaam meisje, zag met deelneming en medelijden neder op den val van hare gezellin, zonder daaruit voor zich zelve leering te trekken, omdat haar hoogmoedig hart haar influisterde: ‘voor zoo iets ben *ik* ‘bewaard; tot zulk eenen val kom *ik* nooit!’ Gedachteloos betrad zij hetzelfde pad, hetwelk hare gevallen zuster betreden had, stelde zich bloot aan dezelfde verzoeking, gaf zich over aan dezelfde gevaren, en eer zij er om dacht, viel zij, gelijk de ongelukkige, die zij zoo ver beneden zich beschouwd had, gevallen was.

Schuw, verfoeit elke liefkozing, waarover gij zoudt moeten blozen; en geloof het zeker, hoe vurig de minnaar u om dezelve smeekt; de echtgenoot zal u, om het inwilligen te minder achten. Verleent Cupido geene regten, die alleen zijnen oudsten broeder Hymen toekomen; o geen huwelijk kan dit ooit weêr goed maken; is men het paradijs der onschuld eens ontvlugt, nooit, nooit betreedt men het weder; het bestraffend geweten stelt zich aan, en belet den ingang; en zelfs in het gelukkigste huwelijk zal men van wederzijden wenschen, dat men zijne onschuld bewaard had.

Geniet dan, aanstaande bruiden! geniet die zalige vreugd; maar geniet ze met een oog op God; dat oog op God verlate u nooit, zelfs niet aan de zijde uwes geliefden; dan zijt gij veilig waar en met wien gij u ook bevinden moogt; dan waakt de Engel der onschuld over al uwe daden; dan voldoet gij aan uwe bestemming; dan wordt gij gelukkige Maagden, Echtgenooten, Moeders; en dan aan het eind van uwe, misschien moeilijke, maar toch schoone loopbaan, gekomen, sterft gij in vrede, om tot nog grooter genot voor de zaligheid te ontwaken. Waarschijnlijk rusten dan uwe ouders reeds in het graf; maar mijne lievelingen! gij zult opstaan en ook zij zullen verrijzen; o! dat het een zalig verrijzen ware! Leef dan zoo, mijne kinderen! dat op dien Grooten

dag der Opstanding uwe ouders u ook zoo allen rondom zich vergaderd zien mogen, als wij u nu zien. Dat wij dan met u tot den Rigter der wereld mogen treden, en Hem zeggen: ‘Vader! ziedaar ons en de kinderen die gij ons gegeven hebt; wij hebben ze trachten op te voeden voor godsdienst en deugd; doe met hen, wat goed is in uwe oogen.’

‘Zie daar mijn' kinderen! mijn taak voor u volbragt,
 Heb ik hier, naar mijn wensch, in uwen geest gedacht,
 Leeft dan gelijk 't betaamt, zoo moogt ge in rijper jaren,
 Van 't zaad nu uitgestrooid, den schoonsten oogst vergaren.
 Besteedt aan echte kunde en fraaije kunst uw' vlijt;
 Weest nooit verkwistend met den onbetaalbre tijd;
 Leer 't leed u aangedaan vergeven en vergeten;
 Hoort steeds opmerkzaam naar de stem van uw geweten;
 Leest in uw hart den pligt der reine zedewet;
 Smaakt 't onbesefbaar nut van 't vurig, vroom gebed.
 Gods kracht die sterke u steeds, vooral in 't laatste lijden,
 Doe u na 't aardse leed, den doods-kamp moedig strijden;
 Al wordt het ligchaam dan verteerd in stuiwend stof,
 Geen nood! de ontboeide ziel stijgt naar het geestenhof.
 Wie van ons allen dan den andren moog beweenen,
 De Heildag nadert, die ons weder zal vereenen;
 Dan streng'len wij op nieuw een' hechter liefdeband,
 Die nooit verbroken wordt in 't hemelsch vaderland.’

Kinderen! besluiten wij dit plechtig, roerend, onvergetelijk oogenblik, met een ootmoedig en vertrouwelijk gebed tot God.

Allen knielden diep getroffen rondom de waardige vrouw, die met eene geroerde, maar vaste stem, het volgend gebed uitsprak:

‘Ootmoedige hartelijke dank, zij U toegebracht, God en Vader van al uwe schepselen! dat Gij ons deze kinderen schonkt, en ons aan dezelve zoo veel ouderlijke vreugd deedt beleven. In diepen ootmoed brengen wij onzen dank tot U, dat wij in derzelver opvoeding zoo wel mogten slagen; want van U kwam de wijsheid, van U kwamen de krachten, van U was de gelukkige aanleg dezer onbedorvene harten. Rein, o God! rein en onbevlekt van ziel en ligchaam treden zij de wereld in; o! vat Gij haar bij de hand; geleid haar langs die moeilijke paden, opdat zij ook weder rein dezelve verlaten mogen. Vorm en breng Gij haar tot de gewone bestemming van den mensch, tot een gelukkig en gezegend huwelijk, of doe haar op eene andere wijze nuttig zijn voor de wereld, en rijpen voor hooger werkkring. Bewaar haar voor de verleiding der wereld, dat zij dezelve rustig en behoedzaam, met een oog op U, doortrekken; met een oog op U den zachten doodslaap insluimeren, en bij het

vrolijk ontwaken, met al hunne geliefden, het oog onophoudelijk op U gevestigd blijven houden, als zij U zien zullen van Aangezicht tot Aangezicht; Amen!’